

Diagnosi tècnica

Les experiències de producció agrària del Parc Natural de la Serra de Collserola

Diagnosi tècnica

Les experiències de producció agrària del Parc Natural de la Serra de Collserola

Elaboració: Associació Arran de Terra. Eines per la Dinamització Local Agroecològica.

Redacció: Ariadna Pomar León, Annaïs Sastre Morató i Guillem Tendero Acin, amb la col·laboració de Daniel López Garcia.

Lloc i data d'elaboració: Collserola, març 2017

Estudi realitzat per encàrrec del Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola

Amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona, l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès i la Diputació de Barcelona.

**Ajuntament
de Barcelona**

**Ajuntament
de SantCugat**

**Diputació
Barcelona**

Índex

1	Introducció, objectius i metodologia.....	4
2	La Dinamització Local Agroecològica.....	6
2.1	Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola.....	9
3	Situació de l'activitat agrària a la Serra de Collserola.....	14
3.1	Context geogràfic i medi físic.....	14
3.2	Context administratiu i demogràfic.....	15
3.3	Context sociocultural i ambiental.....	16
3.2	Evolució de la superfície cultivada dins els límits del PNSC.....	18
3.3	Situació del sector primari i l'activitat productiva.....	21
4	Anàlisi de les experiències de producció agrària del PNSC.....	23
4.1	Caracterització de les experiències.....	23
4.2	Perfil de la pagesia i tipologies d'explotacions.....	26
4.3	Anàlisi de la viabilitat ecològica.....	27
4.4	Anàlisi de la viabilitat econòmica.....	31
4.5	Anàlisi de la viabilitat social.....	36
4.5	Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats.....	39
5	Reptes de les experiències productives i propostes d'acció per superar-los. .	42
5.1	Principals reptes de les experiències de producció agrària de la serra. .	42
5.2	Reptes prioritzats per la pagesia.....	45
5.3	Accions per treballar els reptes prioritzats.....	46
6	Conclusions.....	47
7	Annexes.....	51
7.1	Fitxes de caracterització de les experiències de producció agrària de Collserola.....	51
7.2	Idees de la pagesia sobre possibles línies d'actuació a mig termini.....	76
7.3	Idees de l'equip tècnic sobre possibles línies d'actuació a mig termini. .	82
8	Bibliografia.....	89

1 Introducció, objectius i metodologia

Al llarg de la història, l'agricultura i la ramaderia han estat les principals activitats humanes a la Serra de Collserola. El seu retrocés s'inicià a finals del segle XIX, amb l'arribada de la plaga de la fil·loxera, i s'accentuà a partir de la segona meitat del segle XX, degut als profunds canvis socioeconòmics, culturals i demogràfics que es van produir arreu del país, i amb especial intensitat a la conurbació barcelonina. En les darreres dècades, en un context general de crisi estructural del sector primari, la situació de l'activitat agropecuària que es desenvolupa dins els límits del Parc Natural de la Serra de Collserola (PNSC) s'ha anat fent cada cop més precària, fins el punt de comptar actualment amb un futur incert. En els últims anys, però, diversos agents socials vinculats amb Collserola han començat a unir esforços per fer front a aquesta situació, tractar de capgirar la tendència i promoure la recuperació de l'activitat agropecuària a la serra.

El Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola (CPNSC) fa anys que tracta de promoure la conservació i recuperació de l'activitat agrícola i ramadera al Parc Natural (PN), així com l'aprofitament forestal, amb accions com ara la reintroducció de ramats d'ovelles, la caracterització de les parcel·les agrícoles, el desenvolupament del Pla Agropecuari del PNSC i la realització d'actuacions d'acompanyament de la pagesia, entre d'altres. En aquest marc, l'any 2015 el Consorci va encarregar a l'associació *Arran de terra* realitzar una «*diagnosi tècnica de la situació de l'activitat agrària i la pagesia al PNSC*», amb la finalitat de començar a promoure en l'àmbit del PN un procés més ampli i a mig termini de *Dinamització Local Agroecològica*.

La Dinamització Local Agroecològica (DLAe) és una estratègia innovadora de desenvolupament local orientada a promoure sistemes alimentaris i comunitats locals més justes i sostenibles. La metodologia que proposa la DLAe s'estructura en diverses fases de treball, i posa molt èmfasi en la necessitat d'activar processos de participació ciutadana que interpel·lin al conjunt de la població local, i donin a la pagesia el protagonisme que li correspon en aquest tipus de projectes. Des de l'òptica de la DLAe, la pagesia ha de tenir també un paper protagonista en la gestió dels Espais Naturals Protegits dels nostres territoris, ja que l'agricultura i la ramaderia juguen una paper clau en la conservació de la biodiversitat, el paisatge i els serveis que brinden els ecosistemes.

El present informe és, doncs, el principal resultat de la 1a Fase del treball del procés de Dinamització Local Agroecològica que s'inicià l'any 2016 en l'àmbit del PNSC. L'objectiu principal d'aquesta fase preliminar de treball, i per tant del present informe, ha estat, per una banda, identificar quins són els principals reptes que afronta la pagesia que cultiva dins els límits del PN; i, per altra banda, dissenyar amb aquesta mateixa pagesia línies de treball per tractar de superar els reptes identificats. Més concretament, s'ha tractat d'identificar quines són les dificultats que té la pagesia de la serra a l'hora de promoure la viabilitat econòmica, ecològica i social de les iniciatives de producció agrària que impulsa, i per mitjà de quines estratègies d'intervenció poden superar-se aquestes dificultats.

Per tal d'acomplir aquests objectius s'ha realitzat una «*diagnosi tècnica de la situació de la pagesia i l'activitat agrària al PNSC*». La metodologia de treball ha combinat l'anàlisi d'informació provinent de fonts secundàries amb la

generació d'informació primària. Aquesta s'ha obtingut per mitjà de dues tècniques: la realització d'entrevistes i la dinamització de dues sessions participatives. Més concretament, s'han realitzat dotze entrevistes en profunditat a les persones responsables de les dotze iniciatives de producció agrària que estaven en actiu dins els límits del PN l'estiu del 2016; moment en el que es va realitzar el treball de camp en el que es basa el present informe. Així mateix, a les dues sessions participatives de treball es va invitar a assistir al conjunt de la pagesia que treballa dins els límits del PN. Finalment, destaca que per mitjà de la metodologia participativa de recerca implementada s'ha promogut la cohesió i la col·laboració entre la pagesia de la serra, i entre ella i el CPNSC.

Els continguts del present informe s'han estructurat en set capítols. El primer es dedica a la introducció, i a la presentació dels objectius i la metodologia. En el segon capítol es descriu el paradigma de la Dinamització Local Agroecològica, fonament conceptual i metodològic del present estudi i del projecte més ampli de promoció de la Transició Agroecològica en l'àmbit del CPNSC. En el tercer capítol s'analitza de forma general la situació de l'activitat agrària a la Serra de Collserola. En el quart es caracteritzen les dotze iniciatives de producció agrària estudiades; s'analitza el perfil de la pagesia de la serra; s'estudia la viabilitat ecològica, econòmica i social de les seves explotacions; i es presenta una anàlisi DAFO d'aquestes. En el cinquè capítol es recopilen i desenvolupen els reptes als que han de fer front de forma prioritària els projectes de producció agrària analitzats, i es presenten les accions per fer-hi front que la pagesia de la serra ha decidit posar en marxa durant 2017. El sisè capítol es dedica a la presentació de les conclusions de la recerca. El setè conté tres annexes: les fitxes de caracterització de les dotze iniciatives de producció agrària estudiades; un recull de les idees que la pagesia va expressar en la fase d'entrevistes sobre possibles línies d'actuació per fomentar la viabilitat de les seves explotacions i reactivar l'activitat agrària a la serra; i un recull d'idees que van en la mateixa direcció que les anteriors però que en aquest cas han estat formulades per l'equip tècnic que ha redactat el present informe. Finalment, en el vuitè capítol es relaciona la bibliografia utilitzada.

2 La Dinamització Local Agroecològica

La Dinamització Local Agroecològica (DLAe) és una proposta pràctica d'intervenció en el territori que engloba un ampli ventall d'accions i activitats encaminades a promoure la sostenibilitat, l'equitat i la justícia en els sistemes alimentaris i les comunitats locals. Es tracta d'una estratègia innovadora de desenvolupament local que es basa en els principis de l'Agroecologia i la Sobirania Alimentària. Conseqüentment, posa molt èmfasi en fomentar l'aprofitament endogen dels recursos agropecuaris, arquitectònics, naturals, culturals i paisatgístics amb que compten les comunitats locals. Els recursos endògens d'una comunitat integren tant els vincles emocionals i socials com els sabers, els símbols i els recursos naturals que poden ser mobilitzats en els processos de Transició Agroecològica¹. La quantitat i qualitat dels recursos d'aquest tipus presents en un territori concret determinen el que ha estat denominat com a «potencial agroecològic local» d'aquell territori.

L'objectiu central dels projectes de DLAe és posar en marxa en l'àmbit local processos de Transició Agroecològica»; és a dir, nous projectes locals de transició econòmica, social, ambiental i cultural vers la sostenibilitat integral, l'equitat i la justícia ecosocial. El concepte Transició Agroecològica ha estat definit com «*el pas d'uns sistemes econòmics, socials i polítics preservadors de privilegis, potenciadors de la desigualtat i depredadors de la natura [...] a sistemes ecològicament sans i sostenibles; econòmicament viables i socialment justos*»², idees a la que podríem afegir la necessitat que siguin «*culturalment apropiats*»³. La noció de Transició Agroecològica fa doncs referència a transformacions que es poden donar de forma simultània en diverses escales (finca, societat local i societat major) i dimensions (ecològica, socioeconòmica i cultura, i sociopolítica).

Per dissenyar i implementar processos locals de Transició Agroecològica la DLAe tracta de mobilitzar tots els actors, els recursos i les capacitats endògenes de les comunitats locals; posa al centre de les estratègies de desenvolupament local la necessitat de construir Xarxes Alimentàries Alternatives que es basin en la reactivació de la producció agropecuària, el protagonisme de la pagesia, el Coneixement Ecològic Tradicional i l'enfortiment del Mercats Locals i els Circuits Curts de Comercialització; i mira de reforçar la capacitat que tenen les comunitats locals per decidir com i amb quina finalitat es gestionen alguns dels béns comuns més bàsics, com ara la terra, les llavors, la matèria orgànica o l'aigua.

La DLAe proposa dissenyar estratègies de desenvolupament local de base pagesa que recuperin els elements culturals i ecològics positius de les societats pageses tradicionals i, alhora, integrin les propostes, els valors i les pràctiques de la nova pagesia emergent⁴. D'acord amb Monllor (2010)⁵, aquesta nova pagesia està impulsant un nou paradigma agrosocial en el que s'emmarquen

1 López, D. (2012). *Hacia un modelo europeo de Extensión Rural Agroecológica. Praxis participativas para la Transición Agroecológica*. Treball de Tesi pel Doctorat d'Agroecologia de la UNIA. [En línia] <http://bit.ly/1J0rE93>

2 Sevilla, E. i González de Molina, M. (1995). *El concepto de transición en el pensamiento marxista: reflexiones desde la Agroecología*. Materiales para el Curso de Posgrado en Agroecología y Desarrollo Rural Sostenible. UNIA. [En línia] <http://bit.ly/1EeNILK>

3 Bonfil Batalla, G. (1982). El etnodesarrollo: sus premisas jurídicas, políticas y de organización. A Bonfil Batalla, G. i Rojas Aravena, F. *América Latina, etnodesarrollo y etnocidio*. FLACSO. [En línia] <http://bit.ly/15UPzW4>

les iniciatives que es regeixen per patrons de proximitat, qualitat i identitat; patrons que es concreten en pràctiques que tendeixen a fomentar els Circuits Curts de Comercialització, la Producció Agrària Ecològica, la dinamització sociocultural i la cooperació amb altra pagesia i altres agents locals.

Habitualment, en els projectes de DLAE la implicació dels agents locals es promou per mitjà de la posada en marxa de processos amplis i transversals de participació ciutadana, i per mitjà de la creació d'«espais o òrgans formals de participació». En aquest tipus de projectes es solen crear tres òrgans formals de participació diferents que es complementen entre si en virtut de la seva representativitat de cara als diferents grups socials i interessos presents en el territori: Grup Motor, Comissió de Seguiment i Grups de Treball. Cadascun d'ells té unes característiques i funcions concretes, i està compost per determinats grups socials.

El Grup Motor sol ser un equip mixt format per investigadors o tècnics dinamitzadors del procés i població local voluntària. La seva funció és impulsar el procés d'acció-reflexió-acció, i dinamitzar els processos més globals del procés participatiu. És important que en aquest òrgan estiguin representats la diversitat d'actors presents en la societat local, especialment la pagesia, i que les persones que el conformen estiguin “poc assenyalades” socialment.

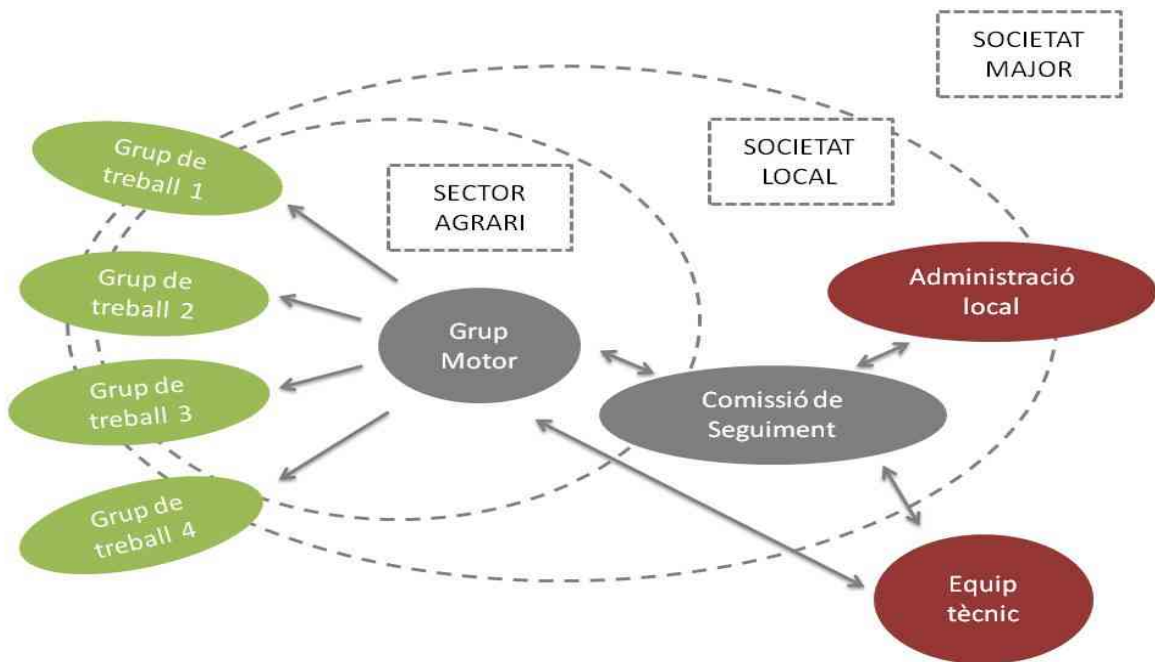
La Comissió de Seguiment, per la seva banda, reuneix a totes les entitats i institucions potencialment interessades a debatre el projecte en cadascuna de les seves etapes, a més de les entitats promotores i/o financeres del projecte i, almenys, una representació del Grup Motor. La seva funció és dotar de legitimitat política i social el procés, aconseguir els recursos necessaris i fer d'intermediària entre la base social mobilitzada i les administracions públiques locals. Per això, els seus components han de ser persones representatives d'entitats formals, entre elles les del sector agrari local; i la seva composició general també ha de ser representativa de la totalitat d'entitats amb interessos relacionats amb el desenvolupament del projecte.

Per últim, els Grups de Treball Sectorial són grups creats per desenvolupar accions puntuals concretes, o per desenvolupar de forma estable un eix d'acció dins del procés participatiu. Són grups mixts composts per membres de les entitats interessades i altres persones voluntàries, les quals tindran en comú la seva vocació i capacitat d'acció. La seva funció serà desenvolupar, implementar i avaluar les mesures sectorials del Pla d'Acció i proposades des del procés participatiu, constituint-se així en òrgans executius del mateix.

4 Ploeg, J.D. van der (2010). *Nuevos campesinos. Campesinos e imperios alimentarios*. Barcelona: Icaria

5 Monllor, N. (2010) *Explorant la jove pagesia: camins, pràctiques i actituds en el marc d'un nou paradigma agrosocial*. Tesi doctoral de la Universitat de Girona. Treball inèdit. [En línia] <http://bit.ly/1EelCtx>

Figura 1. Complementarietat dels òrgans formals de participació en un procés de Dinamització Local Agroecològica.

Font: López, 2012.

En els processos de Dinamització Local Agroecològica el paper de l'equip tècnic consisteix en facilitar que els actors locals reflexionin sobre la seva realitat mitjançant tècniques que els permetin aprofundir en els reptes que planteja la Transició Agroecològica en aquell territori concret; i acompanyar-los en la cerca i la implementació de solucions i propostes de canvi per superar els bloquejos que s'identifiquin. A més, l'equip tècnic ha de fomentar que els diversos agents locals cooperin en la promoció del projecte local més ampli de Transició Agroecològica. Per fer-ho, ha de tractar de reequilibrar les relacions de poder que puguin existir entre aquests agents, i en aquest sentit ha de tenir en compte que durant dècades la pagesia ha estat menystinguda i relegada als esglaons més baixos de l'escala social⁶.

La metodologia de treball que proposa la DLAe no es limita, però, a l'ús de tècniques participatives sinó que combina l'ús integrat de metodologies quantitatives, qualitatives i participatives provinents de diferents disciplines. D'aquesta manera, es pretén desplegar una estratègia d'intervenció en el territori que incorpori i articuli tant els diferents tipus de coneixements i visions que tenen els agents locals com les qüestions d'índole socioeconòmica, ecològica i cultural.

Des de la perspectiva de la DLAe, és igualment fonamental dissenyar els projectes de promoció de la Transició Agroecològica tenint en compte que es tracta de processos que es donen com a mínim a mig termini. Conseqüentment, és necessari planificar-los en diverses fases de treball que es desenvoluparan de forma cronològica i acumulativa; és a dir, de manera que els resultats que s'obtenen en una fase constituïran la matèria prima del treball

⁶ Sevilla, E. i Soler, M. (2010). *Del desarrollo rural a la Agroecología. Hacia un cambio de paradigma*. Documentación Social (155). [En línia] <http://bit.ly/1KN00i8>

que es realitzarà en la fase següent de treball. Així, tot i que el disseny final de cada procés dependrà en cada cas dels condicionants interns de la societat local, de l'encàrrec que realitzi l'entitat promotora i del criteri de l'equip tècnic, en general els processos de DLAE es dissenyen i desenvolupen seguint les següents fases de treball:

Taula 1. Fases d'un procés de Dinamització Local Agroecològica.

FASES	FASE I Preliminar	FASE II Diagnosi i Planificació	FASE III Recerca	FASE IV Acció	FASE V Avaluació i Redisseny
Qüestions a resoldre	- Hi ha potencial per la Transició Agroecològica?	Amb qui comptem? Com concebem el Pla?	Com precisar el possible? Com generar info útil?	Com actuar cada dia?	Com aprofundir en el procés de transformació?
Objectius	- Apropament realitat local. - Negociar condicions procés.	- Elaborar el Diagnòstic. - Crear GM i CS. - Socialitzar el projecte. - Elaborar el PAIS.	- Crear GTS. - Recerques secundàries GTS. - Incorporar nous actors.	Desenvolupar accions GTS. - Estendre el procés a la població local.	- Analitzar els resultats. - Elaborar propostes de continuïtat. - Cedir el lideratge.
Caixa d'eines	- Fonts info secundària. - Entrevistes.	- Entrevistes. - Sociograma. - Fluxograma. - Tallers de devolució	- Tallers creativitat social. - Transecte. - Anàlisi econòmic.	- Recerca en finca. Movilitzadors agroecològics - Tallers de devolució	- Entrevistes. Tallers de devolució. - Sociograma. - Indicadors participatius.

Font: López, 2012.

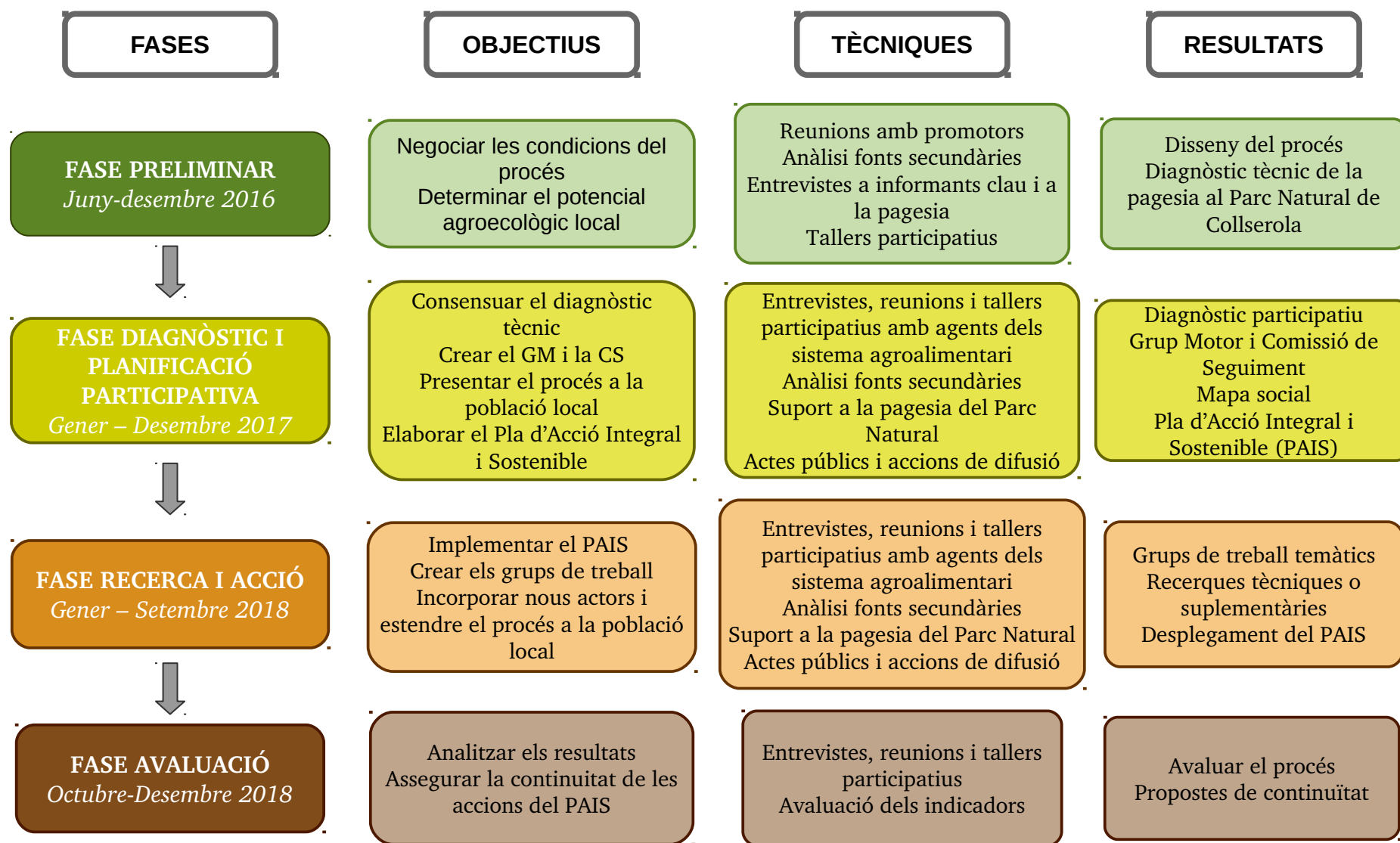
2.1 Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola

Actualment hi ha consens en que l'agricultura ecològica i la ramaderia extensiva han de tenir un paper clau en la promoció de la sostenibilitat ecològica, econòmica i social dels Espais Naturals Protegits, i en la conservació del paisatge i els serveis que brinden els ecosistemes. Així mateix, des de la perspectiva de la DLAE, el sector primari ha de ser el protagonista dels processos de Transició Agroecològica. En les societats postindustrials del sud d'Europa, però, i més concretament en regions metropolitanes com en la que s'emplaça el Parc Natural de la Serra de Collserola, la pagesia i l'activitat agrària tenen reptes molt importants als que cal fer front de forma prioritària. D'entre aquests, destaquen el reduït nombre de persones que es dediquen de forma professional a l'agricultura i la ramaderia, la reduïda mida i l'escassa viabilitat econòmica dels projectes de producció agroalimentària existents, la desarticulació del sector primari, i la progressiva pèrdua i degradació de les terres agràries a causa de l'abandonament de l'activitat agrària i la seva industrialització.

En aquest context, donada la vulnerabilitat del sector primari, per fer front als reptes esmentats i promoure la Transició Agroecològica a Collserola és fonamental tractar d'implicar i articular no només la pagesia, sinó també la resta d'agents socials que operen en l'àmbit del Parc Natural. Per promoure la implicació d'aquests agents, i per aprofundir en l'anàlisi dels reptes i dissenyar

les accions per superar-los, s'ha decidit posar en marxa en l'àmbit d'influència del PNSC un procés ampli i transversal de participació ciutadana estructurat en quatre fases de treball que s'executaran de forma cronològica a partir de 2016.

Figura 2. Fases i calendari de treball del projecte «Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola».

El present informe és el principal resultat de la Fase Preliminar del projecte «**Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola**», el qual, com s'observa a la Figura 2, es preveu que tanqui la primera etapa d'implementació a finals de l'any 2018. Per mitjà de la realització d'aquesta I Fase del projecte s'ha tractat d'acomplir l'objectiu d'identificar, per una banda, quines són les principals dificultats per promoure la recuperació de l'activitat agrària a Collserola. Per l'altra, quins són els reptes que afronta la pagesia que opera actualment dins els límits del PN. I, finalment, quines propostes de línies d'actuació són les més adequades per tractar de superar les dificultats i els reptes identificats. Per tal d'acomplir aquest objectiu s'ha realitzat un diagnòstic tècnic de la situació de la pagesia i l'activitat agrària a la Serra de Collserola. El disseny metodològic de la recerca ha combinat l'ús de tècniques quantitatives, qualitatives i participatives de recollida i anàlisi d'informació. Per una banda, s'ha analitzat informació provinent de fonts secundàries, per una altra s'ha generat informació primària mitjançant la realització d'entrevistes i, finalment, s'han realitzat amb la pagesia entrevistada dues sessions participatives de treball.

Un cop finalitzada la Fase Preliminar, el següent pas serà desenvolupar la Fase de Diagnosi i Planificació Participativa, la qual es realitzarà durant 2017. En aquesta segona fase de treball es tractarà de millorar, ampliar i consensuar el diagnòstic tècnic realitzat en la Fase Preliminar; es constituïran els espais formals de participació i monitoratge del procés (Grup Motor i Comissió de Seguiment); es dissenyarà el Pla d'Acció Integral i Sostenible (PAIS); i es continuarà acompanyant la pagesia en el seu procés d'articulació i de millora de la viabilitat dels seus projectes de producció agrària. Per aconseguir aquests objectius, es realitzarà una nova ronda d'entrevistes a agents locals, es seguiran consultant fonts secundàries d'informació, es realitzaran reunions i tallers, i es posarà en marxa el procés ampli i transversal de participació ciutadana. Per mitjà d'aquest procés s'ampliarà tant el ventall d'agents com l'escala d'intervenció; tot plegat amb l'objectiu d'implicar en el projecte el major nombre d'actors locals possible per, d'aquesta manera, aprofundir en la caracterització dels reptes, i en el disseny de les accions per tractar de superar-los.

La Fase de Recerca i Acció consisteix en implementar el Pla d'Acció Integral i Sostenible, dissenyat en la fase anterior de treball. Per aconseguir aquest objectiu, durant el 2018 es crearan els Grups de Treball Sectorials necessaris per desenvolupar les accions del PAIS; i, a la vegada, es continuarà acompanyant la pagesia per tal d'ajudar-la a millorar la viabilitat dels seus projectes. Alhora, per seguir incorporant noves visions i propostes, així com per donar a conèixer els avenços del procés al conjunt de la població local, es seguiran dinamitzant els espais formals de participació (Grup Motor i Comissió de Seguiment) encarregats de dur a terme la dinamització general del procés participatiu i que hauran estat creats en l'anterior fase del projecte.

La Fase d'Avaluació tindrà per objectiu reformular el PAIS en base a l'anàlisi dels resultats obtinguts en les fases anteriors de treball i l'avaluació del procés realitzat fins el moment. Aquestes accions es duran a terme de forma participativa i es basaran en la implementació d'indicadors i la generació d'espais de debat i reflexió col·lectiva al voltant dels resultats obtinguts i la metodologia emprada. Tot plegat servirà per definir noves línies d'actuació, o per reorientar les ja existents, i donarà lloc a la creació de nous Grups de

Treball Sectorials, que continuaran treballant en la promoció de la Transició Agroecològica a Collserola, garantint d'aquesta manera la continuïtat del procés, i iniciant una segona etapa d'implementació del projecte.

3 Situació de l'activitat agrària a la Serra de Collserola

En aquest capítol s'analitza la situació de l'activitat agrària a la Serra de Collserola a partir de fonts d'informació secundària i de dades i informacions primàries que s'han generat per mitjà de les entrevistes que s'han realitzat a dotze pagesos/es que cultiven dins els límits del PN. El contingut del capítol s'ha estructurat en cinc apartats: en el primer es presenta el context geogràfic i el físic; en el segon es revisa el context administratiu i demogràfic; en el tercer s'analitza breument el context sociocultural i ambiental en el que es desenvolupa l'activitat agrària a la serra; en el quart s'analitza l'evolució en les últimes dècades de la superfície cultivada dins els límits del PN; finalment, en el cinquè apartat s'analitza de forma general l'estat del sector primari i de l'activitat productiva.

3.1 Context geogràfic i medi físic

La Serra de Collserola és una de les serres de la Serralada Litoral Catalana, i ocupa una superfície total de 11.000 ha. Compta amb una llargada de 17 km, i amb una amplada de 6 km. La serra s'estén entre els rius Besòs i Llobregat, separant el pla de Barcelona de la depressió del Vallès, i culmina a 516,2 m d'altitud, al cim del Tibidabo. Al Sud, quan entra en contacte amb el Riu Llobregat, també ho fa amb el Parc Agrari del Baix Llobregat, zona de producció agrària de primer ordre, sobretot d'horta i fruita dolça, de gran importància per extensió, volum de producció i per ser històricament la zona d'abastiment d'hortalisses de la ciutat de Barcelona.

A Collserola actualment hi predomina el paisatge forestal, més sec i amb una major pendent en la vessant barcelonina, i amb valls més frondoses i de pendent més suau a la vessant vallesana. Pel que fa a les característiques físiques i climàtiques bàsiques rellevants des del punt de vista agropecuari, destaca el fet que la xarxa hidrogràfica de Collserola sigui de dimensions reduïdes. Tanmateix, l'ampli recobriment forestal i la impermeabilitat de la roca afavoreixen la retenció de l'aigua en el sòl, i l'escolament lent cap a les rieres. Tot plegat fa que hi hagi una important circulació subterrània que aflora en nombroses fonts. Destaca també que Collserola es trobi en plena àrea d'influència mediterrània i, per tant, que tingui un règim climàtic caracteritzat per hiverns suaus, estius secs i calorosos, una oscil·lació tèrmica anual moderada, i precipitacions estacionals en conjunt escasses i fortament irregulars. La mitjana de precipitacions anual dels últims 10 anys és de 526mm, amb dos períodes humits (tardor i primavera) i un intens eixut estival.

La diversitat topogràfica afecta especialment a la temperatura de l'aire i dona lloc a l'existència de microclimes. Aquest és conseqüència de diversos factors com ara la topografia del terreny, l'efecte termoregulador del mar, les variacions altitudinals, el grau d'insolació dels vessants i els diferents graus de recobriment vegetal, entre d'altres. Tot plegat fa que a l'hivern hi arribi a haver diferències de més de 10 °C de temperatura entre un lloc i un altre de la serra. Destaca, finalment, que de maig a setembre la pèrdua hídrica per evaporació superi la precipitació, sobretot els mesos de juliol i agost, quan el risc d'incendi és màxim.

3.2 Context administratiu i demogràfic

Collserola gaudeix de protecció oficial des de 1953, però no va ser fins l'any 2010 que va ser declarada Parc Natural per part de la Generalitat de Catalunya. El Parc Natural de la Serra de Collserola (PNSC) compta amb una superfície de 8.259 ha; i compren territori de tres comarques (Barcelonès, Vallès Occidental i Baix Llobregat) i nou termes municipals: Barcelona, Cerdanyola del Vallès, Esplugues de Llobregat, Molins de Rei, Montcada i Reixac, Papiol, Sant Cugat del Vallès, Sant Feliu de Llobregat i Sant Just Desvern. El PN compta amb un òrgan gestor, el Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola, òrgan en el que estan representades la Diputació de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments dels nou municipis que tenen territori dins el parc.

El PNSC es troba al bell mig de l'Àrea Metropolitana de Barcelona; conseqüentment, està rodejat de municipis intensament urbanitzats i poblats. A continuació, per mitjà de la Taula 2, es presenta la població amb que compten els nou municipis que conformen el PN, la superfície que aporta al PN cadascun d'ells, i el percentatge que representa aquesta aportació respecte la superfície total del PN.

Taula 2. Població, superfície dins del PN i aportació en percentatge dels nou municipis que conformen el PNSC a la superfície total del mateix.

Municipi	Població	Superfície dins el PNSC (ha)	Aportació a la superfície del PNSC (%)
Barcelona	1.608.746	1.698,13	20,47
Sant Cugat del Vallès	88.921	2.113,64	25,48
Cerdanyola del Vallès	57.543	1.447,76	17,45
Esplugues de Llobregat	45.733	69,15	0,83
Sant Feliu de Llobregat	44.086	603,63	7,28
Montcada i Reixac	34.802	373,53	4,50
Molins de Rei	23.359	1.049,51	12,65
Sant Just Desvern	16.927	442,77	5,34
El Papiol	4.075	496,97	6
TOTAL	1.924.192	8.295,09	100,00

Font: elaboració pròpia a partir d'Idescat (2016) i del Pla Agropecuari de la Serra de Collserola.

Les dades de la Taula informen sobre la gran quantitat de població que viu dins la zona d'influència del PNSC, i donen una idea sobre un dels principals problemes que amenaça la conservació dels valors naturals de la serra: la hiperfreqüentació. Efectivament, al PN conviuen diferents tipus d'activitats, les quals es donen amb intensitats també diverses. D'entre aquestes, destaquen, per una banda, les econòmiques, com ara l'agricultura, la ramaderia o la restauració; i per altra banda, les lúdiques i esportives: senderisme, ciclisme, equitació, caça, recol·lecció de productes de temporada com ara bolets, espàrrecs, cargols, plantes aromàtiques, etc.

3.3 Context sociocultural i ambiental

Fins a mitjans del s. XX l'agricultura i la ramaderia eren les principals activitats humanes que es realitzaven a la Serra de Collserola. El declivi de l'activitat agrària a la serra s'inicià, però, l'any 1883, amb l'aparició de la fil·loxera, que causà l'abandonament de la vinya, un dels principals cultius que hi havia hagut històricament a la Collserola, i per tant el que ha sofert una recessió més forta en els darrers 125 anys⁷.

El retrocés definitiu del sector primari es va donar a partir de la segona meitat del s. XX com a conseqüència de les profundes transformacions socioeconòmiques, demogràfiques i culturals que es van produir arreu del país, i amb especial intensitat als municipis que actualment conformen l'Àrea Metropolitana de Barcelona: intensificació del procés de modernització agrària i consegüent desaparició del món rural tradicional català; pujança del sector industrial primer, i del terciari després, amb la consegüent proliferació de fàbriques, polígons i zones logístiques; auge del procés urbanitzador, amb la corresponent ampliació de les xarxes viàries, actuacions que en les últimes dècades han contribuït a desagregar els pocs camps de cultiu que quedaven en l'àmbit de la serra⁸; etc. *«S'ha perdut la tradició agrícola per la industrialització de tot el voltant. Les finques aquestes eren referents fa uns 100 anys o així. Tot era agrícola i al voltant hi havia els pobles que vivien de la feina que es donava aquí. Al moment d'industrialitzar tot, tothom va anar marxant. Ho sé pel meu avi que abans la finca era molt més gran i es van anar venent trossos. Van viure molt bé aquest 100 anys perquè van viure de vendre trossos de la finca»*(A6).

La dinàmica de disminució de l'activitat agrària fins a la seva mínima expressió que ha tingut lloc a Collserola en les últimes dècades ha comportat la desaparició del teixit social agrari de la majoria de municipis de l'àmbit del PN. Efectivament, als pobles i ciutats de l'entorn del PN pràcticament no queda pagesia «de tota la vida» en actiu, i de joves o de mitjana edat n'hi ha de comptats. Amb la desaparició del teixit social agrari, pràcticament s'ha extingit també la tradició agropecuària de la zona, i el coneixement ecològic tradicional associat a la pràctica de l'agricultura i la ramaderia en aquesta regió. La transmissió del coneixement agrari local va veure's interrompuda a partir dels anys seixanta del s. XX perquè els fills i filles de pagès no van seguir amb l'activitat agrària familiar, i perquè bona part dels pagesos/es joves que s'han incorporat al sector en l'última dècada no provenien d'una tradició familiar agrària.

⁷ Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola, 2013. *Pla Agropecuari del Parc Natural de la Serra de Collserola*. [En línia] <http://bit.ly/2n6SdAf>

⁸ Bardavio et al 2006. *Història de Sant Cugat*. Barcelona: Cossetània edicions.

Amb la desaparició de l'activitat agrària també han anat deteriorant-se i desapareixent les infraestructures agràries que suportaven aquesta activitat: *«tens la sensació de començar de zero (...) començar a cultivar en un lloc on no hi res, en el sòl, ni cap infraestructura agrària, no hi ha el camí, ni el perfil»*(A5). Alguns exemples són la desaparició de les infraestructures d'acumulació i distribució de l'aigua de pluja, els camins, els cellers, etc. El Pla Agropecuari del Parc Natural de la Serra de Collserola també fa referència a aquest abandó: *«hi ha una sèrie de camins secundaris, alguns dels quals estan total o parcialment envaïts per la vegetació, que s'hauran d'estudiar per tal de determinar els que siguin útils com a accés a conreus o com a connectors entre àrees de pastura»*⁹.

Com s'ha assenyalat, la dinàmica d'abandonament de l'activitat agrària que va tenir lloc sobretot a partir de mitjans del s. XX va ser motivada per transformacions socioeconòmiques i demogràfiques molt profundes que van afectar tots els municipis de l'àmbit del PNSC. Aquestes transformacions, i sobretot la desaparició del model d'aprofitament dels recursos naturals propi del món rural tradicional, van reflectir-se en canvis també molt significatius tant del paisatge de la serra com de les poblacions d'animals que hi habitaven. És en aquest context que cal emmarcar els greus problemes que causen actualment en els cultius les grans poblacions de senglar i conills, i en menor mesura les de tudons. Sobretot els senglars fan grans destrosses en les produccions d'horta, els cultius extensius de secà i en les d'arbres fruiters. *«Hem hagut de fer una tanca, perquè ens fotia tot el que tenia aigua. I unes carxofes que les vaig replantar 12 vegades! I el camp de fruiters, potser hem perdut uns 25 arbres»*(A3). Els danys als cultius que provoca la fauna salvatge són, sense dubte, un dels reptes importants que cal afrontar amb solucions innovadores ja que mesures com el tancat de camps, per exemple, resulten molt cares d'implementar i mantenir, especialment en el cas dels cultius extensius, que sovint ocupen parcel·les de desenes d'hectàrees.

Malgrat haver d'afrontar problemes propis d'un espai natural, cal tenir molt present que a Collserola l'activitat agrària es desenvolupa en un entorn periurbà i no en un context rural. Aquest fet comporta amenaces afegides, però també oportunitats. D'entre les amenaces destaca l'elevada pressió urbanística, i l'especulació amb el sòl que hi va associada: *«aquí no hi ha granges, per la pressió urbanística que hi ha. Això fa que l'agricultura en aquesta zona estigui molt més limitada»*(AE2). La pressió urbanística influeix, per exemple, en l'evolució del preu de la terra: a la Província de Barcelona el preu de la terra de regadiu, tot i que ha disminuït en els últims anys, s'ha quedat a uns nivells inaccessibles per a la majoria de la pagesia, arribant el 2013 als 79.731 € /ha¹⁰.

El procés urbanitzador i la necessitat de connectar les dues vessants de Collserola (Vallès i Barcelona) han comportat la construcció d'infraestructures relacionades amb la mobilitat rodada i la provisió de tot tipus de serveis; tot plegat en detriment de l'activitat agrària: *«Estem en una zona urbana, tot està encarat a lo urbà(...) no està pensat per l'agricultura.»* (A1).

Pel que fa a les oportunitats que comporta per a la pagesia de la serra el fet de desenvolupar la seva activitat en un espai periurbà com la conurbació barcelonina, sobresurten les facilitats a l'hora de comercialitzar el producte

⁹ Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola, 2013 *op. cit.*

¹⁰ Idescat, 2016.

agrari. Un dels principals reptes del primer sector solen ser les vendes; en el cas de Collserola, però, cap de les experiències entrevistades sembla tenir un problema en aquest sentit. Més aviat al contrari, algunes persones pageses afirmen necessitar més terra per abastir la seva clientela. La proximitat a les zones urbanes representa doncs una gran oportunitat per vendre els productes de qualitat que produeix la pagesia de la serra: *«Tenim possibilitats infinites (de venda), els millors xefs i restaurants estan a Barcelona»(O3).*

Pel que fa a la percepció social, nombroses evidències indiquen que en la darrera dècada ha augmentat l'interès de la ciutadania per l'activitat agrària que es desenvolupa a la serra. Així ho percep també la pagesia, i ho relaciona precisament amb el fet de trobar-se en un territori periurbà on el sòl està sotmès a fortes pressions de tot tipus: *«la major part de la gent no vol que s'edifiqui, li agradaria que hi hagués més horts, poder comprar aquí mateix. La gent vol un entorn més rural, no volen urbanitzar»(A1).*

En els darrers anys, s'ha avançat també vers la dignificació de la feina de pagès/a des d'un punt de vista de la percepció social. Això pot ser degut a l'entrada d'una nova generació de pagesos/es amb estudis i convenciment al sector agrari; i, sobretot, a una major conscienciació, per part de la població en general, de tots els beneficis socials, econòmics, culturals i ambientals que comporta l'activitat agrària que realitza la pagesia. També pot ser degut a un major coneixement per part del públic en general de conceptes com ara «producte de proximitat» o «agricultura ecològica», entre d'altres. I a l'augment de la consciència sobre els beneficis socials, econòmics, ambientals i per la salut que comporta consumir productes frescos, de temporada i ecològics; és a dir, de qualitat i proximitat. Segons la percepció de la pagesia entrevistada, s'ha produït *«una revalorització social (de la pagesia) per part del veïnatge, dels habitants de Collserola»(A5); «tothom té una concepció molt bona de l'agricultura i li sembla bé que es faci agricultura, també està ben vist per l'administració»(AE1).*

3.2 Evolució de la superfície cultivada dins els límits del PNSC

Actualment, la situació de l'activitat agrària a la Serra de Collserola és crítica: dins els límits del PN hi ha molt poques explotacions agràries en actiu, les quals, a més, cultiven superfícies en general força reduïdes. Sense comptar les explotacions ramaderes i les dedicades a l'apicultura, en el moment de fer el treball de camp (estiu 2016) en el que es basa el present informe dins els límits del PN només hi havia en marxa dotze iniciatives de producció agrària. Les dades facilitades per aquestes dotze iniciatives mostren com en els últims anys la superfície cultivada dins els límits del PN ha seguit disminuint de forma alarmant, fins situar-se actualment entorn a les 130 ha.

A la Taula 3 es presenta l'evolució de la superfície cultivada dins els límits del PNSC entre els anys 2009 i 2016, així com la superfície que ocupen els diferents tipus de cultius que conreen les dotze iniciatives de producció agrària que s'han analitzat en el marc del present estudi.

Taula 3. Evolució per tipus de conreu de la superfície cultivada dins els límits del Parc Natural de la Serra de Collserola (2009 - 20016).

Tipus de cultiu	Superfície cultivada el 2009 (ha) ¹¹	Superfície cultivada el 2016 (ha)	Variació 2009 - 2016 (%)
Extensius de secà, regadiu i guaret	123,2	100	-18,8
Olivera¹²	26,4	6,75	-74,4
Fruita dolça	21,5	11,25	-47,7
Vinya	5,7	3,5	-38,6
Horta comercial	5,2	9,5	+82,7
Ametller	2,6	-	-100
Cítric	1,4	1,3	-7,1
Garrofer	0,5	-	-100
TOTAL	195,5	132,3	-32,3

Font: elaboració pròpia a partir del Pla Agropecuari del Parc Natural de la Serra de Collserola¹³ i de les entrevistes realitzades en el marc de l'estudi que ha donat lloc al present informe.

Les dades de la Taula 3 mostren que, actualment, els principals cultius que es conreen dins els límits del PNSC són, de major a menor superfície: extensius (100 ha), arbres fruiters (11,25 ha), horta (9,5 ha), olivera (6,75 ha) i vinya (3,5 ha). Aquestes dades també mostren que entre els anys 2009 i 2016 la superfície cultivada dins els límits del PN es va reduir en un 32,3%, passant de 195,5 ha a 132,3 ha (disminució de 63,2 ha)¹⁴. Si es posa atenció en els tipus de cultius, s'aprecia que, excepte l'horta, que gairebé ha doblat la superfície, la resta de cultius han patit un retrocés molt important, sent el més acusat en nombre d'hectàrees el protagonitzat pels conreus extensius, seguit de l'olivera, la fruita dolça, els ametllers, la vinya, els garrofers i els cítrics. Si es té en compte la disminució en percentatge de superfície per cultiu respecte les dades de 2009, el retrocés més significatiu l'han patit els ametllers i els garrofers, que han desaparegut, seguits de l'olivera, la fruita dolça, la vinya i els extensius. En els darrers 7 anys, doncs, s'ha abandonat el 100% de la superfície dedicada a ametllers i garrofers, el 75% de la dedicada a l'olivera, la meitat de la superfície dedicada a fruita dolça, el 40% de la superfície dedicada a la vinya, gairebé el 20% de la dedicada a cultius extensius i el 7% de la dedicada als cítrics.

11 Per tal de facilitar la comparació amb les dades de 2016, no s'ha inclòs la superfície destinada a «arbrat de fruiter mixt» ja que correspon a cultius d'autoconsum pels quals el 2016 no s'han recollit dades.

12 S'ha estimat que les 400 oliveres de Can Monmany (L'Ortiga), tot i estar entre les feixes d'horta, ocuparien 1,5 ha de superfície.

13 Aquest estudi, tot i que va ser aprovat i publicat l'any 2013, va ser elaborat entre els anys 2007 i 2009.

14 Les dades de 2009 i 2016 s'han obtingut per mitjà de metodologies diferents; cal, doncs, prendre amb precaució la comparació entre ambdues, i tenir en compte que per a realitzar una anàlisi més rigorosa de l'evolució de la superfície cultivada seria necessari analitzar la situació actual reproduint la metodologia emprada el 2009.

Per altra banda, destaca en positiu que la superfície dedicada a horta hagi augmentat un 82,7% en els últims 7 anys. Tot i que l'auge de l'horta no compensi ni molt menys l'alarmant pèrdua de superfície que han experimentat la resta de cultius (en termes de superfície cultivada només representa un augment de 4,7 ha, el 3,6% del total), aquest increment resulta significatiu sobretot si es té en compte que es tracta del cultiu més intensiu en mà d'obra, i del que és possible extreure un rendiment per hectàrea més elevat. Un altre factor que ajuda a explicar el creixement que ha experimentat l'horta en un context en el que la resta de cultius han disminuït és la relativa facilitat que té la pagesia de Collserola per comercialitzar les hortalisses per mitjà de circuits curts en un entorn densament poblat com és l'Àrea Metropolitana de Barcelona; un tipus de canal de comercialització que permet a la pagesia obtenir més valor afegit per les seves produccions. Tanmateix, cal tenir present que «Collserola no és una terra de regadiu, i es vol fer regadiu... Jo sempre he pensat que a Collserola el que tindria sentit fer són cigrons, llegum, cultius més de secà»(A1).

L'anàlisi de l'evolució de la superfície cultivada dins els límits del PNSC es pot complementar amb les dades que es presenten a la Taula 4, les quals permeten ampliar l'horitzó temporal de l'anàlisi.

Taula 4. Evolució per tipus genèrics de conreus de la superfície cultivada dins els límits del Parc Natural de la Serra de Collserola (1956 - 20016)

Tipus de cultiu	Superfície cultivada el 1956 (ha)	Superfície cultivada el 2016 (ha)	Variació 1956 - 20016 (%)
Conreus¹⁵ herbacis	1.264	109,5	-91,3
Conreus llenyosos	485	22,8	-95,3
TOTAL	1.749	132,3	-92,4

Font: elaboració pròpia a partir de CREAF (1956)¹⁶ i de les entrevistes realitzades en el marc de l'estudi que ha donat lloc al present informe.

Les dades de la Taula 4 posen de manifest la magnitud del problema de la pèrdua de superfície cultivada a Collserola, un fenomen que, com s'ha explicat més amunt, s'inicià a finals del segle XIX i s'accentuà a partir de la segona meitat del segle XX. A la Taula 3 s'observa que en els últims 60 anys s'ha abandonat el 92,4% de la superfície cultivada dins els límits del PNSC, dada que informa sobre la gravetat de la situació en que es troba actualment l'activitat agrària que es desenvolupa a la serra. S'observa, també, que la regressió l'han patit per igual tant els conreus herbacis com els conreus llenyosos.

Tot indica que una part molt significativa de les 1.616,7 ha que s'han abandonat des de 1956 són difícilment recuperables per a l'activitat agrària, ja que actualment aquest sòl està ocupat per masses boscoses consolidades i, en

15 En aquesta categoria de tipus de cultiu les dades de 1956 inclouen la superfície destinada a horta i a vinya; conseqüentment, per a facilitar la comparació, les dades de 2016 s'han agrupat seguint aquest mateix criteri.

16 http://www.sitxell.eu/ca/mapa_historics.asp

menor mesura, per usos residencials, industrials o de serveis. *«Vas pels llocs i tens la sensació que tot està semi forestat i com que porta molta feina recuperar-ho...»(A5)*. La conseqüència òbvia és que actualment hi ha molta menys terra agrària de la que hi havia fa unes dècades, situació que minva el potencial agrari de la serra. *«Parlant d'extensius, hi ha molt poc sòl agrícola apte per cultivar, i els pocs camps que queden si no es treballen en 20 o 30 anys serà tot bosc»(AE1)*. En aquest sentit, si es creuen les dades de la Taula 2 amb les de la Taula 3 s'arriba a la conclusió que el 3,9% de la superfície agrària que s'ha abandonat des de 1956 s'ha deixat de cultivar en els darrers set anys.

3.3 Situació del sector primari i l'activitat productiva

En els últims anys, a l'àmbit del PNSC s'han incorporat a l'activitat agrària nous professionals relativament joves que han fet disminuir la mitjana l'edat de la pagesia, i han promogut la renovació del sector. Una gran part d'aquestes incorporacions són persones que no venen d'una tradició familiar agrària: *«els que estem aquí la majoria no venim de fills de pagès, som hippies...»(A2)*. En general, aquestes persones en el moment d'incorporar-se al sector no tenen terres, ni infraestructura, ni coneixement agrari per transmissió directa, situació que comporta un cost d'instal·lació més elevat (cal comprar maquinària, construir o rehabilitar infraestructures...), i més temps i dificultats per posar en marxa i adaptar-se a l'activitat. *«És una tongada de gent que no venim del camp que no venim d'una realitat agrària ni tenim finques i per tant no té una relació que hagi de fer això ni una cosa que s'hi pugui projectar molt. Avui estem aquí però demà podem haver plegat tots»(A5)*. Tot plegat fa que la pagesia nouvinguda al sector tingui poc arrelament a l'activitat i a la terra, i força inseguretats sobre la continuïtat a mig termini de les seves iniciatives de producció agrària.

La nova pagesia, tant la que ve de tradició familiar com la que no, està en general ben considerada i és valorada per la resta de pagesos. Els pocs pagesos «de tota la vida» que queden en actiu consideren que els pagesos joves tenen formació i molta empena: *«l'edat mitjana ha baixat moltíssim, (...) feia falta. S'està renovant molt i bé, a més a més»(A6)*. Es tracta en general de persones amb molta motivació per cultivar la terra, amb ganes d'obrir camí, de treballar a nivell col·lectiu, conscienciades sobre la importància de mantenir l'activitat agrària al PN per tal de conservar el mosaic agroforestal, i amb sensibilitat per la sostenibilitat ambiental i la conservació dels recursos naturals. *«La gent que fa agricultura a Collserola, els hi agrada, tenen il·lusió. Això és important»(O3)*.

Per altra banda, destaca que a la Serra de Collserola es donin unes condicions climàtiques menys òptimes per a l'agricultura que les que tenen a altres territoris, com ara a la zona veïna de la Vall Baixa i el Delta del Llobregat. A això cal afegir que en general les finques mantenen una estructura «tradicional» que dificulta la seva mecanització: terrenys en pendent, *«feixes llargues i estretes»(A4)*, disgregades en el territori i rodejades de bosc el qual, tot i aportar beneficis i avantatges, per exemple per a la producció ecològica, també implica haver de destinar hores i recursos a la desbrossa forestal. Les despeses associades a fer productives aquest tipus de finques (gestió forestal, rompudes i moviments de terra, etc.) dificulten la instal·lació de noves explotacions i el desenvolupament de l'activitat agrària: *«en el moment en què es va fer no es treballava com ara. Recuperar-la i canviar perfils de terra és*

complicat»(A5). La combinació d'aquests dos factors (climatologia i orografia / característiques de les finques) determina que en general l'agricultura que es practica a la serra sigui menys productiva que la que es desenvolupa en altres territoris: «això que fem és horta de muntanya» (A1).

En aquest sentit, alguns productors han explicitat que els seus productes no poden competir amb els que es produeixen a la zona veïna de la plana al·luvial del riu Llobregat i que, per tant, és fonamental diferenciar el producte: *«lo que hi ha és molt precari, molt poc tecnificat, te'n vas al baix i tot és molt més professional, aquí no pots entrar amb un tractor gran»(A1). «Un producte de Collserola no pot competir amb un producte comú (...) i també cal diferenciar-los dels productes de qualitat que es produeixen a la plana, al costat del riu. És l'única manera que aquí l'agricultura sigui viable»(O3).*

El fet que a Collserola hi hagi molt poques explotacions agràries, combinat amb la mida reduïda que tenen la immensa majoria de projectes, fa que dins els límits del PN actualment es produeixi molt poc volum d'aliments. *«No hi ha producció de veritat al parc, experiències petites i poc professionals. Tot molt simbòlic»(A5). Tanmateix, en general es tracta de productes de qualitat, la major part dels quals són ecològics.*

4 Anàlisi de les experiències de producció agrària del PNSC

En aquest capítol es realitza l'anàlisi de la informació obtinguda al estudiar les dotze experiències de producció agrària que estaven en actiu dins els límits del PNSC en el moment de fer el treball de camp que ha donat lloc al present informe. El contingut d'aquest capítol s'ha dividit en sis apartats. En el primer es presenten de forma resumida les principals característiques de les iniciatives estudiades. En el segon apartat s'analitza el perfil de les persones que treballen en aquestes iniciatives i, en funció d'aquests perfils, s'identifiquen tres tipologies d'explotacions. El tercer, el quart i el cinquè apartats es dediquen, respectivament, a l'anàlisi de la viabilitat ecològica, econòmica i social de les dotze experiències de producció agrària estudiades. Finalment, en el sisè apartat es presenta una anàlisi DAFO de les explotacions estudiades.

4.1 Caracterització de les experiències

En aquest apartat es presenten, per mitjà de la Taula 4, les principals característiques de les dotze experiències de producció agrària estudiades. Cal assenyalar que a part d'aquesta taula resum s'ha creat una fitxa de caracterització per a cadascuna de les iniciatives estudiades; aquestes dotze fitxes es presenten de forma agrupada en l'Annex 1.

Taula 5. Principals característiques de les dotze experiències de producció agrària estudiades.

Projecte	Cultius	Sup. / cultiu (ha)	Sup. total (ha)	Tipus de maneig ¹⁷	Finques disgregades	Habitatge a la finca	Infraestructura	Reg	Règim accés a la terra	Canals de comercialització	Nº de treballadors ¹⁸	Forma jurídica	Projecte professional ¹⁹
La Rural de Collserola - Sant Cugat del Vallès	Horta	0,6	0,6	PAE	Sí	No	Caseta de 25m ²	Pou, goter i micro-aspersió	1 finca arrendada i 2 de paraula	CCC i venda en finca	2	Ass.	Sí (2)
Horts de Can'Alegria - Can Santoi, Molins de Rei	Horta	3	3,4	PAE	Sí	Sí	Masia amb celler 120m ² Lloguer de càmeres per la patata	Pou, goter i aspersió	Arrendament a 10 anys	CCC	1	SL	Sí (1)
	Fruita	Molt poca											
	Vinya	0,4											
La Paca-Can Bofill, Molins de Rei	Horta	1,5	5	PAE	No	Sí	Forn de llenya, porxo per fer cistelles, obrador	Pou, goter	Masoveria	CCC	3	Autònom	Sí (3)
	Fruita	3,5											
La Vinya de Can Font - El Papiol	Horta	1	2,5	PAE	Sí	No	Magatzem	Pou, goter	Arrendament camps d'horta. Propietat dels fruiters	CCC	1	Autònom	Sí (1)
	Olivera	0,75											
	Fruita	0,75											
L'Ortiga	Olivera	400 arbres	1,6	PAE	No	No	Magatzem Bassa	De la xarxa, goter	Arrendament, pendent de concurs públic	CCC i alguna distribuïdora	10 (3)	SL en coop de 2º grau	Si (3)
	Vinya	0,1											

17 En cas que el projecte gestioni terres fora del PN, la informació fa referència només a les terres que es cultiven dins els límits del PNSC.

18 Fa referència al nombre total de persones que treballen en el projecte, sempre que ho facin en alguna de les àrees relacionades amb la producció, la transformació, la distribució o la comercialització dels productes. Entre parèntesi s'indica quantes d'aquestes persones treballen en l'àmbit de la producció agrària pròpiament dita; és a dir, al camp, independentment de que ho facin de forma exclusiva o també treballen en altres àrees dels projectes. El nombre total no té perquè coincidir amb el nombre total de persones donades d'alta a la Seguretat Social.

19 Com s'explica a l'apartat «Perfil de la pagesia i tipologies d'explotacions», dins aquest mateix Capítol 5, s'ha considerat com a «iniciatives professionals de producció agrària» aquelles en les que treballa almenys un pagès/a professional, entenent com a tal aquell/a que percep la major part de la seva renda de l'activitat agrària que desenvolupa. Entre parèntesi s'indica el número de pagesos professionals que treballen en cada projecte.

Projecte	Cultius	Sup. / cultiu (ha)	Sup. total (ha)	Tipus de maneig	Finques disgregades	Habitatge a la finca	Infraestructura	Reg	Règim accés a la terra	Canals de comercialització	Nº de treballadors	Forma jurídica	Projecte professional
Can Domènec - Sant Cugat del Vallès i El Papiol	Horta	0,2	17,2	Convencional i PAE	No	Sí	Magatzem-bòbila 9.000m²	Pous, goter	Propietat, excepte 10 ha arrendades	CCC i venda a finca	2	Hípica: SL; Finca: SA	Sí (2)
	Cirera	5,5											
	Altres fruiters	1,5											
	Farratge	10											
Francesc Balcells - Molins de Rei, Rubí, Sant Cugat del Vallès	Cereal	30	120 (60 dins el Parc)	Convencional	Sí	-	3 coberts 1 cabana	Secà	Arrendament alguns amb contracte i d'altres no	Coop. Perpetuència i Coop. Franqueses + particulars	1	Autònom	Sí (1)
	Guaret	90											
Marcel Brau - Santa Perpètua, Terrassa, Sant Cugat del Vallès, Cerdanyola	Cereal i llegum	200	200 (30 dins el Parc)	PAE	Sí	-		Secà	Arrendament sense contracte	Coop. Perpetuència i Guisona	1	Autònom	Sí (1)
L'Olivera Cooperativa - Barcelona	Vinya	10	11,5 (4,5 dins el Parc)	Convencional i PAE	Sí	Sí	Masia Can Calopa, Celler Agrobotiga en construcció	Secà	Conveni amb Ajuntament de Barcelona	CCC, distribuïdora i grans superfícies	18 (5)	Coop.	No
	Olivera	1,5											
Can Carlets - Barcelona	Cítric	1,3	1,3	PAE	No	-	Magatzem de 100m²	Pou, goter	Propietat	CCC i grans superfícies	3 (1)	Autònom	No
Oli Tinet - Molins de Rei	Olivera	3	3	PAE	Sí	No	Masia deslligada de finca	Pou	Propietat	CCC	1	Autònom	No
Can Puig - El papiol	Horta	1,7	1,7	PAE	No	En reconstrucció	Agrobotiga i obrador en construcció	Pou, aspersió i a manta	Propietat d'una finca i altres arrendades	CCC	4 (2)	Autònom	Sí (1)
	Ramat cabres	100 cabres											

Font: elaboració pròpia a partir de les entrevistes realitzades en el marc de l'estudi que ha donat lloc al present informe.

4.2 Perfil de la pagesia i tipologies d'explotacions

D'acord amb la informació obtinguda per mitjà de les entrevistes, en les experiències productives actualment en marxa dins els límits del PNSC treballen un total de 34 persones. Aquesta xifra inclou tant les persones que treballen al camp en l'àmbit de la producció com les que treballen en les tasques de distribució i comercialització dels productes en aquelles iniciatives que integren també aquests tipus d'activitats. D'aquestes 34 persones, 11 es dediquen exclusivament a tasques de gestió, distribució i/o comercialització, i les 23 restants treballen o només al camp o tant al camp com en la gestió, distribució i/o comercialització.

Si parem atenció només a aquestes 23 persones, a les que podem considerar la pagesia de Collserola, observem que els homes representen el 87% del total (20 homes i 3 dones). La mitjana d'edat de la pagesia de Collserola és de 42 anys; 38 en el cas de les dones i 43 en el dels homes. Pel que fa a la formació, el 52% d'aquestes 23 persones té estudis universitaris, el 22% ha cursat estudis universitaris en l'àmbit agropecuari, i un 30% té formació no universitària relacionada amb el sector primari. Finalment, destaca que només el 26% és d'origen pagès. Resumint, podem afirmar que el perfil més comú de pagès de Collserola és un home de 43 anys i d'origen urbà amb estudis universitaris no relacionats amb el sector primari.

En funció del tipus de dedicació a l'activitat agrària que desenvolupen els 23 pagesos/es de Collserola, s'han identificat tres perfils diferents: pagesia professional, tècnics/ques agraris/es i pagesia no professional.

El perfil «pagesia professional» inclou a 15 persones (14 homes i 1 dona, 65% del total) que es dediquen de forma professional a l'activitat agropecuària; és a dir, persones per a les que la major part de la renda prové de l'activitat agrària. Aquesta categoria està composta, per una banda, per 13 pagesos/es que cultiven principalment horta i fruita dolça, i que han estat englobats dins el subgrup «producció professional hortofruccícola»; i, per altra banda, pels dos pagesos que «només» cultiven conreus extensius de secà²⁰. Es tracta de dos homes de 43 i 54 anys, respectivament; ambdós amb formació professional en l'àmbit agrari i d'origen pagès. D'acord amb les característiques particulars i diferenciades que presenten aquests dos pagesos en relació al tipus d'activitat agrària que desenvolupen i al seu perfil homogeni, en general en aquest capítol s'ha analitzat la situació d'aquestes dues iniciatives productives de forma separada de la resta.

El perfil «tècnics/ques agraris/es» està compost per les 5 persones (3 homes i 2 dones, 22% del total) que treballen al projecte de producció vitivinícola i que té com a finalitat principal la integració laboral de persones en risc d'exclusió. Finalment, el perfil «pagesia no professional» inclou 3 homes (13% del total) que, a banda de desenvolupar una activitat agrària a Collserola, realitzen una altra activitat econòmica fora del sector primari, la qual els reporta la part principal de la seva renda. Dins aquest perfil trobem tres homes de tres iniciatives productives diferents, les quals es dediquen respectivament al cultiu d'horta, mandarines i olivera.

²⁰ Hi ha una tercera finca amb producció diversificada, en la que es cultiva horta, fruiters i 10 ha de cereals i ferratge, a més d'una activitat complementària que és la hípica. Aquesta s'ha analitzat dins del perfil d'agricultura professional hortofruccícola, per no ser el cultiu extensiu de secà el seu cultiu principal.

Tenint en compte el perfil professional de la pagesia de Collserola es poden identificar tres tipologies d'explotacions: iniciatives professionals de producció agrària, iniciatives no professionals de producció agrària i iniciatives d'agricultura social. La primera tipologia inclou 9 de les 12 experiències de producció agrària estudiades; aquelles en les que almenys una de les persones que participen pertany al subgrup de «pagesos professionals». D'aquestes 9 iniciatives, 5 gestionen diversos cultius com ara horta, fruita dolça, oliveres i vinya; 2 es dediquen exclusivament al cultiu de cereals i farratges; una experiència combina l'horta amb la gestió d'un ramat de cabres; i només una es dedica exclusivament a l'horta. La segona tipologia inclou dues experiències productives en les que no participa cap «pagès/a professional», i que es dediquen, respectivament, al cultiu de mandarines i olivera. Per últim, la tercera tipologia està integrada per una sola iniciativa: la cooperativa que treballa en la promoció de la inclusió social per mitjà de la producció vitivinícola.

4.3 Anàlisi de la viabilitat ecològica

El 58% de les experiències estudiades (7 de 12) afirmen tenir una viabilitat ecològica baixa; el 17% (2 de 12) consideren que tenen una viabilitat ecològica mitja; una experiència considera que la té mitja-alta; i les dues restants (17%) consideren que la tenen alta. Si es tenen en compte les tipologies d'explotacions, s'observa que el 55% de les iniciatives professionals (5 de 9) consideren que tenen una viabilitat ecològica baixa; el 22% (2 de 9) que la tenen mitja; i el 22% restant que la tenen alta. Les iniciatives que consideren que tenen una viabilitat ecològica baixa ho relacionen amb factors com ara la manca d'aigua, els danys que ocasiona el senglar o l'elevat preu dels fems ecològics.

Com passa a moltes altres regions del país i de la Conca Mediterrània, a Collserola els problemes de l'agricultura per causa de la **manca d'aigua** s'estan aguditzant any rere any per culpa de la disminució de la pluviometria, fenomen associat als efectes del canvi climàtic en aquestes regions. Aquesta situació està afectant tant a la pagesia que fa cultius de regadiu com a la que en fa de secà. Destaca en aquest sentit que l'aigua sigui un factor limitant de la producció pel 63% de les experiències d'agricultura professional hortofructívola de Collserola. En alguns casos, ho és tant que s'estan plantejant plegar o agafar altres camps. *«Aquest any ens hem trobat que a l'hivern hem estat tres mesos amb règim de pou, com a l'estiu. Ja veníem d'una tardor eixuta... estem apurats. I és tota la zona. Però altres productors tenen l'aigua que volen.» (A3).* En la majoria d'explotacions on es fan cultius de regadiu l'aigua és de pou; s'extreu mitjançant bombes, ja sigui connectades a la xarxa, amb generadors o amb plaques fotovoltaïques, i s'acumula en basses o dipòsits. L'electricitat i el seu cost associat és un altre factor limitant per algunes finques, sobretot per aquelles que no estan connectades a la xarxa elèctrica, doncs tenen dificultats i despeses afegides, per exemple per automatitzar el reg. Com és lògic, les finques dedicades al cultiu d'hortalisses i/o a la fruita dolça compten amb algun tipus reg; sobretot predomina el gota a gota, però en alguns casos també es compta amb microaspersió o aspersió. Per la seva banda, els pagesos que fan cultius extensius de secà també han assenyalat la manca de pluges com un problema greu que cada cop més afecta i posa en risc les seves produccions.

Gairebé totes les experiències coincideixen a identificar el **senglar** com un dels grans problemes per a la viabilitat de les seves explotacions. La percepció de la pagesia del PNSC és que les poblacions de senglar han augmentat els últims anys, i amb elles els danys als cultius que aquestes causen. *«L'any passat vam tenir un problema important amb els senglars, ho vam perdre gairebé tot pels senglars.»* (A2). Les tanques, els vailets elèctrics o els gossos sovint no són suficients per foragitar aquests animals. En menor mesura, els cultius de Collserola també són atacats per altres espècies de fauna salvatge com ara conills, tudons i coloms.

El 75% de les experiències entrevistades (nou de les dotze) cultiven segons els **mètodes de producció** de l'Agricultura Ecològica (AE) tota la terra que gestionen dins els límits del PN. Les tres experiències restants (la de producció vitivinícola i inserció social, la de producció diversificada i integrada amb una hípica, i la que cultiva 60 ha de secà dins els límits del PN) conreen una part dels seus cultius segons els mètodes de l'AE, i una altra part segons els de l'agricultura convencional. Pel que fa a les iniciatives que només fan AE, mentre que en algunes es treballa amb aquest model productiu des dels inicis, en d'altres s'ha fet la conversió en els últims anys. Algunes d'aquestes experiències afirmen, a més, treballar des d'altres «escoles d'agricultura sostenible» vinculades amb l'Agricultura Ecològica, com ara l'Agroecologia, la Permacultura, la Biodinàmica o l'Agricultura Tradicional.

Destaca, per altra banda, que el 36% de les iniciatives que afirmen fer AE no tinguin el **segell** del Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE). Els arguments són diversos: els costos addicionals que comporta la certificació, comptar amb un sistema de garantia alternatiu o tenir una relació directa amb els consumidors que fa que sigui innecessari el segell. *«Fins ara és algo que pel tipus de venda directa que faig mai ningú m'ho ha demanat»* (A1). A més, algunes persones també treballen amb altres distintius de qualitat, com ara «venda de proximitat» de la Generalitat de Catalunya, «producte fresc» del Parc Agrari del Baix Llobregat, Slow Food i Demeter. Algunes valoracions sobre el CCPAE fan referència a la necessitat que hi hagi aquest òrgan regulador perquè hi hagi un control dins del sector. També es posa de manifest la dificultat de portar el llibre de camp al dia, el cost que implica la certificació, el qual acaba repercutint en el preu final del producte, i el fet que no s'aprofitin les vistes a finca per fer un assessorament encarat a promoure la transició real cap a models de gestió més integrals i sostenibles de les finques, més enllà de les formalitats de fer complir la normativa: *«Per mi és més greu que els que estan certificats cremin la llenya, enlloc de picar-la i incorporar-la al sòl, que no que posin mig kg més de coure»* (O2).

Com s'ha explicat més amunt, les dues iniciatives que es dediquen exclusivament a la producció extensiva de **secà** requereixen un anàlisi diferenciat. En els dos casos cultiven segons el model convencional la major part de les terres que gestionen (85% i 83%, respectivament), ja sigui dins o fora dels límits del PN. En la primera de les iniciatives, però, totes les terres que gestiona dins del PN (30 ha) les cultiva segons els mètodes de la Producció Agrària Ecològica. En la segona, en canvi, les 60 ha que cultiva dins del PN les gestiona segons el model convencional. Aquest segon pagès argumenta que un dels principals motius pels quals no fa més producció ecològica és la inexistència en l'àmbit d'influència del PNSC de canals per comercialitzar els cereals i farratges ecològics, situació que es deu al fet que les cooperatives

agràries de la zona no tenen interès en treballar amb producte ecològic: «*Si les coopes, si La Perpetuenca o la de Les Franqueses obrissin una línia de pinso eco seria oli en un llum. Però encara hi ha molta gent de la vella escola... jo estic al consell rector de la de Les Franqueses i costa... jo i un altre noi som els més joves, tot lo altre són gent gran, i la gent gran els hi parles d'eco i és com si veiessin el dimoni. Però bueno, jo crec que un dia o altre s'hi tindran que anar posant*» (AE1).

El pagès que cultiva 60 ha de secà dins els límits del PN reconeix també que almenys 3/4 parts d'aquestes terres estan en «**guaret de llarga durada**»; és a dir, són terres en que l'única acció que s'hi fa és llaurar-les cada any o dos anys, però no s'hi sembra res ni s'hi fa res més. Això és degut a diverses causes. Per una banda, argumenta que no li surt a compte sembrar, sobretot degut a l'acció del senglar: «*Lo que està més ficat dintre el bosc és que no em val la pena, t'ho trinxen tot. És "guaret forçat", ho sembraria però no val la pena*» (AE1). L'altre motiu per no sembrar és que es tracta en general de camps amb sòls molt empobrits: «*Falta molta matèria orgànica, però molta, molta, molta*» (AE1). Malgrat el cost que els implica llaurar aquestes terres tot i no cultivar-les, realitzen aquesta acció per mantenir la seva base territorial, ja que l'import dels ajuts de la PAC es basa en el nombre total d'hectàrees cultivades per explotació. La pràctica del «guaret de llarga durada» té com a positiu que permet mantenir espais oberts i promoure la conservació d'hàbitats; a la vegada, però, té efectes clarament negatius que caldria corregir de forma urgent, com ara el fet de produir un empobriment progressiu dels sòls.

La **qualitat del sòl** de les iniciatives estudiades és variable. Diversos productors han fet referència al problema de tenir sòls amb poca matèria orgànica i pocs nutrients. Com s'ha assenyalat més amunt, aquest és un problema important sobretot en els camps d'extensius on es practica «guaret de llarga durada»: en aquests sòls no s'hi sembra res ni es realitza cap acció per mantenir o augmentar la fertilitat del sòl, de manera que hi ha un empobriment progressiu del mateix ja que al llaurar es mineralitza i «es perd» la poca matèria orgànica que té aquell sòl. Així, s'entra en un cercle viciós: com que el sòl cada vegada és més pobre, cada vegada sortirà menys a compte sembrar i més difícil i costós serà recuperar la seva fertilitat.

Per tal de mantenir o augmentar la salut i la **fertilitat** del sòl en generals els pagesos/es de Collserola combinen diferents estratègies. Totes les experiències de producció d'hortalisses fan rotació de cultius, i bona part d'elles incorporen fems provinents de diferents orígens: la majoria el compren compostat (certificat en el cas dels que tenen el segell del CCPAE), altres l'obtenen del bestiar de finques veïnes i, per últim, alguns pocs l'obtenen del propi bestiar. Algunes poques d'aquestes experiències realitzen, a més, altres accions com ara la sembra i la incorporació d'adobs en verd, la incorporació de compost provinent de la fracció orgànica de residus municipals de diferents plantes de compostatge, o la incorporació de restes de poda o de la sega d'adventícies triturades. En tot cas, força productors han assenyalat que en l'àmbit de Collserola els costa molt trobar fems de qualitat a un preu assequible, encara menys en el cas de l'ecològic, de manera que aporten menys fems del que tocaria, i això acaba significat menys producció. «*Aportem molt pocs fems, a vegades menys de lo necessari, perquè és un despesa important.*» (A1). «*Ens costa molt trobar fem, que hagi de venir de Berga és la hòstia! Amb el fem,*

treballar amb una persona que no coneixes et porta sorpreses, llavors al final estem pagant caríssim.» (A5). El preu elevat dels fems representa un problema sobretot pels pagesos que es dediquen als cultius extensius, doncs treballen amb un altre ordre de magnitud pel que fa a la superfície que conreen i, per tant, al volum d'adobs que requereixen. Aquests pagesos expliquen que la dificultat per trobar fems ecològics a un preu assequible limita la seva possibilitat de fer Producció Agrària Ecològica.

La majoria dels productors d'horta entrevistats no es fan ells mateixos la llavor, tot i que una bona part afirma que li agradaria fer-se-la. Tanmateix, pels cultius que és més fàcil guardar la llavor i reproduir-la, com la carabassa o la mongeta, una minoria de productors conserven les seves pròpies llavors i les resembren a les seves finques. En general, però, la pagesia de Collserola compra les llavors a diferents empreses o associacions (Les Refardes, Gautier, Fitó, Batlle...), i el planter a planteraires professionals. De nou, la certificació ecològica determina on s'adquireix el **material vegetal**: mentre la pagesia que no treballa amb certificació en general adquireix el planter a l'empresa Planters Faura del Papiol (treballa tant amb varietats antigues com amb híbrids, però de moment no té certificat ecològic), la que compta amb el segell oficial acostuma a adquirir-lo a l'empresa Planters Casas (Malgrat de Mar) o a Mas Pastoret (Torredembarra). Una bona part dels productors d'horta entrevistats treballen amb varietats tradicionals, tot i la dificultat de la seva conservació. Tanmateix, amb els circuits curts de comercialització la necessitat de conservació disminueix i es poden tenir hortalisses de varietats locals, de més qualitat: *«No hi ha un producte híbrid que pugui competir a nivell organolèptic (amb les varietats tradicionals), però té les dificultats de la conservació, sobretot pensant amb el transport. I com que l'agricultura està més pensada amb el transport que amb l'estomac, han desaparegut les varietats tradicionals.» (A3).* Els productors d'horts entrevistats sobretot treballen amb varietats tradicionals d'enciam, tomàquet (gairebé tots cultiven el tomàquet Mandó, i el valoren positivament) i en alguns casos col, pebrots i albergínies; també amb algunes varietats d'arbres fruiters. Per la seva banda, els productors que fan extensius compren la llavor per a fer farratge principalment a «La Perpetuenca», la cooperativa de Santa Perpètua de la Mogoda, i en un cas a contactes personals de Moià i Berga. Cap d'aquests projectes treballa amb varietats tradicionals.

Els cultius de Collserola gaudeixen en general d'un bon estat de salut pel que fa a la **sanitat vegetal**. Les masses boscoses que en general envolten els camps de conreu constitueixen refugis per a la fauna auxiliar, que realitza un control biològic de les plagues i malalties que poden afectar els cultius; i, alhora, s'erigeixen com una barrera de protecció enfront la contaminació per deriva. *«Aquí tenim pocs problemes: míldiu, oïdi, eruga, pugó en tenim molt poc. Estem molt aïllats, tenim molta massa forestal al voltant i es nota.» (A3).* Aquesta situació ajuda a explicar per què un terç dels productors d'horta pràcticament no realitzin cap tipus de tractament. Per la seva banda, la majoria dels que si que fan tractaments apliquen només els productes que estan permesos en Agricultura Ecològica. Tot i així, en algunes finques si que tenen problemàtiques concretes: en els cultius d'horta els més comuns són el cuc del filferro, fongs, erugues i àcars; i en la fruita dolça la mosca *suzukii* que ataca els cirerers, l'armillaria, un fong que debilita i podreix les arrels dels arbres, o la mosca de l'oliva.

4.4 Anàlisi de la viabilitat econòmica

El 50% dels projectes productius estudiats (6 de 12) consideren que la seva viabilitat econòmica és baixa, i l'altra meitat consideren que és mitja. En canvi, el 66% (5 de 9) de les iniciatives professionals consideren que la seva viabilitat econòmica és mitja, i el 44% consideren que és baixa. Així mateix, les dues experiències no professionals consideren que tenen una viabilitat econòmica baixa. Finalment, el projecte d'agricultura social considera que té una viabilitat econòmica mitja. Les experiències que consideren tenir-la baixa ho atribueixen a la manca de base territorial, la baixa productivitat, la poca capacitat d'estalvi i a l'endeutament, entre d'altres factors. «*Estem endeutats i ens està sent difícil recuperar això. Sensació de lo comido por lo servido. És estrany. Acabes quadrant l'any no sé com, i pelat. Però se sosté.*» (A5). Per la seva banda, les iniciatives que consideren tenir una viabilitat econòmica mitja ho atribueixen a l'ajuda que comporten les subvencions, al fet d'haver redimensionat el projecte, a l'assumpció d'un menor risc o al suport i sustent que comporta treballar en un projecte d'Agricultura Recolzada per la Comunitat²¹.

La **precarietat econòmica** en que es troben bona part de les iniciatives de producció agrària de Collserola fa que, per tal de completar les seves rendes, un 27% dels «pagesos professionals» es vegin obligats a treballar per tercers, i en general fora de l'àmbit agrari (en una pizzeria, pintant cases...). En altres paraules, gairebé un terç de la pagesia professional de Collserola no obté suficients ingressos de l'activitat agrària que realitza pel seu compte. Així, en el 25% de les «iniciatives professionals» algun dels «pagesos/es professionals» que hi treballa ha agafat feines en altres sectors en l'últim any per tal de compensar la manca d'ingressos.

En relació a la superfície cultivada en les diferents experiències productives estudiades, tot i que varia en funció del tipus de cultiu i de projecte productiu, és possible afirmar que en general és força reduïda. De les set experiències professionals de producció hortofructícolà, dues compten amb una **base territorial** de menys d'una hectàrea; dues compten amb 1,5 ha; una amb 1,7 ha; i les dues restants amb 3 ha. Per altra banda, de les tres iniciatives professionals de producció agrària de secà, una compta amb 10 ha de ferratge que destina a l'alimentació dels cavalls de la pròpia hípica; i les altres dues cultiven, respectivament, 120 i 200 hectàrees de cereals i farratges per a l'alimentació animal. En relació a aquestes dues últimes iniciatives, cal apuntar que no tota la terra que cultiven està dins els límits del PN. En el primer cas, 60 de les 120 ha són dins el parc; en el segon cas, 30 de les 200 ha. Pel que fa a les dues iniciatives no professionals de producció agrària, una destina 1,7 ha al cultiu de mandarines, i l'altra destina 3 ha al cultiu de l'olivera. Per últim, en el marc del projecte d'agricultura social es cultiven 10 ha de vinya, de les quals només 3 ha es troben dins els límits del PNSC, i 1,5 ha d'olivera. Encara en relació a la superfície cultivada, tres de les dotze iniciatives estudiades afirmen que per poder assegurar la viabilitat de les seves explotacions necessitarien poder cultivar més terres, i això passaria per ampliar la seva base territorial. Això els permetria produir més quantitat i rendibilitzar millor la feina que

21 L'Agricultura Recolzada per la Comunitat és un model que vincula la producció i el consum per mitjà d'una xarxa o comunitat de persones que sostenen a nivell social i econòmic una experiència productiva. Aquest tipus d'iniciatives s'han estès sobretot pel món anglosaxó, on es denominen *Community Supported Agriculture* (CSA), i a França (*Association pour le Maintien de l'Agriculture Paysanne*, AMAP). Més informació a: <http://bit.ly/2IDZWK8>

realitzen, sobretot si poguessin accedir a terra de finques properes. *«Aquí al costat el que hi ha són unes camps impressionants, fa molt temps que ens ho mirem perquè ens agradaria accedir. (...). Hi haurà igual 4 hectàrees... erms eh! Passen el tractor igual un cop a l'any o cada dos anys però no hi cultiven res.» (A1).*

En general, l'**accés a la terra** de les explotacions estudiades és també força precari. La majoria de projectes (9 de 12, un 75%) accedeixen a la terra per mitjà d'arrendaments a 5 o 10 anys. Tanmateix, 5 d'aquests 9 projectes combinen diferents formes d'accés: mentre en 3 casos a més d'arrendar tenen també terres en propietat, les altres 2 experiències combinen l'arrendament amb acords de paraula sense contracte. Una altra experiència accedeix a la terra només per mitjà d'aquesta darrera fórmula, que és la més precària de totes. Finalment, dues experiències conreen només terres de la seva propietat; curiosament, són les dues de la tipologia «iniciatives no professionals de producció agrària». Per contra, només 3 dels 15 «pagesos professionals» cultiven terres de la seva propietat; la resta, en general accedeix a la terra per mitjà d'arrendaments a pocs anys i, en força casos, sense contracte. *«Lo de no tenir papers és una cosa bastant generalitzada, per anar bé tothom hauria de tenir contracte de conreu i... però costa molt, i més en aquesta zona amb l'especulació..., avui tens un camps i l'any que ve ja no els tens, si hi ha contracte el propietari t'ha d'indemnitzar... i a nosaltres la veritat, mentre ho puguem anar treballant. Però sempre tens aquella sensació de que estàs en precari...» (AE2).*

Un dels motius que explica la baixa proporció de terres de propietat entre els pagesos de Collserola és el **preu de la terra** agrària, que en terrenys tan propers a Barcelona està subjecte a l'especulació que genera la pressió urbanística, i a la possibilitat que hi hagi processos de requalificació. Aquest fenomen dificulta l'accés a la terra, així com la mobilitat d'aquest recurs, que és indispensable per a l'activitat agrària. *«Ningú té molt clar el que és un contracte agrícola en aquesta zona. La gent està acostumada a que vens 10m² per 200.000 euros, llavors li parles de contracte agrícola a cinc anys i els sembla que és moltíssim.» (A1).*

La majoria de les experiències de producció agrària de Collserola tenen una **productivitat** baixa. Aquesta situació es deu a diversos factors, entre els que destaquen, per una banda, el fet que al PN es practiqui una "agricultura de muntanya" i, per altra banda, el baix nivell de professionalització que presenten la majoria d'iniciatives. En relació a la primera qüestió, sobresurt que l'orografia i les característiques del terreny determinen que les finques tinguin en general una estructura que dificulta la mecanització dels cultius, amb feixes llargues i estretes, i forts pendents. A més, sovint la pagesia té els camps fragmentats en diverses finques, circumstància que disminueix l'eficiència del treball agrícola. En força casos, a aquestes situacions cal afegir la manca d'aigua que s'ha assenyalat més amunt, situació que és també característica de l'agricultura de muntanya en l'àmbit mediterrani. Tot plegat fa que la productivitat de l'agricultura a Collserola sigui sensiblement inferior a la que es desenvolupa en altres territoris. *«La finca té una estructura molt a l'antiga, feixes estretes, llargues, difícilment mecanitzables. En el moment en què es va fer no es treballava com ara. Recuperar-la i canviar perfils de terra és complicat. (...). La mateixa superfície que cultivem amb una altra estructura seria més productiva.» (A5).* En aquest context, la pagesia que fa producció

ecològica està d'acord en que la diferència de preu entre el producte ecològic i el convencional suposa una oportunitat per millorar la viabilitat econòmica de les seves explotacions. *«(L'AE) és l'únic camí amb futur per diferenciar el producte i millorar la rendibilitat»(O1).*

El baix nivell de professionalització que presenten la majoria d'iniciatives queda exemplificat amb el tipus de **gestió econòmica** que realitzen, el qual és en general poc sistemàtic, rigorós i exhaustiu, per exemple pel que a la comptabilitat d'ingressos i despeses, o al control dels costos de producció. En relació a aquesta qüestió, destaca també que la meitat de les iniciatives estudiades (6 de 12) no comptin amb un pla de negoci per l'activitat econòmica que realitzen en l'àmbit agroalimentari. Si s'analitza aquest tema en funció de la tipologia d'explotació, s'observa que 4 de les 9 «iniciatives professionals de producció agrària» (el 44,4%) no tenen pla de negoci; que tampoc en tenen la meitat de les «iniciatives no professionals de producció agrària» (una en té i l'altre no); i que, per últim, la iniciativa d'agricultura social tampoc compta amb pla de negoci per la part de la producció i comercialització del vi. Alhora, 2 de les 6 iniciatives que tenen pla de negoci reconeixen que en realitat han fet plans molt senzills.

Els principals **costos de producció** als que han de fer front les explotacions de Collserola són les hores de feina de les persones que hi treballen: *«Si ho contéssim bé no seguiríem! De vegades no ens surt ni 4 euros/hora. I la feina no s'acaba, has de prioritzar el que és important i el que és prescindible. És un aprenentatge».* (A3). Després de la mà d'obra, destaquen les despeses relacionades amb l'arrendament de les terres, els insums (fems, planter, llavors, tractaments...), els subministraments com ara l'electricitat i la gasolina, i les reparacions de la maquinària. En els darrers anys, en alguns dels projectes hi ha hagut canvis positius en la relació entre ingressos i despeses degut a factors com ara l'augment de la producció, la reparació de maquinària o fins i tot canvis vitals que han fet replantejar-se el model de projecte: *«Joestic aquí per gaudir, d'aquests dos gossos que estan dormint aquí, del tomàquet mandó que està creixent allà súper xulo... i haig de buscar un equilibri on aquest projecte sigui sostenible. Sóc un pagès atípic. No busco grans produccions, ni grans camps per produir a dojo.»* (A2). En canvi, els pagesos que es dediquen als cultius extensius de secà en els últims anys han vist com en el seu cas la relació entre ingressos i despeses evolucionava de forma negativa, sobretot a causa de l'encariment dels insums i l'estancament dels preus en origen, situació que els ha comportat una disminució de la rendibilitat: *«Abans (l'agricultura) era una font d'ingressos important, però ara no. Ara ho fem perquè ens agrada. La qüestió és no perdre gaires calers»*(A6).

El 58% de les iniciatives estudiades (7 de 12) no han rebut mai cap **ajut econòmic** per l'activitat agrària que realitzen. Si s'analitza aquest aspecte en funció de la tipologia d'explotació s'observa que el 67% de les iniciatives professionals (6 de 9) no han rebut cap ajut relacionat amb l'activitat agrària; que les dues iniciatives no professionals si que reben ajuts provinents de la PAC; i, finalment, que l'experiència d'agricultura social tampoc ha rebut cap ajut relacionat amb l'activitat agrària. Si s'afina més l'anàlisi destaca però que dues de les sis iniciatives professionals que no han rebut mai cap ajut relacionat amb l'activitat agrària estan actualment tramitant l'ajuda de «primera instal·lació de joves agricultors i agricultores», que atorga el Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca. També sobresurt que dues

iniciatives hagin rebut ajudes relacionades amb àmbits que no són pròpiament el productiu. Aquest és el cas d'una de les experiències professionals, concretament del projecte de producció d'horta integrat en una cooperativa de segon grau, que va rebre un ajut per a que els seus membres es formessin sobre com constituir-se com a cooperativa; i de l'experiència d'agricultura social, en la que l'Estat subvenciona la Seguretat Social i el 25% del sou de les persones que treballen al Centre Especial de Treball (CET). Si s'analitza els tipus d'ajuts relacionats amb l'activitat agrària que han rebut o estan tramitant les diferents experiències entrevistades, s'observa que en tres dels set casos es tracta de l'ajut per la «primera instal·lació de joves agricultors i agricultores» que atorga el DARP; i que en els altres quatre casos es tracta dels ajuts provinents de la PAC, entre ells els ajuts relacionats amb les mesures agroambientals. Finalment, destaca que els pagesos que reben un major import per mitjà dels ajuts relacionats amb l'activitat agrària són els que fan agricultura extensiva, fins el punt que en un d'aquests casos la subvenció de la PAC representa entorn el 25% dels ingressos de l'explotació. Un d'aquests productors apunta al fet que els ajuts contribueixen a mantenir baixos els preus en origen: «*Els que et paguen el cereal saben que tu reps l'ajut i ho tenen en compte. Ara mateix l'ordi està a un preu de misèria, però com que saben que hi ha l'ajut al darrera, i el que no pugui aguantar que plegui, però no és així perquè al final en quedaran dos.(...) és com un cercle viciós*» (AE1).

En general, les experiències productives de Collserola realitzen la **comercialització** dels seus productes per mitjà d'«estratègies multicanal»²²; és a dir, per mitjà de la combinació de diversos tipus de canals o circuits de comercialització. Aquesta diversificació dels canals de venda ha de ser entesa com una fortalesa dels projectes analitzats, i és en general valorada de forma positiva per la pròpia pagesia. Amb tot, alguns pagesos destaquen també que gestionar de forma simultània els diversos canals amb que compten els suposa molt temps i dedicació: «*Tenim molts fronts, potser masses perquè ens complica la logística, però a la vegada està bé perquè si falla un tens els altres, no depenem totalment de cap.*» (A1). En funció del tipus de canals de distribució que utilitzen podem agrupar els projectes de producció agrària de Collserola en tres grups: els que comercialitzen només per mitjà de circuits curts; els que combinen la venda per mitjà de canals curts amb la venda a supermercats, a cooperatives de productors que exporten el producte o a distribuïdores; i els que comercialitzen les seves produccions exclusivament (o de forma gairebé exclusiva) a través d'intermediaris. En aquest tercer grup es troben els pagesos que conreen només cultius extensius, els quals comercialitzen les seves produccions principalment a través de les cooperatives agràries de la zona (La Perpetuenca i la Cooperativa de les Franqueses). El segon grup el componen el projecte d'agricultura social i viticultura i el de producció de cítrics. Finalment, el primer grup el constitueixen totes les iniciatives que es dediquen a la producció d'hortalisses, així com la que es dedica a la producció d'oli. Totes les iniciatives d'aquest tercer grup treballen de forma simultània amb diferents tipus de circuits curts de comercialització.

D'entre els diferents tipus de **canals curts de comercialització**, el més utilitzat pels productors/es de Collserola és la venda a cooperatives, grups de consum i xarxes de clients. També destaquen la venda en finca o en punts de

22 López, D. et al. (2015). *La Dinamització Local Agroecològica*. Elements d'innovació i estratègia, 8. Diputació de Barcelona. [En línia] www1.diba.cat/uliep/pdf/55064.pdf

venda propis; a restaurants; a petites botigues especialitzades en els productes ecològics; en mercats a l'aire lliure que funcionen en els municipis de l'àmbit del PN; a centres educatius que compten amb Menjadors Escolars Ecològics; i a altres pagesos.

Un altre element de les explotacions estudiades que destaca en positiu és la **diversificació de cultius**: de les 9 «iniciatives professionals de producció agrària», 5 conreen diversos tipus de cultius entre els que predominen l'horta, la fruita dolça, les oliveres i la vinya; 2 es dediquen exclusivament al cultiu de cereals i farratges; 1 experiència cultiva només horta; i una altra combina l'horta amb la gestió d'un ramat de cabres. Apostar per la diversificació de cultius és doncs una estratègia força generalitzada entre les iniciatives professionals de producció agrària de la serra i, a la vegada, una estratègia del tot encertada en termes de promoure la viabilitat econòmica de les explotacions ja que implica combatre l'estacionalitat de determinats tipus de cultius, així com la dependència d'un sol tipus de producte o conreu, i optar a vendre productes a un ventall més ampli de població.

Els canals de **comunicació** amb els consumidors i la ciutadania que en general utilitzen més les iniciatives de producció agrària de Collserola són les xarxes socials i les webs, eines que sobretot utilitzen les experiències que venen cistelles a cooperatives, grups de consum i xarxes de clients particulars. Tanmateix, força iniciatives tenen algunes d'aquestes eines sense actualitzar. Altres iniciatives posen anuncis a revistes locals, o es donen a conèixer mitjançant visites a la pròpia finca. En relació a aquesta qüestió un pagès opina: «A la pagesia li falta fer molta feina amb temes de comunicació.»(A2). Cal valorar que, a banda dels canals clàssics de comunicació, almenys 4 de les iniciatives estudiades (30% del total) tenen un impacte social important en l'àmbit local gràcies a altres activitats que realitzen més enllà de la de produir aliments, ja sigui en la pròpia finca o fora d'ella: tallers per infants, visites, projectes de formació i educació, horts socials, xerrades, participació en debats sobre agroecologia, acollida d'estudiants en pràctiques, etc. Aquest impacte social probablement ha afavorit l'augment de la consciència social sobre els beneficis que comporta l'agricultura local, i ha contribuït a fer augmentar la valoració social de la feina que realitza la pagesia.

Les experiències entrevistades compten en general amb la **maquinària** necessària per realitzar l'activitat agrària quotidiana. En canvi, a força pagesos els manca maquinària per a fer treballs forestals, rompudes o moviments de terra, feines que si bé no s'han de fer cada dia si que necessiten realitzar puntualment. Tornant a la maquinària pel treball quotidià, els hortolans compten en general amb suficients eines manuals, així com amb motocultors, desbrossadores, motoserres i aproximadament la meitat amb tractors petits. Per la seva banda, els dos agricultors que es dediquen exclusivament al cultiu de cereals i farratges compten amb un parc molt extens de maquinària que inclou tot el que es requereix per realitzar les feines associades a aquest tipus de conreus. Alguns productors afirmen tenir maquinària espatllada que no arreglen degut al cost associat. Alguns pagesos la comparteixen entre ells, els hi cedeix el CPNSC o la lloguen a tercers. D'altres, que necessiten màquines que no tenen, com ara un tractor mitjà o maquinària per anivellar i moure terra, s'estan plantejant o bé adquirir-les per ells mateixos o bé accedir-hi gràcies a que una altre pagès la comparteixi amb ells. En relació a la possibilitat de compartir maquinària entre la pagesia de Collserola, un

productor afirma: «*Ha d'haver-hi molt bona entesa i molta coordinació, però collitadora i màquines que són cares (a França) les compren en comú i... el que passa que aquí com que cadascú va a la seva, la inversió és més forta.*» (AE1).

Finalment, pel que fa als **magatzems i instal·lacions** la majoria de productors/es compten amb les dependències que necessiten per realitzar la seva activitat agrària. En alguns casos aquestes instal·lacions són de propietat i en d'altres de lloguer. En un cas s'afirma que necessitarien més espai del que tenen però que, degut a la limitació que comporta la normativa urbanística, no poden ampliar les seves dependències.

4.5 Anàlisi de la viabilitat social

El 75% de les experiències estudiades (9 de 12) consideren que tenen una viabilitat social mitja, i el 25% restant (3 de 12) consideren que la tenen baixa. En el cas de les «iniciatives professionals», el 78% (7 de 9) consideren que tenen una viabilitat social mitja, i el 22% restant (2 de 9) que la tenen baixa. La manca de sostenibilitat social es vincula amb l'elevat nivell d'exigència i dedicació personal que requereixen els projectes, així com amb la manca d'assessorament tècnic i d'espais de trobada del sector.

En general, en el marc de les iniciatives estudiades la precarietat econòmica i les moltes dificultats que sorgeixen es compensen i superen gràcies a uns nivells molt elevats d'**implicació personal** per part de les persones que tiren endavant els projectes. L'exigència d'implicació personal que requereixen les experiències de producció agrària de Collserola es tradueix en jornades de treball llargues, en la realització de moltes tasques diferents per part de les mateixes persones, i en moltes hores d'esforç i dedicació personal. En general, la pagesia de Collserola assumeix aquest elevat nivell d'implicació perquè compta amb grans dosis de passió i motivació per la feina que fa, però aquesta dedicació tan intensa dificulta aspectes com ara la conciliació familiar, i a mig termini pot suposar un desgast personal important i pot arribar a posar en qüestió la continuïtat de les iniciatives.

El 42% de les experiències estudiades (5 de 12, 4 d'elles professionals) organitzen la feina de forma cooperativa (1), col·lectiva (2) o d'acord amb el model d'agricultura familiar (2). En aquest tipus de projectes, en general les diferents tasques es distribueixen entre les persones que formen els equips en funció de les seves pròpies preferències, habilitats i capacitats, i les **decisions estratègiques** es prenen de forma horitzontal. En els projectes familiars s'identifica com un repte el fet de treballar (i en alguns casos també viure) en família: «*Tenim delimitada la feina, perquè viure i treballar junts de vegades és molt intens*» (A3). En un projecte es destaca que portar una finca entre dues generacions diferents implica haver d'integrar dues formes diferents de treballar, amb les dificultats i riqueses que això implica: «*Va molt bé tenir punts de vista diferents en un equip, hem fet un aprenentatge brutal.*»(A6), «*Són dues generacions diferents, ell ha fet una carrera però també se n'adona que quan es posa a treballar jo també en sé perquè he plantat més que ell.*» (A6b).

Pel que fa al **règim laboral**, mentre que el 52% (12 de 23) dels pagesos/es de Collserola estan donats d'alta com a autònoms, el 35% (8 de 23) estan contractats, i tres persones treballen sense estar donats d'alta a la Seguretat Social. Si s'analitza aquesta qüestió només pel cas dels pagesos/es professionals s'observa que el 62% són autònoms, i que hi ha un 19%

contractats i un altre 19% que treballa en precari. A més, tres de les iniciatives estudiades estan constituïdes com a empreses agràries; i destaca que en els tres casos es tracta d'«iniciatives professionals de producció agrària».

També podem diferenciar els projectes productius estudiats en funció del **nombre de persones** que hi treballen: en cinc dels projectes treballa una sola persona; en dues experiències treballen dues persones; en dos projectes treballen 3 persones (en els dos casos, dues de les persones fan jornada completa i una fa mitja jornada); i en els tres projectes restants treballen, respectivament, quatre persones (dues a la producció i dues a la gestió i la comercialització), deu persones (tres a la producció i set a la distribució i la comercialització), i dinou persones (cinc tècnics agraris i catorze persones del Centre Especial de Treball²³).

En relació a l'**assessorament tècnic**, només el 42% (5 de 12) de les experiències estudiades en reben de forma més o menys regular. En el cas de les iniciatives professionals, el 44% reben assessorament tècnic de forma regular. Les experiències que reben assessorament tècnic ho fan per mitjà de les Associacions de Defensa Vegetal d'horta i fruiters del Parc Agrari del Baix Llobregat, les cooperatives agràries de la zona o les empreses d'insums amb les que treballen. Tanmateix, molts dels productors afirmen que la producció a Collserola té unes característiques diferents que la de la plana, i identifiquen una necessitat d'assessorament específic: *«En això estem bastant perduts (...). Cadascú va tirant però la tradició s'ha perdut i és un lloc que cultivar és diferent que al Baix Llobregat. Parles amb pagesos d'allí i no t'aclareixes.»* (A5)

Degut a que en els últims anys s'han incorporat al sector força persones relativament joves, la pagesia de Collserola no té un problema d'envelliment: només el 22% (5 de 23) de les persones que fan producció agrària a Collserola són majors de 55 anys (25% en el cas dels «pagesos professionals»). Aquesta xifra contrasta amb les dades que apunten a un acusat envelliment del sector primari a Catalunya, segons les quals el 61,5% de les explotacions pertanyen a titulars majors de 55 anys. Tanmateix, només una de les sis iniciatives de producció agrària de Collserola en les que treballen pagesos majors de 50 anys té el **relleu generacional** assegurat, doncs pare i fill treballen en la mateixa explotació. A l'hora d'enfocar aquest repte, apareixen les reticències de la pròpia pagesia en actiu per fer el traspàs i deixar que altres persones agafin el relleu del propi projecte, assumint que tindran altres formes de treballar: *«Sempre parlem del relleu generacional i inclús els que ho diem no estem disposats a fer-ho. (...) Aquí la gent (nova) et diu, i per què no ho fem així?. Fa 5 o 6 anys els hi hagués dit que no, que l'agricultura tradicional no és així. Però ara dic, provem-ho, perquè hi ha d'haver canvis!»»* (A2). Al seu torn, es fa esment de la duresa de l'ofici i de la poca valoració de la pagesia com una de les causes de la manca de relleu generacional: *«El món de la pagesia t'ha d'agradar, si no no en fas, perquè disgustos hi ha un darrera l'altre... És una feina que no entenc com no es valora més.»* (A4).

Per altra banda, destaca també el fet que el 76% de la pagesia de Collserola no és d'**origen pagès**, percentatge que baixa fins al 61% en el cas dels «pagesos professionals». D'entre els que sí que venen de pagès, destaquen els dos agricultors que es dediquen exclusivament al cultiu d'extensius, i els dos

23 Aquestes 14 persones no han estat tingudes en compte en l'apartat «perfil de la pagesia» ni en general en la resta d'anàlisis realitzats ja que no reben ingressos per la feina que fan sinó que aquesta forma part del seu treball terapèutic i de reinserció social.

pagesos no professionals, els quals es dediquen, respectivament, al cultiu de cítrics i oliveres. Els pagesos que no provenen de tradició pagesa sovint tenen més dificultats per accedir als recursos productius, de manera que els seus projectes sovint requereixen inversions importants en la fase d'instal·lació i arrencada; a la vegada, però, tenen molt interès, experiència laboral en altres camps i, en general, formació i coneixements complementaris als agraris. El principal escull que tenen les persones que s'incorporen al sector primari i que no venen de pagès és que la seva feina no està vinculada a una tradició familiar agrària, de manera que en general comencen de zero: no tenen patrimoni (masies, terres, maquinària, magatzems, instal·lacions...) i tampoc han adquirit el coneixement propi de l'ofici per transmissió familiar. Tot plegat fa que, sobretot durant els primers anys d'instal·lació, aquests pagesos tinguin moltes dificultats per tirar endavant i es trobin en situacions precàries i inestables: *«És una tongada de gent que no venim del camp, que no venim d'una realitat agrària ni tenim finques i per tant no té una relació que hagi de fer això ni una cosa que s'hi pugui projectar molt. Avui estem aquí però demà podem haver plegat tots» (A5)*. Aquests pagesos/es, en general joves, expressen també que no tenen referents perquè pràcticament no queden pagesos de tota la vida en actiu: *«amb el salt generacional no podem parlar d'antics agricultors perquè no n'hi ha»(A5)*. De fet, s'incorporen al sector primari en un context en el pràcticament que ja no existeix un teixit social agrari: *«No hi ha una comunitat agrícola que et faci entrar en el mundillo i tocar de peus a terra, quan vols començar costa trobar la gent de referència»(A1)*. Per la seva banda, els que sí que venen de pagès assenyalen el fet de viure i treballar amb la família com un limitant per la sostenibilitat social del projecte, tot i que reconeixen que aquesta situació també té avantatges com ara la facilitat del relleu generacional, l'accés als recursos productius, la seguretat de comptar amb terra, el traspàs familiar del funcionament de la finca i del coneixement de les tècniques agràries locals, etc. També s'apunta la dificultat d'incorporar persones polivalents, que siguin capaces de realitzar les diferents tasques que requereixen els projectes.

Un dels reptes que en general ha d'afrontar la pagesia arreu del territori és la **desarticulació** del sector primari. La modernització i industrialització de l'agricultura ha desincentivat la cooperació entre els pagesos i pageses, els quals sovint han quedat sols i aïllats front els mercats i les empreses de l'agroindústria. En l'actual context de crisi estructural del sector primari, reteixir les aliances entre la petita pagesia s'està revelant com una estratègia clau per a la recuperació del sector i, sobretot, de l'agricultura familiar i a petita escala. En cas de reeixir, aquesta estratègia permet als pagesos i pageses mancomunar esforços i interessos, actuar de forma col·lectiva i obtenir més fruits de la feina que si ho fessin cadascú per la seva banda. En el cas de Collserola, tot i que la majoria de productors es coneixen i en alguns casos col·laboren puntualment, en general no hi ha espais de trobada, articulació i/o coordinació, o dinàmiques de col·laboració estables o formals entre la pagesia de la serra. La majoria de pagesos de la serra ha assenyalat la inexistència d'aquest tipus d'espais i dinàmiques com una mancança que seria necessari corregir. Dotar-se d'aquests espais permetria a la pagesia avançar en camps com ara la creació de consciència col·lectiva, l'intercanvi de coneixements i recursos, l'accés als mitjans de producció, l'establiment d'estratègies de comercialització conjunta, la realització de demandes o reivindicacions conjuntes, etc. Amb tot, malgrat que en general hi ha ganys i

consens en que comptar amb una articulació formal podria comportar molts avantatges, diversos pagesos han expressat també dubtes i reticències: «*hi ha ganades però som pocs*»(A1); «*realment seria molt interessant que creéssim una Xarxeta²⁴ de productors de Collserola, planificar conjuntament, intercanviar productes de forma més sistemàtica i organitzada, per no haver de plantar de tot*»(A1); «*si treballem en algo que té utilitat, sí. Però si es queda amb la comissió de torn, no*»(A3); «*la tipologia de finques és una mica diferent, no ens podem agrupar gaire, però si més no va bé fer un esmorzar i parlar i conèixer-nos*»(A6). Encara en relació a la manca d'articulació de la pagesia de la serra, destaca que els pagesos que es dediquen a la producció hortalisses tinguin més relació amb explotacions més grans de fora de l'àmbit del PN. Això es deu a que, en les èpoques en que a Collserola baixa la producció, les finques grans de fora del PN abasteixen els pagesos de la serra amb productes que els segons necessiten per completar les cistelles que distribueixen setmanalment als seus clients: «*Tots els productors petits acabem fent tractes amb els grans (...). És una paradoxa perquè en realitat necessitem algú que ens pugui abastir amb seguretat quan ens fa falta*»(A5). Sobresurt, en tot cas, que en general els pagesos de la serra estiguin interessats en accedir als productes de la resta de pagesos de Collserola, afirmació que sobretot és certa en el cas dels projectes que tenen un punt de venda propi o estan en procés d'obrir-lo.

Finalment, destaca que, excepte en el cas de la responsable del projecte cooperatiu d'agricultura social, tota la resta de persones que s'han entrevistat en tant que titulars, cotitulars o responsables de les iniciatives de producció agrària de Collserola hagin estat homes. Tot i així, hi ha **dones** treballant en les explotacions com a corresponsables o, en un dels casos, fins i tot com a titular. Malauradament, però, en el present estudi no s'ha recollit la seva visió sobre el propi projecte, ni sobre la situació de l'activitat agrària a Collserola. En general, des de que a mitjans del segle passat va començar la darrera fase del procés d'industrialització de l'activitat agrària, s'ha produït un fenomen de masculinització (o més aviat de «desfeminització»...) de l'agricultura, a través del qual la presència de la dona en el sector primari ha disminuït de forma dràstica a tot Catalunya i a l'Estat²⁵. Cal remarcar que totes les dones que treballen a les explotacions analitzades ho fan en el marc de projectes familiars, col·lectius o cooperatius.

4.5 Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats

L'anàlisi DAFO, també coneguda com a anàlisi FODA o DOFA, és una eina d'estudi de la situació d'una empresa o un projecte la qual, per mitjà d'una matriu quadrada, permet valorar tant els aspectes positius del projecte (Fortaleses i Oportunitats) com els negatius (Debilitats i Amenaces), i tant les seves característiques internes (Debilitats i Fortaleses) com la seva situació externa (Amenaces i Oportunitats)²⁶.

En el marc del present estudi, l'anàlisi DAFO de la situació de les iniciatives de producció agrària de Collserola s'ha realitzat a partir de les pròpies opinions de la pagesia de la Serra: en el transcurs de les entrevistes, es va preguntar

24 La Xarxeta és el nom que rep la Xarxa de Pagesos/es Agroecològics de Catalunya: <http://www.pagesosagroecologics.com/>

25 Sampedro, M.R. (1996). *Género y ruralidad. Las mujeres ante el reto de la desagrarización*. Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales / Instituto de la Mujer.

26 Andrews, K. et al. (1986). *Business Policy: Text and Cases*. Homewood, Illinois.

directament als pagesos quines creien que eren les debilitats, amenaces, fortaleeses i oportunitats dels seus projectes. A partir de la informació recollida per mitjà de les entrevistes, l'equip de recerca ha analitzat i sistematitzat les dades i ha confeccionat una matriu DAFO en la que s'han endreçat els diferents aspectes en funció de si fan referència a la viabilitat econòmica, ecològica o social de les explotacions.

Taula 6. Anàlisi DAFO de les iniciatives de producció agrària del PNSC.

	Circumstàncies NEGATIVES (factors de risc)	Circumstàncies POSITIVES (factors d'èxit)
Circumstàncies INTERNES (depenen més dels projectes)	DEBILITATS <ul style="list-style-type: none"> - Manca disponibilitat d'aigua en finca - «Guarets de llarga durada» (extensius) - Projectes petits - Productivitat baixa - Dificultat i precarietat en l'accés a la terra - Gestió econòmica poc sistemàtica - Comunicació comercial poc desenvolupada - CCC²⁷ poc consolidats - Maquinària insuficient - Exigència personal molt alta - Manca d'assessorament tècnic - Complexitat relacions humanes dins dels equips - Manca d'espais de trobada del sector 	FORTALESES <ul style="list-style-type: none"> - Producció Agrària Ecològica - Bona salut dels sòls i els cultius - Bones pràctiques agràries - Produccions diversificades - Producció de qualitat - Producció venuda - Estratègies de comercialització multicanal i CCC. - Solidesa dels equips humans dels projectes - Base social compromesa amb els projectes - Comunicació fluida entre producció i consum - Projectes amb dimensió social
Circumstàncies EXTERNES (depenen de factors que els projectes no controlen)	AMENACES <ul style="list-style-type: none"> - Danys provocats pel senglar - Sequera - Manca de fems en l'àmbit del PN - Rebuig cooperatives agràries a l'AE²⁸ (extensius) - Abandonament activitat agrària - Pèrdua de coneixement, tradició i teixit agrícola - Pèrdua de terra agrària - Especulació urbanística / Preu alt terra agrària - Degradació infraestructures agràries - Preus de mercat baixos - Poca demanda cereals/ferratges eco (extensius) - Convencionalització de l'Agricultura Ecològica - Robatoris i danys ocasionats pels visitants PN 	OPORTUNITATS <ul style="list-style-type: none"> - Espai Natural Protegit - Poblacions nombroses de fauna auxiliar - Poca incidència de la contaminació per deriva - Demanda local de productes de qualitat / ecològics - Marca de garantia «Producte de Collserola» - Imminent creació punts de venda col·lectius - Compromís CPNSC i AAPP amb la reactivació agrària - Augment valoració social de la pagesia - Augment valoració social del paper de l'agricultura - Base social compromesa amb l'Agroecologia

Font: elaboració pròpia a partir de la informació de les entrevistes realitzades a les persones responsables de les dotze iniciatives de producció agrària que hi havia en actiu dins els límits del PN en el moment de realitzar la recerca en la que es basa el present informe.

27 Circuits Curts de Comercialització.

28 Agricultura Ecològica.

5 Reptes de les experiències productives i propostes d'acció per superar-los

El contingut d'aquest capítol s'ha estructurat en tres apartats. En el primer es recopilen i presenten els principals reptes als que han de fer front les experiències de producció agrària que operen dins els límits del PNSC. Concretament, es presenten tretze reptes que van ser prioritzats de forma preliminar per l'equip de recerca d'entre tots els que es deriven de les debilitats i amenaces que presenten els projectes estudiats (veure Taula 5). En el segon apartat es presenten els set reptes prioritzats de forma participativa per la pagesia de Collserola d'entre els tretze que incloïa la priorització preliminar realitzada per l'equip de recerca. Finalment, en el tercer apartat es presenten les diverses accions i línies de treball que ha decidit impulsar durant el 2017 per tal de fer front als set reptes prioritzats la pròpia pagesia del PN, conjuntament amb l'equip de recerca i els tècnics del CPNSC.

5.1 Principals reptes de les experiències de producció agrària de la serra

En aquest apartat es relacionen i desenvolupen els principals reptes als que han de fer front les experiències de producció agrària que operen dins els límits del PNSC. Concretament, es presenten tretze reptes que van ser prioritzats de forma preliminar per l'equip de recerca d'entre tots els que es deriven de les debilitats i amenaces que presenten els projectes estudiats. Els tretze reptes es presenten de forma ordenada en funció de si fan referència a aspectes relacionats amb la viabilitat ecològica, econòmica o social de les experiències productives.

Viabilitat ecològica

El 58% de les experiències estudiades (7 de 12) afirmen tenir una viabilitat ecològica baixa. Tot i que, des de la perspectiva ecològica, la producció agrària a Collserola compta amb avantatges destacats, com ara la baixa incidència de plagues, aquesta també compta amb factors que lamineen la viabilitat de les experiències de producció agrària que es desenvolupen a la serra. Entre aquests últims destaquen els següents:

1. Manca d'aigua

Per a bona part de les iniciatives estudiades (63% de les experiències d'agricultura professional hortofructícola de Collserola) l'aigua és un factor limitant de la producció. A Collserola, els problemes relacionats amb la manca d'aigua s'estan aguditzant any rere any per culpa de la disminució de la pluviometria, fenomen associat als efectes que té el canvi climàtic en aquesta regió. Alguns pagesos de la serra tenen tan poca disponibilitat d'aigua en les terres que cultiven que s'estan plantejant plegar o agafar altres camps.

2. Danys provocats pel senglar i altra fauna salvatge

Els danys en els cultius que ocasionen els senglars és un fenomen que en els últims anys ha anat a més a Collserola, i que representa una greu amenaça per a la viabilitat de les explotacions agràries de Collserola. Els cultius extensius són els més perjudicats, ja que no el seu cas no és possible -o seria molt car-barrar el pas als senglars per mitjà de tanques, etc. Altres espècies de fauna

salvatge, com ara els conills o els tudons, també ocasionen problemes però de forma més puntual o aïllada.

3. Manca de fems en l'àmbit del PN

En general, els fems són cars, sobretot els ecològics, i a Collserola hi ha el problema afegit que és difícil trobar-ne de qualitat en les zones properes, i el transport encara n'incrementa més el cost. Degut al cost elevat i als problemes per trobar-ne, força pagesos aporten als seus camps menys fems i per tant menys matèria orgànica de la que convindria, amb el perjudici que això suposa en termes de menors volums de producció i disminució de la fertilitat i la salut dels sòls.

Viabilitat econòmica

El 50% dels projectes productius estudiats (6 de 12) consideren que la seva viabilitat econòmica és baixa, i l'altra meitat consideren que és mitja. La precarietat econòmica del sector queda reflectida en el fet que en el 25% de les «iniciatives professionals de producció agrària» de la serra algun dels «pagesos/es professionals» que hi treballa ha hagut de cercar feines en altres sectors en l'últim any per tal de compensar la manca d'ingressos. Els reptes que es presenten a continuació expliquen en bona part la precarietat econòmica en que es troben la majoria d'iniciatives.

4. Dificultat i precarietat en l'accés a la terra

Degut a la pressió urbanística, als processos de requalificació i a l'abandonament de l'activitat agrària hi ha hagut una pèrdua de terra agrària i un encariment del preu de la terra, dinàmiques que dificulten l'accés a la terra per part de la pagesia de Collserola, bona part de la qual manifesta que necessitaria comptar amb més base territorial per augmentar la viabilitat econòmica dels seus projectes. A més, s'identifiquen formes precàries d'accés a la terra, com ara contractes a pocs anys i acords de paraula sense contacte, situacions que no donen l'estabilitat necessària per invertir en la millora de les finques.

5. Productivitat baixa

Degut a l'orografia i les característiques del terreny, a Collserola les finques tenen una estructura «tradicional» amb feixes estretes i llargues i forts pendents que dificulta la mecanització dels cultius. A més, sovint els pagesos tenen els camps fragmentats en diverses finques, circumstància que disminueix l'eficiència del treball agrícola. En força casos, a aquestes situacions cal afegir la manca d'aigua que s'ha assenyalat més amunt, situació que també es característica de l'agricultura de muntanya en l'àmbit mediterrani. Tot plegat fa que a Collserola es practiqui una «agricultura de muntanya» la qual és per definició menys productiva que la que es practica en altres territoris, com ara a la zona veïna de la Vall Baixa i el Delta del Llobregat.

6. Gestió econòmica poc sistemàtica

La baixa productivitat que presenten la majoria d'experiències és també conseqüència del fet que les iniciatives tinguin en general un nivell baix de professionalització. Aquesta situació està relacionada directament amb el tipus de gestió econòmica que realitzen: la meitat de les iniciatives estudiades no compten amb un pla de negoci, ni realitzen un control rigorós i sistemàtic de les despeses, els ingressos i els costos de producció. Això fa que els projectes no tinguin informació que els permeti veure per on fallen a nivell econòmic, ni

quins canvis haurien d'implementar en l'estructura d'ingressos i despeses per tal d'augmentar la viabilitat econòmica dels seus negocis.

7. Comunicació comercial poc desenvolupada

Tot i que ens molts casos els pagesos de la serra mantenen una comunicació directa amb els seus clients i utilitzen eines de comunicació com ara pàgines webs i xarxes socials, degut a la manca de temps i de prioritització d'aquest aspecte la majoria d'experiències no actualitzen la informació amb regularitat ni fan un ús gaire intensiu d'aquestes eines. A més, s'identifica la inexistència d'una estratègia comunicativa conjunta de la pagesia de Collserola, estratègia que en cas d'existir podria servir per a que la pagesia es donés conèixer com a col·lectiu, i per fer visible la producció agrària que es desenvolupa a la serra.

8. Maquinària insuficient

Una part significativa de les iniciatives estudiades no disposen de la maquinària necessària per millorar o modernitzar l'estructura de les seves finques, ni de capacitat d'inversió per llogar les màquines o contractar el servei. Aquesta situació els impedeix fer les aclarides, rompudes i moviments de terra que necessiten fer per tal de facilitar la mecanització de les feines agràries que realitzen i, d'aquesta manera, millorar la rendibilitat de les seves explotacions.

9. Circuits curts de comercialització poc consolidats

En la mesura que permeten a la pagesia retenir una major proporció del valor afegit de les seves produccions, el desenvolupament dels circuits curts de comercialització és una estratègia clau a l'hora de promoure la viabilitat econòmica de la experiències de producció agrària. A Collserola, el fet que la major part de les iniciatives comercialitzin a través de circuits curts ha estat identificat com una fortalesa. Tanmateix, queda molta feina a fer per tal de seguir desenvolupant i consolidant les estratègies de comercialització per mitjà de circuits curts: diverses experiències inverteixen molt temps i de forma ineficient en la gestió dels diferents canals; existeixen tipologies de circuits curts que es poden potenciar molt més (menjadors escolars, establiments de restauració, etc.); no hi ha una estratègia de comercialització conjunta entre la pagesia de la serra que per exemple aposti per algun producte de la marca de garantia «Producte de Collserola», com podria ser el tomàquet Mandó; etc.

10. Convencionalització de l'Agricultura Ecològica

El fet que els supermercats i grans superfícies cada cop acaparin una major proporció de les vendes totals dels productes ecològics implica reproduir en el sector ecològic alguns dels efectes negatius que té per la petita pagesia el model convencional de producció, distribució, comercialització i consum d'aliments: les grans superfícies acumulen una gran quota de poder dins la cadena alimentària en comparació amb la resta d'agents, sobretot en comparació a la pagesia, i això fa que les primeres tinguin la capacitat de promoure preus de mercat i en origen baixos pels productes agraris, i d'imposar a la pagesia les condicions de compra, els terminis de pagament, etc. Tot i que actualment aquesta dinàmica no sembla afectar directament la pagesia de Collserola, aquest fenomen es percep com un risc. En general, aquesta dinàmica implica una pèrdua de poder de la petita pagesia sobre les seves produccions, sobretot en relació a l'evolució dels preus, les característiques dels productes i la capacitat de cobrar un preu just pel

producte agrari que reflecteixi els costos de producció reals de les explotacions.

Viabilitat social

El 75% de les experiències estudiades afirmen tenir una viabilitat social mitja, i el 25% restant (3 de 12) consideren que la tenen baixa. La manca de sostenibilitat social de les iniciatives es deu sobretot a l'elevat nivell d'exigència i dedicació personal que requereixen els projectes, així com a la manca d'assessorament tècnic i d'espais de trobada del sector.

11. Exigència personal molt alta

El nivell molt elevat de dedicació i implicació personal que requereixen els projectes estudiats per tal que surtin els números i es superin les moltes dificultats que sorgeixen dificulta aspectes com ara la conciliació familiar i a mig termini pot suposar un desgast personal important, i pot arribar a posar en qüestió la viabilitat de les iniciatives.

12. Manca d'assessorament tècnic

En força projectes s'ha identificat la necessitat de comptar amb un assessorament tècnic que s'ajusti a les condicions específiques de l'«agricultura de muntanya» que es desenvolupa a Collserola. Aquesta necessitat s'ha fet evident tant en el cas dels productors hortofructícoles com en els de cultius extensius de secà. La manca d'un assessorament tècnic ajustat a les necessitats dels productors de la serra dificulta que els pagesos de la serra millorin la dimensió productiva de les seves explotacions, adoptin innovacions que els podrien ser útils i optimitzin la feina de camp que realitzen; tot plegat, lògicament, minva la viabilitat de les iniciatives de producció agrària de la serra.

13. Manca d'espais de trobada del sector

Tot i que la majoria de productors es coneixen i en alguns casos col·laboren puntualment, en general no hi ha espais de trobada, articulació i/o coordinació, o dinàmiques de col·laboració estables o formals entre la pagesia de la serra. Comptar amb aquest tipus d'espais o dinàmiques ha sorgit com una necessitat que de satisfer-se podria contribuir significativament a crear una consciència col·lectiva, a promoure l'intercanvi de coneixements i recursos, facilitar l'accés als mitjans de producció, establir estratègies de comercialització conjunta, realitzar demandes o reivindicacions conjuntes, etc.

5.2 Reptes prioritzats per la pagesia

El 14 de desembre del 2016 va tenir lloc la primera de les dues sessions de treball participatives que es van organitzar en el marc de la recerca que ha donat lloc al present informe. En aquesta primera sessió els pagesos/es de les experiències productives estudiades van decidir que es prioritzés donar resposta a set reptes d'entre els tretze que incloïa la priorització preliminar realitzada per l'equip de recerca i que ha estat presentada en l'apartat 5.1. Els set reptes prioritzats de forma participativa per la pagesia de Collserola són els següents:

- danys provocats pel senglar
- dificultat i precarietat en l'accés a la terra

- gestió econòmica poc sistemàtica
- circuits curts de comercialització poc consolidats
- comunicació comercial poc desenvolupada
- manca d'assessorament tècnic
- manca d'espais de trobada del sector

5.3 Accions per treballar els reptes prioritzats

El 17 de febrer del 2017 va tenir lloc la segona sessió de treball participativa organitzada en el marc de la recerca que ha donat lloc al present informe. Durant el transcurs d'aquesta segona sessió la pagesia que treballa dins els límits del PNSC va començar a definir, conjuntament amb l'equip de recerca i els tècnics del CPNSC, estratègies per treballar durant el 2017 sis dels set reptes prioritzats per la pròpia pagesia d'entre tots els que afecten les experiències de producció agrària de Collserola.

Concretament, per una banda els pagesos/es van decidir crear tres grups de treball que seran liderats per ells mateixos i que abordaran, respectivament, els reptes «danys provocats pel senglar», «dificultat i precarietat en l'accés a la terra» i «circuitos curts de comercialització poc consolidats».

Per altra banda, en aquesta segona sessió de treball participativa es va acordar treballar el repte «gestió econòmica poc sistemàtica» per mitjà d'una formació que s'encarregarà d'organitzar l'equip tècnic que ha redactat el present informe. També es va decidir que el repte «manca d'espais de trobada del sector» es treballarà de forma transversal al treballar de forma conjunta i participativa la resta de reptes; i que el repte «manca d'assessorament tècnic» es treballarà mitjançant la posada en marxa d'un procés d'«Investigació Participativa en Finca» que protagonitzarà la pròpia pagesia, serà coordinat i acompanyat per l'equip tècnic i comptarà amb la col·laboració del Departament de Biologia Vegetal de la Universitat de Barcelona.

Finalment, cal destacar que durant la realització de la segona sessió de treball participativa els representants del Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola que va assistir a la reunió van assumir, en nom del CPNSC, el compromís de col·laborar i implicar-se en el desenvolupament dels treballs i les actuacions en que es derivin de les cinc línies d'acció que s'han presentat en aquest apartat.

6 Conclusions

En l'actualitat, l'activitat agrària que es desenvolupa dins els límits del Parc Natural de la Serra de Collserola (PNSC) es troba en una **situació crítica**. Tot i així, en l'àmbit de Collserola existeixen grans potencialitats en base a les quals seria possible promoure la reactivació de l'agricultura. Per fer-ho cal, però, que tots els agents socials del territori, i les administracions públiques en primer lloc, es comprometin amb aquest objectiu, i realitzin de forma urgent accions decidides en aquesta direcció.

La **dinàmica de les últimes dècades**, d'abandonament de cultius, pèrdua de terra agrària i disminució del nombre de pagesos/es professionals, s'ha aguditzat en els últims anys, fins dur l'activitat agrària que es desenvolupa a la serra a una situació límit: entre 2009 i 2016 van desaparèixer dos tipus de cultius (ametller i garrofer), la superfície cultivada es va reduir un 32,3% i el nombre de productors/es professionals va disminuir fins a les 15 persones.

La continuïtat de l'activitat agrària al PNSC afronta, a més a més, altres **amenaces** importants, com ara la desaparició en l'àmbit del PN del coneixement, la tradició i el teixit agrari tradicional; la pèrdua i el deteriorament de les infraestructures agràries; el fet que els condicionants ecològics facin que a Collserola es practiqui una «agricultura de muntanya» que en termes de productivitat no pot competir amb la que es realitza en altres territoris; l'elevat preu de la terra i les dificultats que té la pagesia per accedir a aquest recurs bàsic per a l'agricultura; els danys als cultius que provoca la fauna salvatge, principalment el senglar; i la disminució de la pluviometria; entre d'altres.

A l'altra cara de la moneda, d'entre els elements que poden ser considerats **oportunitats** per a la recuperació de l'activitat agrària en l'àmbit del PNSC destaca el fet que Collserola compti amb una figura de protecció del sòl de primer ordre; el fet que en general els cultius estiguin rodejats per una extensa massa boscosa que actua com a reservori de fauna auxiliar, i com a barrera que impedeix la contaminació per deriva; l'existència en els municipis de l'àmbit del PN d'una gran demanda de productes de qualitat, locals i ecològics; el creixement de l'interès per part de la ciutadania i les institucions locals per la recuperació de l'activitat agrària en l'àmbit del PN; l'augment en l'àmbit local de la valoració social de la pagesia i de la feina que aquesta realitza; l'augment en l'àmbit local de la valoració social del paper que juga l'agricultura en el manteniment del paisatge; el fet que en l'àmbit del PN hi hagi una massa crítica d'entitats i persones compromeses amb l'Agroecologia i la Sobirania Alimentària; i el fet que el Consorci del PNSC dugui anys treballant en la reactivació agrària per mitjà d'accions com ara la creació de la marca de garantia «Producte de Collserola».

Pel que fa al perfil de les 34 persones que treballen en les dotze iniciatives de producció agrària que en el moment de fer la recerca en la que es basa el present informe seguien en actiu dins els límits del PN, destaca que mentre 11 d'elles es dediquen exclusivament a tasques de gestió, distribució i/o comercialització, les 23 restants treballen o només al camp o tant al camp com en la gestió, distribució i/o comercialització. El **perfil de la pagesia** que opera dins els límits del PN, i que està composta per aquestes darreres 23 persones, és el següent: majoritàriament són homes (només 3 són dones); la mitjana d'edat és de 42 anys; només el 26% és d'origen pagès; i mentre que el 52% té

estudis universitaris, el 22% ha cursat estudis universitaris en l'àmbit agropecuari, i el 30% té formació tècnica agrària no universitària.

En funció del tipus de dedicació a l'activitat agrària que desenvolupa la pagesia de Collserola s'han identificat tres perfils diferents de pagès/a: pagesia professional, tècnics/ques agraris/es i pagesia no professional. El perfil «pagesia professional» inclou a 15 persones (14 homes i 1 dona, 65% del total) que es dediquen de forma professional a l'activitat agrària; és a dir, persones per a les que aquesta és l'activitat econòmica que els aporta la part principal de la renda. El perfil «tècnics/ques agraris/es» està compost per les 5 persones (3 homes i 2 dones, 22% del total) que treballen al projecte d'inserció laboral i producció vitivinícola que es desenvolupa a la serra. Finalment, el perfil «pagesia no professional» inclou 3 homes (13% del total) que, a banda de desenvolupar una activitat agrària a Collserola, realitzen una altra activitat econòmica fora del sector primari, la qual els reporta la part principal de la seva renda.

Tenint en compte el perfil professional de la pagesia de Collserola és possible identificar tres **tipologies d'explotacions agràries**: iniciatives professionals de producció agrària, iniciatives no professionals de producció agrària i iniciatives d'agricultura social. La primera tipologia inclou 9 de les 12 experiències de producció agrària estudiades; aquelles en les que almenys una de les persones que hi participen pertany al subgrup de «pagesia professional». La tipologia «iniciatives no professionals de producció agrària» inclou 2 experiències productives en les que no participa cap «pagès/a professional», i que es dediquen, respectivament, al cultiu de mandarines i olivera. Per últim, la tercera tipologia està integrada per una sola iniciativa: la cooperativa que, per mitjà de la producció vitivinícola, treballa en la promoció de la inserció laboral de persones en risc d'exclusió.

En relació a les **debilitats** de les iniciatives de producció agrària de la serra, destaca que la meitat de les iniciatives estudiades (44% en el cas de les professionals) considerin que la seva viabilitat econòmica és baixa, fet que atribueixen a dos factors principals: la manca de base territorial i la baixa productivitat. La majoria de les iniciatives estudiades compten, efectivament, amb una base territorial molt limitada, situació que està directament relacionada amb la dificultat i la precarietat en l'accés a la terra, fenomen força estès a Collserola. Per altra banda, la baixa productivitat que presenten la majoria d'iniciatives es deu principalment a dos elements: el fet que al PN no quedi més remei que practicar una “agricultura de muntanya”, i el baix nivell de professionalització que presenten la majoria d'iniciatives pel que fa al tipus de gestió econòmica que realitzen. La precarietat econòmica de les explotacions de Collserola fa que gairebé un terç de la pagesia de la serra no obtingui suficients ingressos de l'activitat agrària que realitza, i que hagi de treballar per tercers, sovint fora de l'àmbit agrari, per tal de completar les seves rendes.

Encara en relació a les debilitats de les iniciatives de producció agrària de la serra, destaca també que el 58% de les experiències estudiades (55% en el cas de les iniciatives professionals) considerin que tenen una viabilitat ecològica baixa, fet que relacionen amb factors com ara la manca d'aigua, els danys que provoca el senglar i la dificultat per trobar fems de qualitat en l'àmbit de la serra. Aquesta darrera situació duu força pagesos a incorporar menys quantitat de fems de la que seria desitjable, amb el corresponent perjudici que això

implica en termes de menors volums de producció i disminució de la fertilitat dels sòls. Finalment, sobresurt que el 75% de les experiències estudiades afirmen tenir una viabilitat social mitja, i que el 25% restant considerin que la tenen baixa. La manca de sostenibilitat social es vincula sobretot amb l'elevat nivell d'exigència i dedicació personal que requereixen els projectes, així com amb la manca d'assessorament tècnic i d'espais de trobada del sector. Efectivament, en general la pagesia de la serra no compta amb espais propis de trobada i/o coordinació, ni amb dinàmiques de col·laboració i articulació estables o formals, fet que dificulta que el col·lectiu prengui consciència sobre quines són les seves necessitats comunes i el seu potencial, alhora que no facilita l'intercanvi de coneixements i recursos, o l'establiment d'estratègies conjuntes en relació a l'accés als mitjans de producció o la comercialització.

Més enllà dels elements que posen en qüestió la viabilitat de les iniciatives estudiades, els projectes de producció agrària de Collserola compten també amb **fortaleses** molt destacades. D'entre aquestes, sobresurt, per una banda, que la gran majoria de pagesos facin produccions ecològiques, de qualitat i diversificades; conreïn per mitjà de bones pràctiques agràries; i comercialitzin els seus productes per mitjà d'estratègies multicanal basades en circuits curts. Així mateix, destaca la solidesa dels equips humans que hi ha darrera dels projectes; el fet que les explotacions de la serra comptin amb una base social composta per persones consumidores que estan compromeses amb els projectes productius; la comunicació regular i fluida que mantenen els pagesos/es amb les persones que consumeixen els seus productes; i la dimensió social amb que compten bona part de les iniciatives de producció agrària de la serra.

Finalment, cal assenyalar que el treball de promoció de l'**articulació de la pagesia** de Collserola que s'ha realitzat en el marc d'aquesta I Fase de treball del projecte «Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola» ha permès a la pròpia pagesia, per una banda, identificar i consensuar els reptes als que les experiències de producció agrària de la serra necessiten fer front de forma prioritària. I, per altra banda, començar a definir de forma conjunta estratègies per treballar col·lectivament aquests reptes al llarg del 2017. Els sis reptes que la pròpia pagesia ha prioritzat per començar a treballar durant 2017 són «danys provocats pel senglar», «dificultat i precarietat en l'accés a la terra», «gestió econòmica poc sistemàtica», «circuits curts de comercialització poc consolidats», «manca d'assessorament tècnic» i «manca d'espais de trobada del sector».

El treball realitzat durant la I Fase del projecte «Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola» ha permès arribar a la **conclusió** que, tot i que l'activitat agrària que es realitza dins els límits del PNSC es troba en una situació crítica, en l'àrea d'influència de Collserola existeixen grans potencialitats en base a les quals és possible promoure la reactivació de l'agricultura que es desenvolupa a la serra. Per fer-ho cal, però, que tots els agents socials del territori, i les administracions públiques en primer lloc, es comprometin amb aquest objectiu, i realitzin de forma urgent accions decidides en aquesta direcció. Això és el que continuarà promovent durant el 2017 i per mitjà de dues línies de treball principals l'associació Arran de terra, de la mà del Consorci del PNSC. Per una banda, es continuarà acompanyant la pagesia de Collserola en el seu procés d'articulació, i de millora de la viabilitat de les seves explotacions. I, per altra banda, es realitzarà la II Fase del projecte

«Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola», que consistirà en la posada en marxa d'un procés ampli i transversal de participació ciutadana en l'àrea d'influència del PN. Per mitjà d'aquest procés es durà a terme una «Diagnosi Participativa» de la situació del sistema alimentari en l'àmbit del PN; i es dissenyarà un «Pla d'Acció Integral i Sostenible», que es començarà a implementar l'any 2018 i tindrà com a objectiu principal promoure la reactivació agropecuària i la Transició Agroecològica en l'àmbit d'influència del Parc Natural de la Serra de Collserola.

7 Annexes

Aquest capítol conté tres apartats. En el primer es presenten les fitxes de caracterització de les dotzes iniciatives de producció agrària que s'han estudiat en el marc de la recerca que ha donat lloc al present informe. En el segon capítol es presenten les idees de línies de treball per promoure la viabilitat de les explotacions agràries de Collserola que van ser proposades pels pagesos/es de la serra quan van ser entrevistats per l'equip tècnic durant l'estiu del 2016. Finalment, en el tercer apartat es presenta un recull de recomanacions per reactivar l'activitat agrària i promoure la viabilitat de les explotacions agràries de Collserola, recull que ha estat elaborat per l'equip redactor del present informe.

7.1 Fitxes de caracterització de les experiències de producció agrària de Collserola

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	La Rural de Collserola		
Persona de contacte	Alfred i Xavi	edat	30 i 47
Municipi	Sant Cugat del Vallès	sexe	homes
Nivell d'estudis	Alfred: belles arts / Xavi: FP1 agropecuàries	contacte	685 50 24 54
Anys que fa que s'hi dedica	Alfred: 3 anys. Xavi: 10 anys, activitat principal. Fa un any i mig que treballem junts.		

Viabilitat ecològica Mitjà-alt
poc tros però molta productivitat

Cultiu	Horta				
Superfície	1 ha				
Tipus maneig	Agricultura Ecològica				
Distintius de qualitat	No				
Salut del sòl	A l'inici una part del sòl estava desgastat.				
Fertilització	Rotació de cultius i alguns fems de cabra i ovella de Can Vilagut (Molins de Rei)				
Ús material vegetal	Planter ecològic de Cal Casas. Llavor: ecològica de Batlle, Galtier, Refardes i pròpia. En emergències no ecològica del Faura.				
Ús varietats tradicionals	Algunes de les Refardes i Cal Cases: enciam cua d'oreneta, carbassa de bon gust, enciam negre, carabassó rodó, tomacó de mala cara, mandó i altres tomaquets.				
Problemes sanitat vegetal o plagues	Molt pocs: algo de fongs i el cuc del filferro.				
Principals insums	No fem casi tractaments.				
Reg	Goter i microespració de pou que s'extreu amb una bomba amb generador (no hi ha llum)				
Factors limitants	L'aplicació dels fems, la manca de terra i la manca d'electricitat a la finca				

Viabilitat econòmica Baixa
Moltes despeses, calen més camps i vendre més cistelles.

Règim d'accés a la terra	Una finca arrendada i les altres dues sense contracte
Maquinaria agrícola	Pasquali, moticultor, desbroçadora, bici i eines manuals
Magatzem/instal·lacions	Caseta de 25m ² , insuficient
Canals de comercialització	Multicanal: 25% cooperativa vallvidrera (30-40 famílies), 20-30% a 20-30 particulars Floresta. La resta: venda a finca, algún a domicili, mercadillo diumenge Floresta, restaurants, a altres pagesos. 100 famílies setmanals
Canals de comunicació	Pàgina al Facebook . Boca orella.
Pla de negoci	No
Estructura costos producció	No. Costos fixes més importants: gasolina pel cotxe i per regar, planter i productes a altres pagesos
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	Cada vegada venem més producte propi (80%) i menys d'altres pagesos. Fa poc que hem ajuntat els dos projectes.
Ajuts	No

Viabilitat social	Baixa-Mitjana
--------------------------	---------------

Tot i que fusionar-se ha millorat en algunes coses, ens podriem organitzar millor.

Nombre treballadors	3 persones	Règim	en negre
Dedicació	2 persones a jornada completa. 1 persona a mitja jornada		
Forma jurídica	Constituint una associació.		
Preses de decisions	Per consens entre dues de les tres persones		
Assessorament tècnic	No		
Altres activitats econòmiques	Un de nosaltres treballa 6 hores la setmana a una pizzeria		
Relleu generacional			

DAFO

Debilitats	Precarietat en l'accés a la terra i necessitat de més terres. Manca d'organització i situació irregular.
Amenaces	Pressió urbanística. Robatoris
Fortaleses	Base social: relació amb 80 famílies de Collserola.
Oportunitats	Interès en zones urbanes per l'alimentació ecològica

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	Els Horts de Ca n'Alegria a la finca de Can Santoi		
Persona de contacte	Eduard Diaz	edat	53
Municipi	Molins de Rei	sexe	home
Nivell d'estudis	Periodisme i Cicle de Producció Agroecològica a ECA Manresa	contacte	616 78 68 67
Anys que fa que s'hi dedica	16 anys horts autoconsum. Fa 8 anys que l'agricultura és la meva activitat principal		

Viabilitat ecològica	Alta
-----------------------------	------

No volem produir grans quantitats, sinó que la producció coincideixi amb la demanda

Cultiu	horta	fruita	vinya		
Superfície	3 ha	molt poca	4000 m ²		
Tipus maneig	Agricultura tradicional, agricultura ecològica				
Distintius de qualitat	CCPAE (pensant en deixar-ho), producte fresc (parc agrari), producte de proximitat (gene), slow food, demeter				
Salut del sòl	Molt bo.				
Fertilització	Fem d'hípica, vermicompostatge, adob verd, rotació, guaret				
Ús material vegetal	Planter propi, plantaire: Casas i quan no tinguin el CCPAE aniran al Faura. Llavor a les Refardes				
Ús varietats tradicionals	Si. Contents amb tomàquet mandó, pebrots reus, italià, cols, coliflors, enciam, bleda recuperada de llavor del bosc. Tot el que fem és de varietat antiga.				
Problemes sanitat vegetal o plagues	Eruga. Senglars. No fem tractaments, perquè no ho hem necessitat i en el cas de l'eruga, l'hem deixat a la planta.				
Principals insums	No tractaments. Si fem de la hípica				
Reg	Gota a gota i per aspersió (la pastanaga). 4 pous històrics				
Factors limitants	El fred: hiverns amb gel tot el dia, però s'han adaptat i planten calçots.				

Viabilitat econòmica	Mitjà
-----------------------------	-------

El canvi de dimensió fa que sigui més sostenible i que no tingui tan riscos

Règim d'accés a la terra	Arrendat: contracte a 10 anys, lloguer pel camp i pel magatzem i celler
Maquinaria agrícola	Un pasqualí, dos motocultors. I altra maquinària espatllada, en procés de vendre
Magatzem/instal·lacions	120 metres de celler a la masia. Lloguer de càmares per guardar la patata
Canals de comercialització	40 cistelles (venda a finca i a domicili), una escola, un restaurant. (fins fa poc a la Colmena dice si)
Canals de comunicació	Web no actualitzada, facebook, aparició en mitjans de comunicació. Base de dades amb 4.500 contactes
Pla de negoci	Si
Estructura costos producció	Actualment uns 2000 euros de despeses principalment el lloguer, el planter i l'electricitat de pujar l'aigua del pou
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	Fa un any facturàvem 10 vegades més: necessitat de fer un canvi personal i gaudir de la feina.
Ajuts	No, tot i que n'hem tingut atorgades (CCPAE)

Viabilitat social	Mitja
--------------------------	-------

Ha millorat sobretot després del canvi de dimensió.

Nombre treballadors	1	Règim	autònom agrari
Dedicació	Jornada completa		
Forma jurídica	SL		
Preses de decisions			
Assessorament tècnic	Actualment no. Va estar a l'ADV de fruita dolça del Parc Agrari del baix Llobregat		
Altres activitats econòmiques	Col·laboració amb projectes socials, tallers a la finca.		
Relleu generacional	Grups de pràctiques de l'ECA Manresa		

DAFO

Debilitats	No hi ha un equip de treball per poder treure la feina
Amenaces	El senglar. I el veïnat, que sovint no entenen la gestió de la finca
Fortaleses	La passió com a motor
Oportunitats	Estar al Parc de Collserola, al costat de Barcelona

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	La Paca – Can Bofill		
Persona de contacte	Toni Ejarque	edat	49
Municipi	Molins de Rei	sexe	home
Nivell d'estudis	Llicenciat en Geografia i Història	contacte	676583626
Anys que fa que s'hi dedica	Entre 7 i 8 anys, activitat principal		

Viabilitat ecològica	Baixa
	Manca d'aigua

Cultiu	Horta	Fruita			
Superfície	1,5 ha	3,5 ha			
Tipus maneig	Producció ecològica				
Distintius de qualitat	Primer any de CCPAE només per la fruita, perquè part de la producció la venem a tercers				
Salut del sòl	Hem millorat la qualitat del sòl. És un sòl franc que tendeix a compactar-se. Verdura gustosa pel sòl calcari. Agricultura de muntanya: feixes petites.				
Fertilització	Compost de la planta de compostatge de Torroelles, al principi adob en verd i fem de cavall (ara no per la viruta). No rotació per manca d'espai,				
Ús material vegetal	Planter: Faura, Maspastoret i Cases. De moment, no planter propi. Llavor a Esporus, les Refardes i Gautier				
Ús varietats tradicionals	60-70% varietat tradicional. Dificultats de conservació				
Problemes sanitat vegetal o plagues	Pocs problemes: una mica de mildiu, oïdi, eruga, pugó				
Principals insums	Fems, compost, Bt, caldo bordelès, sofre en pols i líquid, purí d'ortiga... el mínim. A la cooperativa agrària de Sant Boi i a la botiga l'Oller de Molins				
Reg	Aigua de pou. Gota a gota i acotxat amb plàstic.				
Factors limitants	Sobretot l'aigua i el senglar.				

Viabilitat econòmica	Baixa
-----------------------------	-------

Sense la Paca no seria viable. És una finca que ja estava fora del mercat

Règim d'accés a la terra	Masoveria de la finca. No paguem la casa, però si les terres
Maquinaria agrícola	Motocultor, tractor, biciaixada i eines manuals.
Magatzem/instal·lacions	Forn de llenya pel pa. Porxo per fer cistelles.
Canals de comercialització	100% a la Paca. I fruita excedent a algunes cooperatives de Barcelona. La Paca és un col·lectiu que aglutina a diferents grups de productors i consumidors. Consumidors: 8 grups de Sant Feliu, El Prat, St Boi, Cornellà, Esplugues, Castellbisbal. Unes 120 unitats familiars, unes 400 persones. Productors: Can Oliveró, Can Bofill
Canals de comunicació	Una web a mitges i un blog sense actualitzar
Pla de negoci	De manera informal
Estructura costos producció	Sobretot la feina. Les inversions es fan conjuntament amb la Paca o amb intercanvis
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	No.
Ajuts	No.

Viabilitat social			Mitja
Sostingut per la Paca. Repte de treballar i viure en família			
Nombre treballadors	3 (família)	Règim	autònom agrari
Dedicació	2 a jornada completa i un a mitja jornada		
Forma jurídica	Ell com autònom. Cap forma legal com a Paca, potser es constitueixen com associació.		
Preses de decisions	Rols definits, cadascú s'encarrega d'unes tasques concretes		
Assessorament tècnic	ADV per fruites: 49 € al mes. I estem a la llista d'espera d'horta, però cal considerar que serà una despesa més		
Altres activitats econòmiques	Aquest juliol l'Alfred ha fet de pintor		
Relleu generacional			

DAFO	
Debilitats	L'aigua
Amenaces	La pressió del mercat, el senglar, els incendis
Fortaleses	La forma d'organitzar-nos i la relació en base a les necessitats de la finca
Oportunitats	

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	La vinya de Can Font		
Persona de contacte	Jaume Olivé	edat	55
Municipi	El Papiol	sexe	home
Nivell d'estudis	autodidacta	contacte	670497999
Anys que fa que s'hi dedica	10-12 anys, activitat principal		

Viabilitat ecològica	Alta
-----------------------------	------

Està ben treballat, tot i que sempre hi ha problemes

Cultiu	Horta	oliveres	fruita dolça		
Superfície	1 ha	0,75 ha	0,75 ha		
Tipus maneig	Ecològica, des de fa 7 o 8 anys				
Distintius de qualitat	CCPAE, producte fresc (parc agrari), producte proximitat (generalitat)				
Salut del sòl	Variable segons les feixes.				
Fertilització	Fems ben compostats de cavall, vaca. Humus de cucs de terra de la cooperativa de Sant Boi. Adob verd en alguna ocasió, però com que tinc poca superfície no és habitual				
Ús material vegetal	Planter: Cases i Puigdueta. Faig el meu propi planter de carabassa, mongeta tendre i pèsol. Llavor: Gautier				
Ús varietats tradicionals	Si, tomàquet (Mandó, Rosa de Barbastro, del pebrot l'any passat, Montgrí, Liguria, pebrot llarg, Rosa ple) i a l'hivern enciam del sucre				
Problemes sanitat vegetal o plagues	Oliveres: ull de gall que tracto amb coure i caldo bordelès. Horta: ocells, conills i senglars. Tuta tranquil·la, degut a la fauna auxiliar del bosc, aquest any cuc del filferro				
Principals insums	Fems ben compostats. Tots els fitosanitaris a la cooperativa de Sant Boi				
Reg	De goter, aigua de pou.				
Factors limitants	D'ecològics cap. Falta temps per fer totes les tasques				

Viabilitat econòmica	Mitja
-----------------------------	-------

Arribes a final de mes, però no estalvies

Règim d'accés a la terra	Horta: arrendament. Fruïters: propietat
Maquinaria agrícola	Tractor, picadora, fresa, planer, cultivador, bota 400l, motocultor, motobinadora.
Magatzem/instal·lacions	Un magatzem que feia servir quan preparava cistelles
Canals de comercialització	Abans cistelles. Ara botigues, restaurants (75%) i la cooperativa de consum el Cabàs (25%)
Canals de comunicació	Pàgina web actualment parada. La feia servir per fer comandes de cistelles
Pla de negoci	No
Estructura costos producció	No
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	Deixar de fer cistelles. Ara dedico menys hores a preparar-les, transportar-les, buscar altres productes,...
Ajuts	El meu fill va tenir l'ajut a la incorporació. No en demanarà

Viabilitat social	Baixa
--------------------------	-------

Hi ha molt d'esforç darrera

Nombre treballadors	1	Règim	autònom
Dedicació	Jornada completa		
Forma jurídica	Autònom		
Preses de decisions			
Assessorament tècnic	No		
Altres activitats econòmiques	No		
Relleu generacional	No. Ofici de pagès poc valorat		

DAFO

Debilitats	Tenir diverses finques genera més feina. Manca el reg automatitzat
Amenaces	Els ocells, conills i senglars
Fortaleses	Ubicació: agricultura periurbana, amb ciutats amb capacitat de compra
Oportunitats	La marca de garantia. Tot i que manca producció.

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	L'Ortiga		
Persona de contacte	Kevin Fisher	edat	32
Municipi	Sant Cugat del Vallès	sexe	Home
Nivell d'estudis	Llicenciat Ciències Ambientals, Màster en Agricultura Ecològica	contacte	607694843
Anys que fa que s'hi dedica	5 anys, activitat principal		

Viabilitat ecològica	Baixa
-----------------------------	-------

Estructura de la finca no permet mecanitzar. Poc productiva

Cultiu	Horta	vinya testimonial	oliveres		
Superfície	1,5 ha	100 m2	200 indiv.		
Tipus maneig	Agricultura ecològica				
Distintius de qualitat	CCPAE: inscrits des de 2013, formalment des de 2015. Producte de proximitat, que no utilitzen				
Salut del sòl	En terres que ja eren d'horta estem bé. Les noves, comencen des de 0. Hauriem d'aportar molta més matèria orgànica que els límits de la CCPAE permeten.				
Fertilització	Fems de vedell extensiu convencional, repartits pel ramader (aquest any han provat fems molt compostats) I adob en verd i rotacions.				
Ús material vegetal	Planter: Pastoret. Llavors: Refardes, Batlle i Fitó. Aquest any Biosemillas també. Planter propi: rabanets, rúcula, espinac, mongeta.				
Ús varietats tradicionals	Enciam del sucre, papiol, negre i cua d'oreneta Tomàquet Mandó, rosa ple, bodar.				
Problemes sanitat vegetal o plagues	No hi ha res molt problemàtic, finca amb molts àcars i amb humitat matí i migdia sec. Àcar del bronzejat del tomàquet aranya roja a la mongeta, fongs a les tomaqueres, puçot que forada albergínies				
Principals insums	Coure, Sofre, Bacillus...Aquest fitosanitaris a la botiga Oller de Molins. La matèria orgànica del Berguedà (Agroiver) i de Girona, a través d'una empresa de jardineria. Material fungible a la Cooperativa Agrària de Sant Boi,				
Reg	Gota a gota cinta d'un sol ús. I reg per aspersió de suport. Reg de la xarxa, que paga l'ajuntament. S'està fent una bassa d'acumulació de pluvials, que podrem fer servir any que ve.				
Factors limitants	L'aigua. Es van fer 3 prospeccions de pou i no es va trobar prou aigua. El fet d'estar en una finca abandonada, amb sòls sense res ni cap infraestructura agrària. Manca de fems.				

Viabilitat econòmica	Mitjana
-----------------------------	---------

Sous de mileriustes, però amb endeutament.

Règim d'accés a la terra	Contracte d'arrendament rústic fins estiu 2017. Després, pendent de concurs públic.
Maquinaria agrícola	Tractor amb arreus, motocultor, desborçadores, motosserres. Manca un tractor més gran amb complement i altres maquinàries que una explotació petita no té: desbrossadora forestal, picadora, escamadora de fems, una retro,...
Magatzem/instal·lacions	Magatzem amb molt d'espai
Canals de comercialització	Cistelles (75%): grup de consum i particulars a domicili. També mercat de Valldoreix dissabtes i 2 mercats setmanals Barcelona, botigues petites, i en moments puntuals a distribuïdors
Canals de comunicació	Web, Facebook, twitter. Anuncis puntuals a Tot Sant Cugat, revista de terrassa.
Pla de negoci	Si, de la part de la comercialització, però no era gaire adequat a la realitat
Estructura costos producció	Tenim desgranats el tipus de despeses, però volem saber quin és el marge brut per tipus de cultiu. I encara no hem aconseguit saber a què dediquem les hores.
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	Hi ha hagut un increment en despeses en matèria orgànica i personal. De forma paral·lela, els ingressos anuals augmenten aproximadament un 20% en els darrers 3 anys.
Ajuts	Formació per la constitució de la cooperativa i diners per l'arrencada. Potser aquest any demanem la DUN per superfície i per fer agricultura ecològica

Viabilitat social	Mitjana
--------------------------	---------

Cal millorar la democràcia interna i el tipus de tasques i el seu valor.

Nombre treballadors	Producció: 3,5 sous, Comercialització: 7 sous + puntuals, Formació: 2 sous + puntuals	Règim	contractació i autònoms. Socis i no socis
Dedicació	12,5 jornades completes + puntuals.		
Forma jurídica	SL que engloba producció i comercialització. SCC de treball associat de formació i una coop de 2n grau en constitució		
Preses de decisions	De moment, les persones sòcies de la coop i de la SL. Però la idea és incorporar a l'equip de producció a l'estructura de l'empresa		
Assessorament tècnic	No, tenim un col·laborador de la UPC que ens ajuda per passió. Puntualment hem trobat a faltar alguna ajuda.		
Altres activitats econòmiques	No		
Relleu generacional			

DAFO

Debilitats	Estructura de la finca, sostenibilitat social.
Amenaces	Poca seguretat de l'accés a la terra, convencionalització AE.
Fortaleses	estructura comercial, experiència, equip humà, impacte social, transversalitat
Oportunitats	Finca amb ús social lligat a la producció, canals de comercialització locals (mercat torrealba)

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	Can Domènec		
Persona de contacte	Pep i Paul Domènech	edat	59 i 29
Municipi	Sant Cugat del Vallès i El Papiol	sexe	homes
Nivell d'estudis	Batxillerat i enginyer agrònom	contacte	620063078
Anys que fa que s'hi dedica	41 anys i 6 anys. La seva activitat principal és la hípica		

Viabilitat ecològica	Baixa
-----------------------------	-------

S'han de renovar els arbres per poder millorar la productivitat

Cultiu	Cirera	Altres fruiters	Horta	Farratge	
Superfície	5,5 ha	1,5 ha	2.000 m2	10 ha	
Tipus maneig	Convencional i ecològic sense segell				
Distintius de qualitat	Van estar al CCPAE i ho van deixar. Però properament tornarem al CCPAE per l'horta i 3 ha de fruita per vendre a la finca. Aquest any és el primer que per no tenir segell no hem vengut la producció.				
Salut del sòl	Molta armillaria dels ametllers				
Fertilització	Fems de cavall, barrejat amb compost.				
Ús material vegetal	Llavor de farratge a la Perpetuenca. Quan estàvem al CCPAE compràvem llavor al Casas i Pastoret. Ara al Faura. Els arbres anem a Lleida, aprop del Delta (Viveros Duran)				
Ús varietats tradicionals	Alguns individus: albercoquer gata roja i prunera colló de mico				
Problemes sanitat vegetal o plagues	Suzuki al cirerer i armillaria als camps de fruiters				
Principals insums	Tractaments al Sindicat d'Ullastrell, llavors, planter i arbres. I fems propis				
Reg	Hort gota a gota, amb aigua de pou. De moment fruiters i farratge res, però a aquest últim volen muntar aspersió. Hi ha un pou que a l'estiu del 2016 ha quedat sec. Tenen altres pous foredats, alguns amb molt poca aigua. Volen muntar-ne un per l'aspersió, amb dipòsit i basses				
Factors limitants	L'aigua i la terra. Degut al desmembrament de les finques en els darrers 100 anys, s'ha anat perdent el patrimoni i per recuperar-lo cal fer grans inversions				

Viabilitat econòmica		Baixa
Moltes despeses de manteniment de la finca		
Règim d'accés a la terra	Propietat, excepte 10 ha arrendades	
Maquinaria agrícola	Tractor i empacadora de bala petita. El parc ens deixa sembradora, abonadora, segadora (tracte quan van començar a sembrar farratge).	
Magatzem/instal·lacions	9.000m2 de la Bòbila, una part llogada a un tercer	
Canals de comercialització	Majoritàriament venda directa en finca, lligat a la hípica. L'excedent a fora: botigues de queviures, cooperativa el Cabàs i el mercat de Sant Cugat, d'una parada que porten ells. Abans feien cistelles. Compren a altres pagesos per complementar el producte de la petita botiga que tenen.	
Canals de comunicació	Gent que ve a la hípica. Facebook per quan fem cistelles.	
Pla de negoci	Pel projecte de final de carrera, però poc realista	
Estructura costos producció	Maquinària compartida, hores de feina, despeses d'IBI i d'arreglar i gestionar la finca.	
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	Fa 18 anys vivíem principalment de les cireres i vam començar a centrar-nos amb els cavalls, que inicialment era el hobby. Ara la font d'ingressos principal és els cavalls. La mort dels avis també ha significat un canvi.	
Ajuts	Tramitant la jove incorporació	

Viabilitat social		Mitja
Hi ha molta feina per fer. Dificultats al ser un negoci familiar		
Nombre treballadors	Paul (en breu la part agrícola, com autònom) i germana (escola de l'hípica), el Pep i la dona (pupil·latge, clients, imprevistos), 2 treballadors+ Ramón (manteniment)	
Dedicació	Jornada completa	
Forma jurídica	Hípica SL. La finca és una SA Immobiliària Ribatallada, que el Pep és administrador únic (51%) i la resta de germans tenen un 7%.	
Preses de decisions	Sobretot entre pare i fill, Son dues generacions treballant juntes i amb formes diferents de treballar	
Assessorament tècnic	No, però en necessitem	
Altres activitats econòmiques	Vivim de la finca: hípica, casals d'estiu i agricultura	
Relleu generacional	La finca ha passat de pares a fills, volem comprar les participacions de la resta de germans per quedar-s'ho el Paul i les seves germanes	

DAFO	
Debilitats	Desmembrament de la finca per la venda de terres en últims 100 anys, armillaria al sòl, necessitats d'inversió, costa trobar gent polivalent que pugui treballar a la finca, relacions humanes i familiars, falta explotar pous d'aigua
Amenaces	Baixada preus fruita
Fortaleses	Sou fixe de la hípica que permet fer agricultura. Venda directa a la finca gràcies a la hípica. Aigua abundant
Oportunitats	Proximitat Barcelona i Sant Cugat, jove incorporació, cobrar pagament únic, augmentar superfície farratge, fruita amb segell, terres dels voltants amb possibilitats

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte			
Persona de contacte	Francesc Balcells	edat	43
Municipi	Rubí, amb camps a Molins, Sant Cugat, etc.	sexe	home
Nivell d'estudis	FP1 i FP2. tècnic especialista en explotacions agropecuàries	contacte	619 569 853
Anys que fa que s'hi dedica	21 anys de dedicació, activitat principal		

Viabilitat ecològica

Baixa

Poca productivitat, manca d'aigua, degradació sòls guaret llarga durada

Cultiu	cereal		
Superfície	120 ha en total, 60 ha dins del parc	d'aquestes un 75% en guaret de llarga durada	
Tipus maneig	convencional dins del parc, però com que no es cultiva, no hi ha tractaments. 10 ha en ecològic fora de Collserola		
Distintius de qualitat			
Salut del sòl	Empobrit, li falta molta matèria orgànica. No surt a compte femar, és més car el port que escampar-ho.		
Fertilització	Els que estan amb guaret no faig res. Els altres portar compost de la fracció orgànica de Terrassa i Vic, d'uns de Manresa que barregen compost amb fems de vedella i fems d'una granja veïna Faig rotació de tan en tan		
Ús material vegetal	Cooperativa perpetuenca		
Ús varietats tradicionals	No		
Problemes sanitat vegetal o plagues	No, una mica l'oïdi, però en general el cereal no dona problemes		
Principals insums	En els cultius fertilitzants, nitrogen de cobertera i herbicides si cal. Els camps de guaret res.		
Reg	Secà		
Factors limitants	L'aigua com a factor limitant. En els últims anys ha baixat molt la producció		

Viabilitat econòmica

Mitjana

En part, gràcies als ajuts de la PAC

Règim d'accés a la terra	Arrendat, alguns amb contracte i d'altres no.		
Maquinaria agrícola	Sí, moltes màquines, la majora amortitzades. No comparteixo, però crec que seria una bona idea.		
Magatzem/instal·lacions	Sí, tres coberts i una petita cabana		
Canals de comercialització	Cooperativa Perpetuenca i les Franqueses: ven el gra. Farratge a particulars. I la palla a un sol venedor.		
Canals de comunicació			
Pla de negoci	Sí, però no és massa realista		
Estructura costos producció	Gasoil, reparacions, avaries i recanvis.		
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	No		
Ajuts	Sí, la PAC. Preferiria que es pagués uns preus justos i no tenir subvencions, però això tindria unes implicacions molt grans.		

Viabilitat social		Mitjana	
Anem aguantant			
Nombre treballadors	1 persona	Règim	autònom
Dedicació	Jornada completa		
Forma jurídica	Autònom		
Preses de decisions			
Assessorament tècnic	Sí, d'Unió de Pagesos i el tècnic de la cooperativa de les Franqueses per fer papers		
Altres activitats econòmiques	Feines per tercers: desbroçar, etc.		
Relleu generacional			

DAFO	
Debilitats	Poca productivitat, poca demanda d'extensius ecològics, manca de fems
Amenaces	Manca de pluges, el senglar, la pressió urbanística
Fortaleses	Els anys d'experiència
Oportunitats	Transició ecològica en extensius

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte			
Persona de contacte	Marcel Brau	edat	54
Municipi	Santa Perpetua, Sant Cugat, Cerdanyola i Terrassa	sexe	home
Nivell d'estudis	Formació professional.	contacte	616 47 28 04
Anys que fa que s'hi dedica	18 anys. Activitat principal		

Viabilitat ecològica

Baixa

Manca d'adob. Si hi haguéssin granges es podria millorar l'agricultura

Cultiu	cereal i lleguminosa	dels últims 5 anys han sembrat 2.	
Superfície	200 ha, 30 a Collserola	A Collserola; Sant Cugat i Cerdanyola	
Tipus maneig	Tot el que porto a Collserola és ecològic. Respecte el total, el 85% és convencional i el 15% ecològic.		
Distintius de qualitat	CCPAE		
Salut del sòl	Molt pobre, sorrenc, que no reté l'aigua. Es compacta molt, per això quan esta en guaret la treballem		
Fertilització	No incorporem matèria orgànica ni adobs. Fem rotació entre cereal i lleguminosa		
Ús material vegetal	Uns de Moià que fan ecològic i un de Berga. De vegades fem alguna cosa nosaltres o convencional		
Ús varietats tradicionals	No		
Problemes sanitat vegetal o plagues	El senglar, tudons, coloms i conills		
Principals insums	No, el transport del compost val molts calers		
Reg	Secà		
Factors limitants	L'aigua i la qualitat del sòl		

Viabilitat econòmica

Baixa

Funcionem gràcies a les ajudes i a la valorització de l'ecològic

Règim d'accés a la terra	Terres arrendades sense contracte, molt precari.		
Maquinaria agrícola	Tractors, sembradora, cultivadors,... tot el que es necessita per l'agricultura		
Magatzem/instal·lacions	No, tot va cap a la cooperativa perpetuenca.		
Canals de comercialització	Cooperativa. També a Guisona. La cooperativa en fa pinso per cavall, conill,... ho ven al detall. I el que no pot transformar ho ven a fàbriques de pinso a Vic. El que tenim en ecològic a Collserola la majoria ho vam haver de vendre en convencional.		
Canals de comunicació	No.		
Pla de negoci	Sí, però no sóc gaire de fer números		
Estructura costos producció	Treballar, sembrar i tractaments		
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	No		
Ajuts	Sí, la PAC. Representa un 25% dels ingressos.		

Viabilitat social		Mitja
		Sense relleu generacional
Nombre treballadors	1 persona	Règim autònom
Dedicació	jornada completa	
Forma jurídica	Autònom	
Preses de decisions		
Assessorament tècnic	Per herbicides, assessorament de les empreses, pels papers des de la Cooperativa de les Franqueses. Amb adobs de vegades venen tècnics i provem productes o cereals nous	
Altres activitats econòmiques	No	
Relleu generacional	No.	

DAFO

Debilitats	Sòl molt pobre, accés a la terra precari.
Amenaces	La sequera, la pressió urbanística, els preus
Fortaleses	Tota la producció venuda a la Cooperativa
Oportunitats	Ecològic

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	L'Olivera Cooperativa a Can Calopa de Dalt		
Persona de contacte	M ^a Dolors Llonch	edat	63
Municipi	Barcelona	sexe	dona
Nivell d'estudis	Enginyeria química i màster en enginyeria ambiental	contacte	646 619 188
Anys que fa que s'hi dedica	Des de 2010 a mitja jornada fins el 2013		

Viabilitat ecològica	Baixa
-----------------------------	-------

és una vinya d'alt risc. Hi ha limitacions en la distribució dels ceps i en algunes varietats, que són experimentals

Cultiu	vinya Can Calopa	vinyes fora del Parc	oliveres	
Superfície	3ha	7 ha	1,5ha (400 arbres)	
Tipus maneig	A Can Calopa convencional, excepte el syrah que ho fan sense segell. A la llarga volen convertir-ho tot a ecològic			
Distintius de qualitat	No			
Salut del sòl	Mala qualitat. Estressat, compactat. Abans hi havia herbicida, ara ja no. Amb les ovelles es regenera una mica.			
Fertilització	Es va femar un any abans d'entrar i no s'ha fet més (hi ha excés de vigor, no ho necessita)			
Ús material vegetal				
Ús varietats tradicionals	Les varietats de vinya que tenen són: Syrah, Garnatxa, Sant jovese, Ageorgítiko			
Problemes sanitat vegetal o plagues	Problemes de fongs. Vinya mal orientada. Mildiu, boutritis.			
Principals insums	De fitosanitaris principalment coure i sofre			
Reg	Secà			
Factors limitants	Finca experimental amb estructura i varietats no apropiades			

Viabilitat econòmica	Mitja
-----------------------------	-------

abans funcionàvem només amb subvencions i ara ja tenim ingressos fixes.

Règim d'accés a la terra	Can Calopa és propietat de l'Ajuntament. L'Olivera té un conveni de cessió d'ús per la gestió de la finca, per portar la vinya i elaborar el vi.
Maquinaria agrícola	Tractor amb arreus, maquinària celler, desbrossadora, serra elèctrica, etc.
Magatzem/instal·lacions	El celler de la masia de Can Calopa
Canals de comercialització	Fins ara el vi de Can Calopa no es venia, perquè era de l'Ajuntament. Des d'abril de 2016 que es ven, de moment a través d'un distribuïdor de Sabadell que no va funcionar. Tenim punt de venda propi a Vallbona i a Can Calopa. També venem a restaurants i botigues, i al Bonpreu.
Canals de comunicació	A través de la plataforma de l'Olivera, web, xarxes socials. Hi ha una persona dins al cooperativa que és responsable de comunicació
Pla de negoci	No ho hem fet per la comercialització del vi, ho tenim pendent. Si que ho tenim pel turisme de la masia
Estructura costos producció	Hi ha una sola comptabilitat a l'Olivera, però amb codis per poder diferenciar els sectors (el celler, la vinya, el manteniment)
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	Si, fins ara el vi el consumia internament l'Ajuntament de Barcelona i ara ho comercialitzem nosaltres.
Ajuts	Som un centre especial, hi ha una part dels costos de sous que ho assumeix la Seguretat Social i fins ara la resta ho pagava l'Ajuntament. Ara ho cobrim com a Olivera.

Viabilitat social	Mitja
--------------------------	-------

Can Calopa és un projecte pedagògic on les persones es formen durant un temps i després marxen, però ara hi ha certa permanència. Aquest tipus de projectes socials tenen una rendibilitat baixa.

Nombre treballadors	CET: 14 persones, producció: 4,5 equip residència: 4, direcció:1	Règim	sòcies coop., assalariades
Dedicació	Jornada completa i mitja jornada		
Forma jurídica	Cooperativa		
Preses decisions	Reunions periòdiques entre els equips.		
Assessorament tècnic	Ara no, però hem rebut suport del tècnic de l'Olivera de Vallbona de les Monges		
Altres activitats econòmiques	No		
Relleu generacional	En el marc del relleu dins de la pròpia cooperativa, s'està treballant per tal d'anar substituint a tothom del consell rector		

DAFO

Debilitats	Molta dedicació de temps i treball, la part social pesa des del punt de vista productiu i econòmic. Endeutament
Amenaces	Risc d'incendi, relleu dins del consell rector
Fortaleses	Combinació de la part social i productiva, equip, organització cooperativa, possibilitat de creixement
Oportunitats	Xarxes amb altres actors del territori (pràctiques amb l'Ortiga)

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	Can Carlets		
Persona de contacte	German Sierra	edat	64
Municipi	Barcelona	sexe	home
Nivell d'estudis	Batxiller superior	contacte	607381427
Anys que fa que s'hi dedica	15 anys amb producció de mandarines. No és la meva activitat principal		

Viabilitat ecològica

Baixa

Hauria de treure 20.000 tones i he arribat a 15.000. L'any passat ja no vaig treure res

Cultiu	Mandarina			
Superfície	1,3 ha (2000 arbres)			
Tipus maneig	Agricultura ecològica fa 8-10 anys per diferenciar-me			
Distintius de qualitat	CCPAE			
Salut del sòl	Qualitat no uniforme			
Fertilització	Adventícies segades en superfície. Trituro i incorporo restes de poda. 10 tones de fem d'ovella certificat anual			
Ús material vegetal	Clementina, arbres comprats a un viver d'Alcanar			
Ús varietats tradicionals	clementina			
Problemes sanitat vegetal o plagues	No			
Principals insums	No tractaments sistemàtics			
Reg	Goter, aigua de pou, extracció amb bomba, acumulació en dipòsits			
Factors limitants	No			

Viabilitat econòmica

Baixa

degut a la dificultat de mecanitzar la finca

Règim d'accés a la terra	Propietat
Maquinaria agrícola	No en tinc perquè no treballo la terra
Magatzem/instal·lacions	Magatzem de 100m2
Canals de comercialització	40% amb sistema d'apadrinament d'arbres (100 padrins) + 20% xarxa de clients + 40% veritas
Canals de comunicació	Pàgina web i visita a la finca. Aquest any xarxes socials amb un community manager
Pla de negoci	L'he fet recentment. En tres anys en principi em sortiran els números
Estructura costos producció	Sou del masover, de la persona que porta la finca i uns 3000-4000 euros d'insums (fems)
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	
Ajuts	400 euros de la PAC per la DUN

Viabilitat social			Mitja
el projecte es sosté per la meva motivació i capacitat econòmica			
Nombre treballadors	Masover, propietari, comercial, autònoms	Règim	autònoms i contractes
Dedicació	Masover: jornada completa		
Forma jurídica	Autònom (propietari), contracte en Règim General (masover)		
Presa decisions			
Assessorament tècnic	Xavi Fontanet un cop al mes, des d'aquest any		
Altres activitats econòmiques	Si, gestiono naus industrials		
Relleu generacional	No, és una finca més demostrativa que productiva		

DAFO	
Debilitats	Baixa productivitat i rendibilitat
Amenaces	
Fortaleses	Qualitat del producte
Oportunitats	Valorització de producte local de Collserola

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	Oli tintet		
Persona de contacte	Jaume Garriga	edat	63
Municipi	Molins de rei	sexe	home
Nivell d'estudis	Enginyer tècnic agrícola	contacte	639 602 952
Anys que fa que s'hi dedica	Oliveres: des del 95-96 (fa 20 anys). No és activitat principal		

Viabilitat ecològica	Mitja
-----------------------------	-------

	la collita és molt eficient, perquè ho fem amb una veremadora.		
Cultiu	olivera		
Superfície	3 ha (2 ha a st bartomeu de la Quadra i 1 ha al Puig Madrona)		
Tipus maneig	Fa 4 anys que faig agricultura ecològica.		
Distintius de qualitat	CCPAE		
Salut del sòl	Era un sòl convencional i ara va millorant		
Fertilització	Fa més de 15 anys que no llauro, trinxo la llenya i l'herba. I afegeixo 100 kg d'extracte de sang per ecològic Fa 8 anys que vaig adobar amb fem.		
Ús material vegetal	Proveïdors d'oliveres: Agromillora, Mitoplant, Vivers Vidal, Vivers Baix Camp, Vivero de Abel i plançons empeltats a partir dels eixarts d'oliveres velles de Molins de Rei i Olesa de Montserrat.		
Ús varietats tradicionals	1500 arbequines, 500 arbosanes, 200 olesanes		
Problemes sanitat vegetal o plagues	No gaire, una mica de mosca però com que estem aïllats hi ha molt poca, que tracto amb Bt. Els porcs senglars, que no em permeten posar altres coses, a part de l'olivera		
Principals insums	BT i extracte de sang		
Reg	St Bartomeu: pou de 8 metres, que puja amb placa solar. Papiol: pou 130 metres (aigua a 60), amb un grup.		
Factors limitants	No, el temps que implica regar és un dels limitants		

Viabilitat econòmica

Baixa

Només viure de les oliveres no és viable, cal diversificar però amb el senglar és impossible

Règim d'accés a la terra	Propietat
Maquinaria agrícola	Tinc una pulveritzadora, que he d'arreglar. Llogo la veremadora. Tinc una picadora i una serra grossa. Una fresa i una arada que no faig servir. I ara estic buscant una màquina per fer vores i gestionar les rases.
Magatzem/instal·lacions	A la casa de Molins tinc espais, és una masia de poble de 150 anys amb celler, estable, vaqueria... A la finca no hi tinc res, per por a robatoris
Canals de comercialització	Mal solucionat, ho venc a amics, familiars, coneguts. A una botiga a Molins. M'agradaria vendre-ho a restaurants o botigues especialitzades.
Canals de comunicació	Una web que no s'actualitza i un correu electrònic
Pla de negoci	No
Estructura costos producció	Moltes hores, i intentar minimitzar els gastos fent-ho tot jo
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	L'any passat vaig bolcar amb el tractor i el vaig haver d'arreglar. He deixat de tenir una persona que venia a podar, perquè s'ha fet gran.
Ajuts	Ara molt poc (300-400 € amb la DUN). Abans l'ajuda de la reconversió.

Viabilitat social

Baixa

No tinc temps per dedicar-li. M'haig de jubilar!

Nombre treballadors	1 persona + ajudes puntuals	Règim	Autònom
Dedicació	En caps de setmana,		
Forma jurídica	Autònom		
Preses de decisions			
Assessorament tècnic	Per la meua feina, estic en contacte amb tècnics i pagesos. Vaig seguint congressos i conferències		
Altres activitats econòmiques	Treballo a una empresa de fitosanitaris, Lainco, i vaig estar molts anys a l'IRTA		
Relleu generacional	No. Tinc un nebot que s'hi podria dedicar, però de moment no.		

DAFO

Debilitats	Poca terra, finques separades, molt temps dedicat al reg, comercialització poc consolidada
Amenaces	xylella fastidiosa, porc senglar
Fortaleses	consolidació de la reserva de parc natural, lligat a persones i tècnics que es creuen l'agroecologia
Oportunitats	

Fitxa caracterització de la pagesia de Collserola

Nom del projecte	Can Puig		
Persona de contacte	Juan Antonio	edat	44
Municipi	El Papiol	sexe	home
Nivell d'estudis	Arquitecte superior	contacte	659671230
Anys que fa que s'hi dedica	Des de 2012, 4 anys, però fa 16 que vaig presentar el projecte. No és la meva activitat principal		

Viabilitat ecològica	Mitjana
-----------------------------	---------

l'orografia condiona la producció, que tindrà unes qualitats especials

Cultiu	Horta	pastura		
Superfície	1,7 ha	100 caps cabra blanca rasquera		
Tipus maneig	Ecològic, tan de la part agrícola com ramadera. La idea és tenir dins de la masia també sala d'especejament			
Distintius de qualitat	CCPAE			
Salut del sòl	Terra nova, perquè hem fet rompuda. Està anant bé			
Fertilització	Fem de cabra			
Ús material vegetal	Compren planter a Fitoralia			
Ús varietats tradicionals	Tomàquet mandó, montserrat, enciam de fulla de roure. Mongeta seca que feia la família de la finca. Mongeta del ganxet, i mongeta tendre rodona			
Problemes sanitat vegetal o plagues	De moment no, tractament mínim. Molta fauna auxiliar als marges			
Principals insums	Fems de les cabres, algun tractament (sofre i coure en pols)			
Reg	Pou propi amb dues vetes importants. Reg a manta i per asperció			
Factors limitants	L'estructura de les finques: bancals, orografia, ...			

Viabilitat econòmica	Mitjana
-----------------------------	---------

Estic començant el projecte, en uns anys pretenem que sigui viable. Ara necessitem fer inversions.

Règim d'accés a la terra	Propietat de la finca i altres finques arrendades
Maquinaria agrícola	No. Un veí que té una hípica li deixa el tractor
Magatzem/instal·lacions	No, en construcció
Canals de comercialització	De moment encara no es pot comercialitzar a fora. Només ho venem al nostre restaurant: El cafè de la casa de les lletres. La idea és vendre el cabrit a botigues de Sant Cugat També ven verdura a veïns del Papiol, a preu de convencional, com estratègia de màrqueting.
Canals de comunicació	No
Pla de negoci	Sí, amb el cabrit
Estructura costos producció	Acabem de començar
Canvi significatiu en estructura d'ingressos	No.
Ajuts	La dona ha rebut una petita ajuda com a jove incorporació

Viabilitat social	Mitjana
--------------------------	---------

Projecte vital del Juan Antonio i la Sabrina

nombre treballadors	2 persones que porten els camps i la botiga, un pastor. I una persona que ho coordinarà (la Sabrina)	règim	contracte i autònoms
dedicació	A jornada completa		
forma jurídica	Autònoma		
presa decisions			
assessorament tècnic	Horta: puntual ADV Baix Llobregat. Pel cabrit en breus necessitaran		
altres activitats econòmiques	Si, arquitecte. Aquest és un projecte vital		
relleu generacional	Penso en deixar-ho als meus fills, però encara son molt petits.		

DAFO

Debilitats	La demanda de temps i dedicació. Les limitacions de la finca i el tamany dels bancals. Maneig més costós de la pastura en bosc
Amenaces	Gent vàlida que pugui portar la finca
Fortaleses	Producte de qualitat i la proximitat amb Barcelona i Sant Cugat, pel tipus de població
Oportunitats	Marca collserola, productes de qualitat

7.2 Idees de la pagesia sobre possibles línies d'actuació a mig termini

En aquest capítol es presenten les idees de línies de treball que van ser proposades pels pagesos i pageses de Collserola quan van ser entrevistats per l'equip tècnic durant l'estiu del 2016. Aquestes propostes han estat classificades en cinc apartats: propostes per promoure la reactivació de l'activitat agrària al PN; propostes per treballar els reptes interns dels projectes productius; propostes per fomentar la coordinació i l'enxarxament entre els projectes productius; propostes relacionades amb les iniciatives que té actualment en marxa el CPNSC; i propostes sobre quins actors caldria mirar d'implicar en el procés participatiu ampli i transversal (Fase II).

El contingut d'aquest capítol s'ha inclòs com a annex perquè es tracta de propostes encara poc desenvolupades que els pagesos encara no han tingut ocasió de posar en comú, debatre, treballar i aterrar. En aquest sentit, cal entendre aquestes propostes com una primera pluja d'idees d'actuacions a realitzar per promoure, per una banda, la viabilitat de les iniciatives de producció agrària que ja hi ha en marxa a Collserola; i, per altra banda, la reactivació de l'activitat agrària a la serra. Al llarg del 2017 es seguirà treballant en aquestes idees, i en d'altres que sorgiran, tant en el marc del procés d'acompanyament de la pagesia de la serra, com en el marc del procés participatiu ampli i transversal que permetrà realitzar la Diagnosi Participativa i dissenyar el Pla d'Acció Integral i Sostenible.

Propostes per promoure la reactivació de l'activitat agrària al PN

Millorar les condicions d'accés a la terra

Millorar les condicions d'accés a la terra promovent contractes de cessió o arrendament amb la propietat. Aconseguir arrendaments a anys vista per a facilitar que els pagesos/es puguin realitzar inversions: *“falta seguretat sobre la terra, que la gent tingui seguretat sobre l'espai on està»(A1)*, *«ser més actius en la intermediació amb els propietaris, proposar un contracte tipus des del Consorci de cessió de terra per activitat agrària»(A1)*, *«regularitzar el tema dels arrendaments»(AE2)*, *«contractes de custòdia del territori»(A5)*.

Crear un banc de terres

Es proposa crear un banc de terres per als projectes existents i per a la incorporació al sector agrari de més persones, amb la col·laboració del Consorci. Inventariar finques que siguin fèrtils i estiguin ben orientades, és a dir, que compleixin una sèrie de requisits i que siguin aptes per la producció: *“crear un banc de terres» (A1)*, *“recuperar zones de fruiters mitjançant la cessió o lloguer de terres amb la intermediació del parc»(O3)*.

Manteniment d'espais oberts

Que el Consorci promogui que es cultivin les terres que no es treballen abans que es tornin a convertir en bosc: *“crec que ja ho estan fent, paguen a algun pagès per a que sembri simplement per mantenir l'espai obert i després petites parcel·les les sembren ells amb les màquines de Can Coll »(AE1)*.

Considerar un tracte diferenciat per l'agricultura periurbana

Aconseguir un tracte diferenciat per a l'agricultura periurbana com a estratègia per a facilitar el manteniment de l'activitat agrària a prop de les ciutats,

donades les dificultats que presenten aquestes zones (pressió urbanística, pèrdua de terra agrària per obertura de vials de comunicació, dificultats legislatives per al desenvolupament de l'agricultura, etc.): «com es fa a Europa, hauria de tenir un tracte diferent»(AE2). «Crear ajudes econòmiques directes als pagesos/es que treballen dins el Parc pels serveis que realitzen de manteniment de l'espai agrari, foment de la biodiversitat, prevenció d'incendis, etc.»(A4).

Invertir en el manteniment de les infraestructures agràries

Es proposa arreglar camins i activar «la recuperació de les masies de la banda de Sant Cugat del Vallès»(AS1), projecte en el que s'està treballant des de l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès a través d'una col·laboració entre L'Olivera cooperativa i una entitat tècnica.

Realitzar activitats/treballs al Parc per complementar la renda agrària

Que els pagesos puguin «realitzar determinades tasques al Parc per millorar la seva renda»(A3), per exemple: neteja de bosc, descentralitzar les visites de les escoles a Can Coll i fer-ho a les finques.

Regular i transformar els horts d'autoconsum espontanis

Transformar i regular els petits horts d'autoconsum que no encaixen a nivell estètic amb la imatge del Parc d'ordre de l'activitat agrària: «transformar el barraquisme»(O2).

Incorporar nova pagesia

Incorporar persones al sector agrari dins el Parc facilitant l'accés a la terra i el finançament de les despeses d'instal·lació. Hi ha persones amb ganes de començar projectes agraris però no tenen recursos econòmics ni accés a la terra o infraestructures. Necessiten garanties d'estabilitat. Podria fer-se mitjançant «la creació de fórmules conjuntes: cooperatives, finançament de Coop 57»(AS1), «bancs de terres, plataformes de comercialització conjuntes»(A1). Aconseguir «la cessió de terres a llarg termini a persones que surten de l'escoles de pastors/es i de pagesos/es escola de pagesos» (A5).

Propostes per treballar els reptes interns dels projectes productius

Ampliar la base territorial dels projectes ja existents

Dues de les persones entrevistades (O3, A6) han manifestat que voldrien augmentar la producció i per tant els interessaria treballar més terra. La majoria ja tenen identificades quines terres voldrien: «ara mateix per banda del parc, necessitem terra. Perquè volem comprar un tractor nou. Per aquí hi ha terres del consell comarcal que s'hauria de fer una rompuda perquè són camps de cirerers. Volem augmentar pel tema de la hípica que ens funciona bastant bé i el farratge es complementa bé»(A6), «des del Parc s'hauria de veure com il·lusionar o motivar als propietaris per a que cedeixin finques per l'explotació agrària»(AS1), «seleccionar, requalificar i oferir finques planes i ben exposades al sol a explotacions agràries»(A5).

Establir fórmules per instal·lar tancats cinegètics i altres actuacions per afrontar la superpoblació del senglar

Podria ser a través de subvencions directes del Consorci o que aquest organisme s'encarregués de la recerca de finançament per a fer tancats: «establir línies de finançament»(A4). També s'ha proposat «elaborar una Guia

per a la realització de tancats cinegètics»(A5) per facilitar la feina als pagesos/es, on s'especifiquin, materials adequats, preus de materials i preu per metre, proveïdors competents, etc. En relació al problema de superpoblació del senglar: «cal controlar-lo»(AE2) i «regular la falta de depredadors naturals»(A5). També s'ha proposat realitzar «replantacions amb planter (gratuit) d'espècies autòctones per a l'establiment de marges vegetals pel control d'herbívors»(A5). Caldria investigar quina resistència podrien oferir enfront el senglar. A més, realitzarien la funció de refugis de fauna auxiliar. Algunes espècies que s'han anomenat: el ginebró o càdec, arç blanc, canya combinada amb arítjol.

Suport tècnic

Crear, per part del Consorci, «una figura d'atenció i acompanyament de la pagesia que doni suport i orientació en gestions i temes burocràtics»(A5) donat que hi ha multitud de gestions que es realitzen en diferents organismes. Una figura per fer possible «que hi hagués més un seguiment del pagès com a tal, com a productor, que ens mimessin més en general»(AE1). També s'ha proposat tenir una figura «d'assessorament tècnic específic de les condicions agronòmiques»(A6) de la Serra de Collserola per als pagesos/es del Parc. Aquesta idea ha estat sostinguda per diverses explotacions (A4,A5,AE1).

Fertilització

Trobar recursos locals i econòmics per a la fertilització com per exemple «l'aprofitament de la massa vegetal triturada de les neteges forestals per a fertilitzar camps»(A5).

Suport comercial

Crear un gran missatge comercial que representi i agrupi tota la pagesia de Collserola. Per part del Parc: «realitzar un estudi comunicatiu potent i definir unes línies de treball clares pels propers 10 anys. Invertir en màrqueting per poder vendre producte de qualitat a un preu que faci viable l'activitat agrària a Collserola»(O3).

Ajudes econòmiques directes

Crear per part del CPNSC o cercar ajudes econòmiques directes ha estat anomenat per diferents experiències (O1,A1,A2,O3, AE1). S'han proposat objectius molt diversos:

- Subvencionar les despeses d'instal·lació i la posada en marxa de finques per adaptar-les a les noves formes de producció.
- Subvenció directa pels serveis agroambientals
- Tancat de finques
- Assessorament comercial i empresarial
- Ajudes a la comercialització, comunicació i cooperació entre empreses
- Formació i assessorament en la producció i la gestió econòmica
- Subvencionar la quota del CCPAE
- Subvencionar serveis de rompuda i moviments de terra
- Bonificació de l'IBI de les terres on es desenvolupa activitat agrària

Dins aquest apartat també s'ha proposat que el CPNSC s'encarregui de «*buscar finançament a través de l'Unió Europea*»(O3) o a través de «*col·laboracions públic -privades*»(A1) o col·laborant amb el DARP i els Ajuntaments dels municipis del Parc.

Propostes per fomentar la coordinació i l'enxarxament entre els projectes productius

Comercialització conjunta

Crear punts de comercialització conjunts com per exemple un «*mercat de pagès, crear una parada de producte de Collserola al Mercat de Pagès de Sant Cugat o crear un mercat itinerant a Collserola mitjançant una estructura cooperativa i alliberant una persona per a que se n'encarregui*»(A3). Altres propostes associades a la comercialització conjunta són la planificació de cultius i la incorporació de més diversitat de productes. També es proposa realitzar un acompanyament en la comercialització a nivell local, per exemple en escoles i restaurants de la zona. Promoure una «*cistella de productes ecològics de Collserola*»(O1).

El projecte de Can Puig ja té una agrobotiga funcionant al Papiol i properament entrarà en funcionament la de Can Calopa del projecte de L'Olivera Cooperativa. S'ha proposat que en ambdues botigues es pugui trobar producte de tots els pagesos/es de Collserola.

Maquinària

Establir un sistema per a compartir maquinària que no sigui d'ús diari solucionaria molts problemes a les finques, per exemple: desbrossadora forestal, picadora, pala, subsolador. «*Són màquines fàcils de compartir i que no son d'ús diari. Caldria establir com es fa el manteniment (...) o que el Parc ofereixi alguns serveis de rompudes: retroexcavadora, una Bobcat*»(A5). La contractació d'aquests serveis suposa una gran despesa en algunes finques. Es podria compartir una empacadora petita per la gent que fa extensius (ja hi ha un pagès que en té una). També s'ha parlat de «*regular i millorar l'accés de tothom a les màquines que s'estan cedint des del Parc a diferents explotacions*»(A5). Han sorgit idees interessants de com compartir aquesta maquinària «*fer com una SL o una cooperativa, ajuntar-nos tots amb les nostres màquines però que cadascú que es cuidi d'algo, jo llauraré tot això, jo ho sembraré, jo ho corronaré, jo ho segaré, no sé... fer com una espècie de cooperativa a la llarga no seria mala idea*»(A1).

Transformació i aprofitament d'excedents

Afrontar de forma conjunta el tema dels excedents agraris i buscar estratègies per transformar o redireccionar aquests excedents per exemple «*oferint transformats també sota el segell de Marca de Garantia i que es fessin en algun lloc amb valors d'inclusió social*»(A5), també es podria «*compartir un obrador que ja existeix per a gestionar l'excedent de les diferents explotacions, caldria comprar un autoclau*»(A3).

Propostes relacionades amb les iniciatives que té actualment en marxa el Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola

A través de les entrevistes s'han recollit comentaris i opinions de la pagesia que treballa dins els límits del PNSC sobre diferents iniciatives que el CPNSC ja té en marxa o té previst impulsar pròximament per tal de promoure l'activitat agrària a la serra. A continuació es presenten aquestes opinions doncs poden

contribuir a reorientar, millorar i adaptar les diverses propostes tenint en compte la visió de la pagesia. Abans d'entrar en els comentaris de la pagesia sobre els projectes concrets, val a dir que, en general, la pagesia de Collserola té la percepció de treballar en un entorn privilegiat, en ple bosc, en un espai natural relativament protegit front la pressió urbanística, sobretot des de que Collserola va ser declarada Parc Natural. Alhora, la pagesia valora el fet que el CPNSC estigui apostant per promoure l'activitat agrària a la serra: *«està bé que treballin perquè Collserola no només sigui un parc lúdic sinó també d'agricultura periurbana»(A5)*. En aquest sentit, els pagesos afirmen que des del CPNSC es potencia *«la funció de gestió/conservació del paisatge de la pagesia»(O1)*, i que es posa èmfasi en la importància que té l'activitat agrària pel manteniment d'espais oberts i el mosaic agroforestal, i per la conservació de la biodiversitat.

Marca de Garantia

Existeixen dubtes i reticències sobre si hi ha prou producte a Collserola per abastir la demanda que es pugui general arrel de la Marca de Garantia. Resulta contradictori el fet que per una banda, la pagesia, cregui que cal promoure el producte de Collserola donat que això comportarà un augment de la demanda, i per l'altra no “vulgui” o “pugui” abastir la demanda que pugui sorgir arrel de la Marca de Garantia. També hi ha alguns pagesos que afirmen que no saben com els pot afavorir aquest projecte de forma directa.

Donada la gran proporció de projectes de producció hortícola, que podrien o ja participen en la producció de tomàquet Mandó, hi ha opinions contràries al respecte, doncs hi ha persones que creuen que *“cal potenciar-lo i donar-lo a conèixer»(A4)* i persones que creuen que és un producte poc encertat pel tema de l'estacionalitat que *“coincideix amb les èpoques de vacances i de menys demandes per part del consum»(A6)*.

Al seu torn, s'ha proposat incloure la cirera del Papiol com a producte en la Marca de Garantia, per ser un producte amb una història associada al territori i per ser un cultiu potencialment recuperable. També s'afirma que seria interessant incloure una línia de producte transformat que permeti aprofitar els excedents d'estiu de les explotacions.

Catàleg de la pagesia de Collserola

En general es valora de forma positiva la iniciativa de confeccionar un catàleg dels pagesos/es i productes que es fan al Parc Natural de Collserola. Es percep una iniciativa interessant per donar a conèixer que hi ha activitat agrària dins del parc, més que com una estratègia per augmentar les vendes. Aprofitant les entrevistes s'ha preguntat a cada experiència si estarien interessats/des en aparèixer en el catàleg i quin dels seus productes voldrien que hi aparegués com a identificatiu del seu projecte. Totes les persones entrevistades han manifestat que si es duia a terme la iniciativa volien participar-hi.

Parada de mercat conjunta a Torreblanca

Aquesta proposta va sorgir del Departament de Comerç de l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès en una reunió. Es va oferir una parada al mercat de Torreblanca a molt baix cost als projectes productius de la Serra de Collserola. Al llarg de les entrevistes es va anar perfilant la proposta de fer una parada de mercat conjunta amb una persona alliberada que se n'encarregués i es pogués oferir tot el producte de Collserola. Diverses persones es van mostrar

interessades: *“Estic interessat: permetria planificar producció i reduir cultius. Caldria tenir diversitat de producte, si tens cirera la gent comprarà també enciam” (A4), “seria molt interessant perquè així hauríem de treballar junts i programar cultius...”(A1), “Podria servir per col·locar excedent”(A3). Com a elements a tenir en compte es va comentar que ja hi ha una parada de producte ecològic al mercat i que això podria portar problemes: *“Compte amb portar producte parada Torreblanca conjunta quan al costat hi ha una parada eco que també ens compra i que a més compra a Hortec i omple camions”(A5), “sempre tenim merders amb el mercat, quan vens a vàries sempre comparen i tens problemes”(A6). Actualment aquesta oferta ha canviat i sembla que les condicions econòmiques no són tan bones.**

En aquesta línia també s'ha proposat crear una parada conjunta al Mercat de pagès de Sant Cugat²⁹ on ja hi ha una parada del Rebrot pagès, on hi participa un dels pagesos de Collserola. A banda d'aquesta persona que fa horta no hi ha més producte de Collserola al mercat. Caldria tenir present l'existència d'aquesta parada en el procés de creació d'una nova.

Propostes sobre quins actors caldria implicar en el procés participatiu ampli i transversal (Fase II del projecte «Promoció de la Transició Agroecològica a Collserola»)

La dinamització del sector agrari i ramader del PNSC s'està realitzant des del Consorci del Parc Natural i més recentment, en l'àmbit de Sant Cugat del Vallès per part de l'ajuntament d'aquest municipi. En les entrevistes, diverses persones han recolzat aquest fet expressant que *“el principal actor dinamitzador ha de ser el Consorci del PN, el parc és l'actor principal”(O3)*. En preguntar a les persones implicades si cal implicar més agents per a que la dinamització del sector agrari tingui èxit s'apunten a altres institucions i parla d'accions que aquestes podrien emprendre:

- Cal implicar els ajuntaments dels municipis del Parc (AE1, AS1) que podrien bonificar els impostos de terres cedides a l'activitat agrària (A1), concretament l'Ajuntament de Barcelona té la voluntat política de revitalitzar la franja de l'eix muntanya (AS1).
- Des de les diferents administracions es podrien crear certificacions de producte local i fomentar la compra pública d'aquests productes, prioritzant-los en la restauració pública col·lectiva com escoles, centres salut, funcionariat (A5).
- L'Oficina Comarcal del DARP hauria d'estar més coordinada amb la resta d'administracions locals, inclòs el Consorci (AE1)(O1) i donar subvencions, posar a disposició de la pagesia tècnics agrícoles, elaborar un taulell de recursos com llavors, maquinària, empreses del sector (A5).
- El Departament de Treball podria bonificar les quotes de la seguretat social de les persones donades d'alta en l'activitat agrària (A5).
- Implicar la Diputació de Barcelona crear sinergies amb els projectes en marxa relacionats amb el foment i conservació de l'activitat agrària com la Xarxa de productes de la Terra o la campanya del Parc a Taula. Per exemple al Parc de Sant Llorenç del Munt es ofereix plataformes de

29 Bech, H. (2016). *Op.cit.*

comunicació, comercialització i distribució als petits productors i empreses petites dins del Parc (AS1).

- Caldria demanar recursos a la Unió Europea.

També s'han recollit opinions que creuen que el Consorci és qui ha d'anar *“amb un projecte clar realitzat amb tècnics/ques que en saben, a vendre'l per aconseguir recursos i si ara faig 5 coses en uns anys poder-ne fer 15 i tot això farà créixer el projecte”* (O3). Cal implicar el sector privat i buscar col·laboracions i/o subvencionadors, persones o col·lectius externs disposats a invertir (O3,AS1). Es podrien crear grups de treball que busquin finançament de forma conjunta, per exemple a Coop57, que té recursos i inverteix en projectes socials (AS1).

7.3 Idees de l'equip tècnic sobre possibles línies d'actuació a mig termini

En aquest apartat es presenten diverses recomanacions, propostes i reflexions elaborades per l'equip tècnic sobre com promoure la reactivació de l'activitat agrària i la viabilitat de les experiències productives que es desenvolupen a Collserola. Algunes d'aquestes propostes són idees que els pagesos i pageses de la serra van formular al ser entrevistats/des l'estiu del 2016, i que en aquests apartat han estat agrupades, relacionades entre elles i formulades de forma més concreta, per donar un pas més enllà. No s'han inclòs en l'apartat anterior (Annex 1) per no alterar les idees i propostes que ha formulat la pròpia pagesia. Aquest apartat també inclou propostes inèdites fins ara en el document i que tenen per objectiu promoure el tancament de cicles dins el PN i generar sinergies entre la pagesia, així com entre ella i altres agents del territori. Finalment, s'apunten també algunes línies de recerca i investigació que seria interessant desenvolupar en el futur tenint en compte les necessitats i els reptes que s'han identificat en el marc de la realització del present estudi.

Com en el cas de les propostes de la pagesia, el contingut d'aquest apartat ha estat inclòs en el capítol d'annexes del present informe perquè cal entendre aquest llistat de recomanacions i propostes com idees preliminars que no constitueixen el nucli dur dels resultats i les conclusions d'aquest document de diagnosi tècnica. Són, doncs, idees que caldrà seguir discutint i desenvolupant tant amb el CPNSC i la pagesia de la serra com amb la resta d'agents interessats en promoure la Transició Agroecològica a Collserola, feina que serà realitzada en la II Fase de treball del procés participatiu.

Prioritzar la recuperació de les terres abandonades recentment

Si es comparen les dades de superfície cultivada actualment per les iniciatives estudiades amb les de l'any el 2009 es conclou que en els últims anys s'han abandonat 63,2 ha, majoritàriament de cereal, però també d'olivera, fruita dolça, fruita seca i vinya. Caldria veure en quin estat es troben aquestes terres i si són fàcilment recuperables per oferir-les als pagesos actuals que volen ampliar terres, o a persones que es vulguin incorporar al sector agrari. Com més anys passi d'abandó més car i difícil serà recuperar-les per a la producció. En aquest sentit, la recuperació dels cultius de fruiters i vinya podria ser una bona opció per augmentar la superfície agrària del parc.

Promoure la incorporació de nova pagesia

A aquesta proposta que ja ha estat formulada per la pagesia entrevistada cal afegir que la incorporació de noves persones al sector primari és complicada. Es recomana donar facilitats d'infraestructura, terra i econòmiques als nous pagesos i pageses que es vulguin incorporar però assegurar a la vegada que tenen formació, experiència i un coneixement mínim del que implica dedicar-se professionalment a l'activitat agrària. Així mateix, cal tenir present que els primers 5 anys després de la nova instal·lació són complicats i per tant és clau que almenys durant aquest període els nous projectes comptin amb un acompanyament per part de tècnics i professionals. Les experiències d'incubadores agràries, encara amb molt camí per recórrer a Catalunya, van justament en aquesta direcció i podria tenir sentit tractar d'implantar-ne una a Collserola. A més, es podria relacionar la incorporació de noves persones al sector amb la previsió del relleu generacional de les finques que no el tenen garantit, una pràctica que per exemple ve realitzant amb força èxit des de fa anys l'Escola de Pastors en l'àmbit de la ramaderia extensiva³⁰.

Ampliar la base territorial dels projectes productius ja existents, i millorar les condicions d'accés a la terra

Tenint en compte que la viabilitat de les iniciatives de producció agrària que hi ha actualment en marxa a Collserola és més aviat precària, és urgent emprendre actuacions dirigides a consolidar en primer lloc aquests projectes productius. En aquest sentit, una primera mesura seria facilitar que els projectes productius que han expressat que necessiten ampliar la seva base territorial puguin fer-ho. En segon lloc, donada la precarietat que presenten els projectes productius el que fa a les formules d'accés a la terra seria necessari establir algun tipus de mediació pública entre propietaris i pagesos per tal de promoure contractes d'arrendament apropiats que donin més seguretat a la pagesia.

Afavorir la conversió a ecològic de les terres que es conreen amb mètodes convencionals

Acompanyar o facilitar en la mesura del possible el procés de conversió a la Producció Agrària Ecològica de les terres que actualment es conreen amb mètodes convencionals dins els límits del PN, tal i com es preveu en el Pla Agropecuari del PNSC.

Tancar circuits de producció i venda a l'entorn del Parc Natural

Per tal de promoure la Transició Agroecològica a Collserola és clau afavorir el tancament de cicles de producció i venda d'aliments dins la zona d'influència del PPN, i això passa per desenvolupar més i millor els circuits curts de comercialització. Aquesta feina cal fer-la de la mà dels ajuntaments dels municipis del PN, els grups i cooperatives de consum ecològic, les escoles amb Menjadors Escolars Ecològics, els establiments de restauració, els petits comerços alimentaris, els mercats municipals, els mercats setmanals a l'aire lliure, etc. Alhora, caldria analitzar quines sinergies es poden donar entre productors per estudiar les possibilitats de treballar la comercialització a través de circuits curts de forma conjunta. Per exemple, es podria afavorir que les cooperatives i grups de consum que ja estan consumint producte d'algun productor del PN incorporin a les seves compres productes d'altres productors

30 Més informació del projecte a: <https://projectegripia.wordpress.com/>

del PN; o que les Administracions Públiques de les institucions que formen part del CPNSC adquireixin productes dels productors del PN per abastir els seus serveis de càtering, bar i restaurant; o fins i tot promoure que el personal dels Serveis Tècnics del CPNSC i de la resta d'AAPP de l'àmbit del PN adquireixin de forma regular cistelles de productes de Collserola.

Treballar el vincle entre ramaders, hípiques i pagesia

El Consorci del PNSC ja ha treballat en profunditat amb el sector ramader. En una següent etapa es podria intentar vincular el sector de la producció agrària amb el ramader i buscar sinergies que afavoreixin ambdós sectors. Algunes accions podrien ser:

- Estudiar si els productors de cultius extensius podrien produir farratges i pinsos ecològics per als ramats i/o les hípiques de Collserola. D'aquesta manera es fomentaria que els productors de secà que fan guarets de llarga durada sembrin els camps que gestionen, facin PAE i tinguin assegurada la venda de les seves produccions en l'àmbit més local. El fet que hi hagi un gran nombre d'hípiques a l'àmbit del PN que podrien ser consumidores d'aquest producte juga a favor d'aquesta idea; també el fet que al PN hi hagi una experiència productiva que té una empacadora petita per a fer bales de palla per vendre.
- Un augment de la demanda podria suposar un interès per obrir una línia de pinsos ecològics per part de les dues grans cooperatives que hi ha a la zona: la Perpetuenca i la de Les Franqueses.
- Substituir el llaurat que es realitza només per mantenir els camps oberts en els camps que estan en «guaret de llarga durada» per la pastura controlada, millorant així la fertilitat dels sòls i reduint la despesa de temps i gasoil dels productors.
- Incloure la pastura en les rotacions dels camps d'extensius per millorar la fertilitat del sòl: *“Si hi haguessin granges tindríem adobs naturals. L'agricultura necessita una rotació amb animals, i es milloraria molt l'agricultura»(AE2).*
- Resulta molt interessant l'experiència de rotacions amb cereal i cavalls que s'està realitzant a Can Domènec, així com la idea dels *paddocks* que estan treballant per tractar d'implantar-la en un futur proper: *“els cavalls no netegen el bosc però et mantenen el que està net”(A6).*

Recerca en agricultura extensiva de secà

Com s'ha assenyalat a l'informe, el col·lectiu de productors que cultiva cereals i farratges a Collserola afronta problemàtiques específiques i complexes que en part es tradueixen en una gestió inadequada de bona part dels camps que manen dins els límits del PN. Sembla doncs necessari formar un grup de treball amb els pagesos que fan cultius extensius per analitzar més detalladament les problemàtiques que afecten aquest col·lectiu i a les terres que cultiven dins els límits del PN. Es podria treballar en la millora de la fertilitat i la productivitat de les terres, la transició a la PAE, la cerca de cultius adaptats al secà que tinguin sortida al mercat, en el foment de la comercialització de la producció ecològica que s'obtingui, etc. Existeixen en el nostre àmbit territorial algunes experiències de referència en el camp de l'agricultura extensiva ecològica que podrien ser inspiradores pels productors d'extensius de Collserola, com ara

l'experiència de l'Espai Rural de Gallecs³¹, o la del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà³². S'hi podrien realitzar visites per a que els pagesos de Collserola coneguin com estan treballant els pagesos pioners d'aquests altres territoris.

Per tal de millorar la fertilitat dels cultius extensius, cal potenciar com ja s'ha comentat una major integració entre l'agricultura i la ramaderia. En les terres d'extensius en «guaret de llarga durada», la introducció de la pastura controlada contribuiria a millorar la fertilitat del sòl i a mantenir els espais oberts sense haver de realitzar un llaurat continuat sense plantació, que degrada molt el sòl al provocar la mineralització de la poca matèria orgànica amb que conta, i la pèrdua d'estructura. Més ramats a la serra aportarien fertilització als camps i, alhora, serien una font de demanda de pinso i farratge que podrien ser abastits pels cultius extensius de Collserola.

Per la recerca de cultius adaptats al secà, en vistes a la disminució de la pluviometria i a la major disponibilitat de terra de secà a la serra, seria interessant establir col·laboracions amb centres de recerca especialitzats en aquest camp. Alguns aliats amb una àmplia experiència podrien ser l'Escola Agrària de Manresa, el Departament de Medi Ambient i de Ciències del Sòl de la Universitat de Lleida o el Departament de Biologia Vegetal de la Universitat de Barcelona. A la vegada, caldria potenciar les pràctiques agràries que promouen la sostenibilitat de les pròpies experiències del parc, i incentivar l'intercanvi de coneixements entre la pagesia. Per exemple, és molt interessant l'experiència de Can Domènec que realitza una rotació entre cereals i cavalls.

En relació a la recerca de conreus més adaptats i amb sortides comercials, es podria estudiar la possibilitat de conrear cereals panificables de varietats antigues, com per exemple l'espelta, per proveir el sector de forners/es ecològics dels municipis del PN, ampliant els productes del de la marca «Producte de Collserola» amb el «Pa de Collserola». Caldria buscar la complicitat d'altres actors com els ajuntaments o el gremi de forners. També es podrien impulsar vies de comercialització de llegums per a consum humà, i que sigui un cultiu a integrar en les rotacions d'extensius.

Finalment, es proposa entrevistar altres productors d'extensius de la zona, encara que no treballin dins els límits del PN, per aportar més visions i experiències, i possibilitar la creació de sinergies i aliances amb una massa crítica de productors més gran.

Millorar la renda agrària

Aconseguir la viabilitat econòmica representa el major repte de les explotacions agràries de Catalunya. La pagesia catalana percep en general rendes baixes per la feina que fa, una problemàtica que respon a causes estructurals. Tanmateix, d'uns anys ençà a diferents territoris s'estan implementant mesures i estratègies per augmentar els ingressos de la pagesia. A continuació s'enumeren alguns exemples de mesures que podrien aplicar-se em l'àmbit del PN: assegurar que el preu del producte agrari reflexa els costos de producció (incloent el salari) -això ha estat més fàcil i valorat en el sector ecològic-, buscar la corresponsabilitat i el compromís dels consumidors/es; recercar rendes complementàries; transformar els aliments per poder capturar

31 <http://www.espairuralgallecs.cat/>

32 Vila, Ll. et al. (2016). *Primers resultats en rotació de conreus ecològics extensius al Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà*. Revista Agroicultura, 63.

més valor afegit de les produccions; comercialitzar a través de circuits curts; disminuir les despeses fixes mitjançant la millora de la gestió econòmica; diversificar la producció; treballar de forma més eficient per aprofitar més i millor la terra i/o les infraestructures agràries disponibles; etc.

Conèixer en detall els costos de producció representa el primer pas per definir les necessitats de facturació i per tant de vendes. Representa un primer pas cap a la viabilitat econòmica. Sense informació no es poden prendre decisions. En aquest sentit, atès que la majoria de les iniciatives productives de Collserola no realitzen un control gens sistemàtic de les seves despeses i ingressos i, en conseqüència, no coneixen els seus costos de producció, es recomana organitzar alguna sessió d'assessorament bàsic per tal que la pagesia millori la gestió econòmica de les seves explotacions.

Promoure l'articulació de la pagesia del PNSC

Com ja s'ha comentat anteriorment, els pagesos han expressat en les entrevistes que tenen interès en articular-se i intercanviar experiències entre ells. Alhora, creuen que l'esforç que implica coordinar-se només tindrà sentit si fent-ho cobreixen necessitats reals que tenen, i aconsegueixen objectius clars i definits. Cal veure, doncs, a quines necessitats pot respondre l'articulació entre la pagesia; generalment si és quelcom que millora la viabilitat de les explotacions la coordinació esdevé sòlida. Algunes idees per vehicular l'articulació de la pagesia podrien ser:

- Crear un **cicle de formació tècnica** en què els propis pagesos proposin els temes en què estan interessats. Algunes propostes podrien ser: aprenentatge d'eines de gestió i control econòmic, aspectes tècnics productius com ara sanitat vegetal, comunicació comercial, etc.
- Crear una **xarxa de distribució conjunta** per mitjà de la qual amb el temps els pagesos que hi participin puguin arribar a planificar cultius. Aquesta és una proposta de la pagesia que es concreta i complementa amb més idees: crear un llistat de proveïdors del PN on apareguin els productes, els contactes de productors i els preus; distribuir el producte de forma agrupada de manera que cada pagès/a no hagués de distribuir poca quantitat del seu producte a molts llocs; crear una central de compres per aglutinar la comanda i que una persona la distribuís als clients. Per tal de donar a conèixer aquesta xarxa de distribució conjunta es podria comptar amb els recursos que ja s'estan elaborant i treballant, com la Marca de Garantia «Producte de Collserola» o el Catàleg de la pagesia de la serra. Caldria veure si el volum de producció justificaria una estructura d'aquest tipus.
- Estudiar si seria possible que el sector ramader abastís algunes de les finques de producció amb fem ecològic de qualitat solucionant en part el problema de la manca de fem ecològic de proximitat i a preus assequibles que han assenyalat diversos pagesos. Publicitar la manca de fem local i promoure la seva producció com una oportunitat per completar la renda dels pastors/es.
- Crear una **associació de productors de Collserola i alliberar un dinamitzador/a agroecològic** que acompanyi i doni suport a la pagesia en el seu procés d'articulació. El dinamitzador hauria d'absorbir la feina que no tenen temps de fer els pagesos a l'hora de coordinar-se,

promoure la creació de sinergies i fomentar el desenvolupament de projectes comuns. Podria coordinar tasques com: organitzar intercanvis de productes, transports, buscar informació sobre temes tècnics, acompanyar en els tràmits i gestions burocràtiques, coordinar compres conjuntes, promoure l'intercanvi de maquinària, gestionar les comandes per una parada de mercat conjunta, etc. Podria també fer xerrades específiques sobre el producte de Collserola per difondre el missatge. Aquesta contractació podria estar subvencionada pel CPNSC i/o altres AAPP de l'àmbit del PN, o podria cofinançar-se amb quotes dels pagesos.

- Crear una **ADV Ecològica de Collserola**, amb una persona tècnica de referència que assessori en temes tècnics de producció en l'àmbit de la serra. Depenent del perfil, podria assumir algunes tasques de dinamització agroecològica.
- Planificar un cicle d'esmorzars o vermutos i **visites en finca**. Existeix poc coneixement entre les experiències productives. El primer pas per coordinar-se i fer projectes comuns és conèixer la realitat de la resta de pagesos i pageses de la serra. Es podria organitzar una sèrie de visites per conèixer totes les finques i, a més, fomentar l'intercanvi de coneixements entre la pròpia pagesia.
- Crear una **xarxa de recolzament mutu**: una xarxa informal a través de la qual es poguessin comunicar i comprar-se i vendre producte, intercanviar maquinària, compartir persones treballadores...

L'articulació del sector productor pot ajudar a crear una comunitat agrària amb una major intercooperació i, d'aquesta manera, fomentar la resiliència del sector.

Implicar més agents en el procés de promoció de la Transició Agroecològica a la Serra de Collserola

Per portar a la pràctica varies de les recomanacions i propostes presentades en aquest apartat caldria comptar amb la implicació d'altres agents socials més enllà de la pagesia de serra, el CPNSC i els ajuntaments de St. Cugat i Barcelona, que són els actors que a dia d'avui estan compromesos amb el projecte de promoció de la Transició Agroecològica a Collserola. Per exemple, per treballar la precarietat en les formules d'accés a la terra és fonamental comptar amb els propietaris de terres agroforestals del parc; per abordar la problemàtica dels «guarets de llarga durada» cal comptar amb l'assessorament de centres de recerca especialitzats i del DARP; per tancar els circuits de producció i venda a l'entorn del Parc Natural cal desenvolupar més els circuits curts de comercialització de la mà dels ajuntaments de la resta de municipis del PN, els grups i cooperatives de consum, les escoles amb Menjadors Escolars Ecològics, els establiments de restauració, els petits comerços alimentaris, els mercats municipals, els mercats setmanals a l'aire lliure, etc. I així es podria seguir amb totes les accions. Precisament un dels objectius principals de la II Fase de treball, que es desenvoluparà al llarg del 2017 i culminarà amb l'aprovació del Pla d'Acció Integral i Sostenible, serà tractar d'implicar a tota aquesta diversitat d'agents locals en el projecte de promoció de la Transició Agroecològica a Collserola, objectiu que es tractarà d'acomplir per mitjà de la posada en marxa d'un procés ampli i transversal de participació ciutadana.

Mapar el sistema alimentari del Parc

Seria de gran interès bolcar en un mapa del PN la informació disponible sobre situació de l'activitat agrària i de les experiències productives de Collserola. En aquest mapa d'entrada es podrien localitzar les terres que cultiven els projectes productius actualment en marxa, les infraestructures amb que compten, les zones de pastura, les terres ermes, les que han quedat abandonades en els últims deu anys, etc. Més endavant, a partir dels resultats de la II Fase, de diagnosi participativa de la situació del sistema alimentari en tota l'àrea d'influència del PN, el mapa esmentat es podria ampliar i completar amb informació relativa a tota la resta d'agents vinculats a la cadena alimentària d'aquest territori (distribuïdores, comercialitzadors, grups de consum...). Aquesta plataforma visual facilitaria pensar en com establir vincles i sinergies espacials entre els diferents actors. Podria ser una eina complementària a la proposta d'elaborar un catàleg de la pagesia de la serra. La principal dificultat seria el manteniment de l'actualització de l'eina, tot i que podria ser una eina de transició per acompanyar el procés.

Fomentar l'economia social i solidària

Donar eines i facilitar la creació de cooperatives de treball associat als projectes que estan en precari. De la mateixa manera, fomentar la creació de cooperatives de consum de producte local. Amb l'aprovació del projecte d'Ateneus Cooperatius per part de la Generalitat de Catalunya hi ha una àmplia xarxa de persones al territori dedicades a acompanyar de forma gratuïta la creació d'empreses en el sector de l'economia social i solidària. Contemplar l'emprenedoria col·laborativa com a eina per engegar projectes col·lectius o realitzar la recerca de finançament. Estudiar la creació d'una cooperativa de serveis entre totes les experiències productives si sorgís un volum de projectes col·lectius suficient. Alguns pagesos ja han parlat de crear una cooperativa per a compartir maquinària seguint el model francès.

Incorporar la perspectiva de gènere

Com s'ha exposat en el capítol de viabilitat social, en el marc del present estudi només s'ha entrevistat una dona, tot i que hi ha més dones treballant com a cotitulars en les explotacions analitzades. En la propera fase de treball es proposa recollir aquests testimonis per tal d'obtenir una visió més equilibrada de la realitat de la pagesia a la serra, i per recollir de forma més representativa la veu de les dones que treballen en el sector primari de Collserola.

8 Bibliografia

- Andrews, K. et al. (1986). *Business Policy: Text and Cases*. Homewood, Illinois.
- Bardavio et al. (2006). *Història de Sant Cugat*. Barcelona: Cossetània edicions.
- Bech, H. (2016). *Diagnóstico participativo sobre la situación del sistema agroalimentario y la agricultura periurbana para la posterior implemento de un proceso de DLAe en Sant Cugat del Vallès*. Trabajo de Final de Posgrado de Dinamización Local Agroecológica.
- Bonfil Batalla, G., (1982). *El etnodesarrollo: sus premisas jurídicas, políticas y de organización*. A Bonfil Batalla, G. i Rojas Aravena, F. *América Latina, etnodesarrollo y etnocidio*. FLACSO. [En línia] <http://bit.ly/15UPzW4>
- Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola (2013). *Pla Agropecuari del Parc Natural de la Serra de Collserola*. [En línia] <http://www.parcnaturalcollserola.cat/pages/pla-agropecuari>
- López, D. (2012). *Hacia un modelo europeo de Extensión Rural Agroecológica. Praxis participativas para la Transición Agroecológica*. Treball de Tesi pel Doctorat d'Agroecologia de la UNIA. [En línia] <http://bit.ly/1J0rE93>
- López, D., Pomar, A., Tendero, G. (2015). *La Dinamització Local Agroecològica. Elements d'innovació i estratègia*, 8. Diputació de Barcelona. [En línia] www.diba.cat/uliep/pdf/55064.pdf
- Monllor, N. (2010) *Explorant la jove pagesia: camins, pràctiques i actituds en el marc d'un nou paradigma agrosocial*. Tesi doctoral de la Universitat de Girona. Treball inèdit. [En línia] <http://bit.ly/1EeICtx>
- Ploeg, J.D. van der (2010). *Nuevos campesinos. Campesinos e imperios alimentarios*. Barcelona: Icaria
- Sevilla, E. i González de Molina, M. (1995). *El concepto de transición en el pensamiento marxista: reflexiones desde la Agroecología*. Materiales para el Curso de Posgrado en Agroecología y Desarrollo Rural Sostenible. UNIA. [En línia] <http://bit.ly/1EeNILK>
- Sevilla, E. i Soler, M. (2010). *Del desarrollo rural a la Agroecología. Hacia un cambio de paradigma*. Documentación Social, 155. [En línia] <http://bit.ly/1KN0Oi8>
- Vila, Ll. et al. (2016). *Primers resultats en rotació de conreus ecològics extensius al Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà*. Revista Agroicultura, 63.